

Irodalmi Jelen

XXI. évfolyam, 241. szám

2021. NOVEMBER

Irodalmi Jelen

Szerkesztőség és kiadó:

310085 Arad, Eminescu utca 55–57.,

1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5.

tel.: +40-257-280-751, +40-257-280-596 (fax),

<http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Kiadja az **Occident Média Kft.**

Főszerkesztő: **Böszörményi Zoltán**

Főszerkesztő-helyettes: **Bege Magdolna**

Munkatársak: **Varga Melinda** (vers, interjú), **Bene Zoltán** (próza),

Laik Eszter (helyszíni tudósítások, műfordítás, esszé),

dr. Hegyi Pál (tudomány, esszé), **Kis Petronella** (kritika),

Szőcs Tekla (fotó)

Olvasószerkesztő: **Hudy Árpád**

Lektor: **Jámbor Gyula**

Örökös munkatársak: **Faludy György, Makkai Ádám,
Méhes György, Szőcs Géza**

Rendszergazda: **Csipkár Nándor**

A borítón **FINTA EDIT festménye:**

Színpadai fényben, 2012–2014, olaj, vászon, 90 x 100 cm

Böszörményi Zoltán

Alma egy lengő ágon

*Veled utazom.
Hajadban jéggyémántok,
tűzachátok fénylenek.
Kezed a kezemben, nyugtalan őzek.
Készen a tervek terve,
rajzoltam neked
utcát, teret, házat,
hozzá forró érvet.
Hétmérföldes csizmám is útra készen.
Légy társam,
kitartásom ebben az utazásban.
Kitalálom újra a világot,
a kitaláltat is kitalálom.
Gondjaidra megoldás leszek,
kérdéseidre válasz, bajodban ügyelet,
tested köré tekeredő, puha vászon,
merész vallomásod,
önfeledt mosolyod leszek,
alma egy lengő ágon.*

Losonczy Attila

A dicsőség foszlányai

Az első világhódító félrecsuklott fejfel, szétvetett tagokkal, inkább fekvő, mint ülő helyzetben terpeszkedett a trónszéken. Híreket várt az újabb háború fejleményeiről.

Az aggastyánt napok óta gyötörte a szünni nem akaró fejfájás, amely álmatlan éjszakák sorát okozta. Már szinte a levegővétel is fáj neki. Mi mást várhat, elvégre több mint nyolcvan tavaszt látott. Egykor dús, kékesfekete szakálla hófehér pamaccsá gubancolódott, és a koronájával kénytelen takarni a feje búbján terjedő holdvilágot. Mi végre adtak neki az istenek ily hosszú létet, ha sajtó teste nap mint nap szembesíti önnön hervadásával?

Pedig valaha ő, Sarrukín, Agade királya parancsolt az ikerfolyók menti városállamoknak, a Felső-tengertől az Alsó-tengerig, egységes birodalomba olvasztva az akkádok, sumérok és amoriták népét. Véget vetett a torzsalkodásnak a városállamok között, egyedül az ő törvényei érvényesültek Folyamköz minden szegletében.

Talán ezért orroltak meg rá az istenek? Túl mohónak találták a törekvéseit? Azért kell a lelkének évtizedek óta e test-börtönben sínylődnie, hogy láthassa birodalmának romlását, amely már mindössze Agade falai mögé szűkült?

Vissza a kezdetekhez? Ó, minő közhely, de sajnós igaz! Sarrukín egészsége megrendülésével tekintélye is hanyatlott, a birodalom lakói többé nem félték, nem tisztelték őt. A szóbeszéd a király állapotáról eleinte kóbor szikrákként lobbantották fel az elégedetlenség tüzét. Végül a lázadók orcátlanságukban arra vete-medtek, hogy elkergették Urból Sarrukín lányát, Enhéduánnát, Nanna holdisten főpapnőjét, majd idegen hatalmakkal szöveterkeztek a „vén zsarnok” megdöntésére. Napok vagy órák kérdése, és megkezdik Agade ostromát. Ő maga már nem állhat ki a harcmezőre, a fiain múlik a háború kimenetele. Ez volna hát az istenek végső próbája, mielőtt megszabadítják földi kínjaitól?

Az öregember szenvedését tetézte asszonya közelségének hiánya. A hűséges Taslultum, aki öt gyermekkel örvendeztette meg őt, és támaszként mögötte állt a legzivatárosabb időkben, már csak kőbe vésett emlékként volt jelen. Az uralkodó csupán e képmáshoz szólhatott üres óráiban.

Ó, merre vagytok, dicsőséges napok? Miért érződtek oly távolinak, mintha másvalaki életének részei lennétek?

Pedig élénken él még emlékezetében, midőn egy dombon állt Nippur közelében, a katonái lándzsaerdejétől körülvéve. A vezér kézjelére kürtök búgtak, harci dobok morajlottak fel, és rövidesen Agade királyának serege halálos, véres táncban keveredett össze a „fekete fejűek” hadtestével. E tánchoz azonban egy új, gyilkos fegyver húrjának pendülése diktálta az ütemet. Ez a fegyver az új volt, amelyet Agade népe használt először háborúban.

A surrogó, szűnni nem akaró nyílzáportól a sumérok arcvonala megingott, a katonákon úrrá lett a vakrémület, rövidesen falevélként szerteszórt sisakok, pajzsok, törött dárdák jelezték a menekülők útját. Az agadei sereg véres ékként hatolt be Nippurba.

Két holdhónappal később az első világhódító térdig állt az Alsó-tenger habjaiban, és megmosta bronzbárdját a vízben, eképpen adva hálát az isteneknek. A háta mögött a harcosainak gyűrűjében a meghódított Eninmar papjai álltak. A „fekete fejűek” legdélebbi kikötővárosa hetekig próbált ellenállni, ám Agade királyának hadserege tüskés kígyóként fogta körbe Eninmart, lerombolva annak védműveit, az elgyötört lakosságnak pedig nem hagyva más kiutat, mint a fegyverletételt.

– Ki vagy te, nagyuram? – kérdezte Eninmar főpapja, miután a győztes vezér befejezte a szertartást a vízben.

A kékesfekete szakállú férfi fürkészőn méregette a papot, majd hosszas monológba kezdett:

– Sarrukín vagyok, az erős király, Agade királya. Enitum az anyám; apámat nem ismertem. Városom Azupīranu, amely a Purattu partján fekszik. Anyám, Enitum, titokban szült engem, és sásból való kosárba helyezett. Szurokkal zárta le a kosaram fedelét, majd a folyóba vetett, amely nem lepett el. Elsodort en-

gem a folyó, és Akkihoz, a vízmerítőhöz vitt. Akki, a vízmerítő, kiemelt, mikor vedrét alámerítette, a fiává fogadott, felnevelt, és kertészévé tett engem. Kertész-voltom alatt Istár belém szeretett.

A főpap előtt nem volt ismeretlen Sarrukín neve, amely „választottat” jelent. Igen, csakis a hatalmas Istár akaratából válhatott az egyszerű datolyakertész Ur-Zababa, Kis királya pohárnokává, s onnan Agade városának, Kis vazallusának helytartójává.

Ur-Zababa váratlan halálát követően Lugalzaggeszi, Umma és Uruk királya, az egyesített sumer városok ura, Lagas meghódítása után betört Kisbe, felprédálva annak javait.

Sarrukín nem késlekedett a válasszal. Felkerekedett népével, akik magukat akkádoknak nevezték, s Nippur mellett, egyetlen csatában legyőzte Lugalzaggeszit, majd nyakbilincsben hurcolta a trónfosztottat Enlil isten szentélye elé.

– Mi a további szándékod, nagyuram? – kérdezte a főpap.

– Innentől már csak északra vezet az út. Mindazon népek, akik elismerik hatalmamat, részesülnek a védelmemben. Ám vérrel és könnyel fizetnek mindazok, akik szembeszegülnek velem, Agade és Kis királyával, a világ királyával, a négy világtáj urával, akit Istár istennő korlátlan hatalommal ruházott fel. Meggyőződhetsz róla a saját szemeddel, főpap, hogy naponta ötezer harcosnak adok kenyeret, nyilaink pedig azelőtt kioltják az ellenség életét, hogy egy kődobásnyira is a közelünkbe férkőzne.

A következő évben Sarrukín beváltotta ígéretét. Bronzcsákányokkal megmászta Zagarthia bérceit, és meghódította Elámot.

Az öregember körbenézett a trónteremben. Hiszen itt kell lennie... annak a buzogánynak, amelyet kezében tartott abban az évben, amikor lerombolta Márit... és a mívés sisak is itt kallódik valahol, amelyet akkor viselt, amikor bevonult Szimurumba... *de melyik történt előbb?*

Ah, csalfa emlékezet! Már megint gyötri a fejförcs... és a fülzúgás... nem, ez másfajta zaj! Fegyvercsörgés és kiáltások... hát eljöttek érte... végre...!

Ám a végzet, szeszélye folytán, még váratott magára. A trónterembe Sarrukín fia és örököse, Rimus törtetett be, kíséretével. Rimus kezében levágott emberfőt szorongatott.

– Ímhol, atyám, a hitszegő, ki fegyverrel ellenedre tört! – mennydörögte a herceg. – Túlerővel zúdult ránk, egybegyűjtve Uruk, Umma és Lagas népeit! Ám mi csapdát állítottunk nekik, ahogy tanácsoltad, karókkal tűzdelt, gyékénnyel lefedett sáncokkal! Megtörtük támadásukat, a gyújtónyilaink pedig megfutamtották őket!

– Dicsőség Istárnak! – sóhajtotta Sarrukín lehunytt szemmel. Percekig ült így, arcán sejtelmes mosollyal; a körülötte állók nem mertek megszólalni.

Az agg király váratlanul felegyenesedett, és oly méltósággal lépdelt le trónjának emelvényéről, mint hajdan ereje teljében. A fiához érve így szólt:

– Ideje megpihennem. Örömmel térek meg őseimhez és az istenek hajlékába, hiszen Agadénak immár új védelmezője van!

Sarrukín lekapta koronáját, és Rimus fejére helyezte, majd választ nem várva sarkon fordult, elhagyva a termet. Az örök szétnyíltak előtte. Az öregember mozgása, amint a palota labirintusában lakosztálya felé igyekezett, fokozatosan darabossá vált, kénytelen volt sűrűbben megpihenni. A szolgák – látva az aggastyán tekintét – nem mertek uruk segítségére sietni. Sarrukín izzadó homlokkal vánszorgott tovább, miközben már ő maga sem volt biztos benne, e hosszú út nem fog-e idő előtt véget érni.

Fecske Csaba

Mintha fájna

„Hittem, hogy lesz idő, midőn megösmersz/
S helyet cserél bennünk a fájdalom”

(Vajda János: *Harminc év után*)

*te ne tudnád hogy múlik az idő
minden perc amely elkezdődik
óhatatlanul véget ér
eltelt annyi év nem reméltem hogy
egyszer még találkozunk és kislányosan
elpirulsz én meg kiszáradt torokkal
keresgélem a szavakat sebtiben cserélünk
harminc évet az egész olyan vajdajános
nem tudom mi az de mintha fájna*

Őszi kopogások

(in memoriam Rékasy Ildikó)

*berekfürdői utcában ismétlgeted
lépteidet hasztalan árnyas kis utca
ahol az eleje ott a vége mégse érsz
a végére soha közeledsz
távolodsz nem tudom közel se távol se
tenyérynyi falevelek hullanak eléd a gesztenyefákról
ősz van azóta is cipőd kopogásába
diókopogás vegyül gesztenyekopogás
talán Gyuri kopogtat ajtódon visszajött ahonnét
nem szokás visszatérni hogy felolvassa
a legszebb versét amit valaha írt neked*

*távolodó hangja mint madárszárny csattogása
egy téli erdőben szél lobogtatja kabátodat
mintha szárnyaidat próbálgatnád és
el is repültél hirtelen tétova mosollyal arcodon*

Nauszikáa álma

*Nem tudod, nem tudhatod,
én sem gondoltam volna, hogy rászánom magam:
elhajóztam Ithakába, viharos volt a tenger,
végighánytam az utat. Poszeidón, a galád
féltékenységből bosszút forralt ellenem,
de célját nem érte el, imbolyogva bár,
partra szálltam végül. Egy öreg pásztor
igazított el, hol találom a házatokat,
megálltam a szövőszék mellett,
és elmondtam Penelopének, amit ugye,
te sose mondanál. Megremegett kezében a szál,
megbántam nyomban igaz voltukban is
aljas szavaimat. Veritéktől lucskosan ébredtem,
és örültem, hogy csak álom volt az egész,
meghagyhattalak neki, hogy megmaradj nekem,
úgy, ahogy az övé nem voltál, és nem is leszel soha.*

Éjszakai vers

*nem mindig a kedved szerint
van a kedved ellenére
kaptál egy napot már megint
az időnek nincsen vége*

*ám elillan mint az illat
nehogy azt hidd téged illet
hol van már a tavalyi hó
ami nincs mindig az a jó*

*szeles hideg az éjszaka
nincsen csillag nem süt a hold
sötét van mindenki maga
birkózik a van és a volt*

*ez a tiéd ez a semmi
jöttél veszendőbe menni
élt a remény de most beint
ahol voltál ott vagy megint*

Nem tudom

*konspirációnk hűlt helyén
avar zörög a csönd olyan meggyötört
utólag mindegy már melyikünk volt
aki a másikban valamit összetört*

*a lángoló tűz szép lassan elaludt
mindig az történik meg aminek lehet
a szél tovaújja a hamut
valóban fáj vagy csak színleled*

*két ember szépre jóra alkalom
öröknek látszott mégis vége van
a lúdbörző vizet bámulom és nem tudom
miért is cipeltem ide magam*

Vers

*írom vers ahogy jön
és jön is valóban szégyenkezés nélkül
kiköpte a csönd a fogát
a lánynak aki írta csaptam a szelet akkoriban
nem volt viharos erejű szél csak szoknyalebbentő
de így is a szívéig lehetett látni
kiköpte a csönd a fogát
ezt a sort lám nem köpte ki elmém
megcsimpaszkodott valahogy
az emlékezet ködös horizontján
úgy tűnik örökre megmaradt nekem
nem úgy mint szép gazdája aki úgy eltűnt
mint Petőfi a ködben
de őt nem Bem apó várta
csak egy másik fiú*

Pütkösdi rózsa

*mint alvadt vérdarabok heverték
szanaszét a pütkösdi rózsa szirmai
ilyen hamar vége lett a ballagási virágnak
és a túlhajszolt nyárnak
sűrűn sorjázó levelek a szerelmes kiskatonától
tél tavasz nyár egyre fáradtabb mondatok
és jött az ősz leszereltem
mondhatnám leszereltem
férjével épp a tévét nézte
szerettem volna nem ott lenni ahol
ott voltam nagyon míg be nem csukódott
mögöttem az ajtó hogy a kopott lépcsőházban
pillanat alatt váljon füstté hús évem*

Farkas Arnold Levente

A színházban

Pócsmegyer, húsz október huszonhat, hétfő. Tegnap azt mondtam Máténak, szörnyű az a kor, ahol az ember nem mondhatja el a véleményét, bármi legyen is az. Ilyen értelemben szerencsés helyzetben vagyok, mert az én mesterem halott. Véres ez a papírlap, amire most legelni hajtom ki betűimet, az én vérem szennyezi. Bárkit mesteremnek hazudhatok a halottak közül. A legnagyobb mester mégis Miklós bátyám volt. Azt mondta nekem egyszer, verseket írok, rossz verseket, de kinek mi köze hozzá, mekkora ars poetica. Én vagyok az a magyar költő, aki nem csinálok művészetet. Ezt a mondatot azért írtam ide, hogy majd egy rólam szóló tanulmányban idézni lehessen. Olvastam egyszer egy kínai költőről, aki egyetlen verset sem írt.

Pócsmegyer, húsz október huszonhét, kedd. A fasizmus az ember egyik alapvető élménye. Ma nézzük az *Anna Kareninát*. Ilyenkor a regényre gondolok. Milyen furcsa, éppen tegnap emlegettem ennek a lapnak a másik oldalán Miklós bátyámat, reggel írtam, ébredés előtt, este pedig Eszter mondta, hogy meghalt az özvegye, rákos volt, akit én csak narancssárga hajú néniként emlegettem, mert narancssárga haja volt. Időnként eszembe jutnak azok a barátaim, akikről már lerohadt a hús a föld alatt. Egyszer felvettem Leányfalun, amikor nem járt a rév. Király István írja naplójában, hogy elolvasta André Gide naplóját, aki naplójában is, ebben a mégoly személyes műfajban is, rejtőzködik, elbújik a szavak mögé.

Pócsmegyer, húsz október huszonnyolc, szerda. A színházban az ember láthat testeket, eltöltheti hasznosan az őszi esteket, aztán a feltámadás utáni éjszakán a hajnalra sem gondol talán túl korán. A színházban az ember hallja a sűgőt, sűgőlyuk sötétjébe ügyesen bebújót, színészek fülébe tesz halkán szöveget, a színházban a

súgó néma nem lehet. A színházban az ember érez illatot, mellette ül a férfi, a nő pedig amott, a szünetben az erkély dohányzókkal tele, magasra száll a füst, de mégsem szakad le. A színházban az ember tapint szövetet, eléggé tapintatos persze nem lehet, előfordul, hogy ujján és ujjai között egy testből valamilyen darab rögződött. A színházban a függöny középen széthasad.

Pócsmegyer, húsz október huszonkilenc, csütörtök. Először írok, aztán eltolom a kanapét megint. Találtam egy füzetet, amire rá van írva a nevem. Szerintem nem én írtam rá, hanem apám, Farkas Arnold, Levente nélkül. Olvastam az *Omertát*. A sarokban penészedik a hallgatás. Öcsémmel elszívtunk minden károsat. Anyám pénzt adott villamosjegyre, de mi inkább gyalog mentünk, a pénzen vettünk cigarettát, valami görög cigarettát, nem az volt a legolcsóbb. A két keresztnem között áthidalhatatlan szakadék tátong. Öregszem. A legkisebb gyermekem már egyedül törli meg a fenekét. Mért jut eszembe éppen most, évek óta nem találkoztam öcsémmel, tíz éve nem dohányzik. Kedden színházban voltunk.

Pócsmegyer, húsz október harminc, péntek. Anna addig volt vonzó, amíg el nem követte a bűnt. Eszternek fáj a dereka. Csendben ülsz. Semmit nem csinálsz. A tavasz jön. A fű kiszökdül. Szombaton a Filmvilágot olvastam. Elolvastam Schubert Gusztáv írását az SZFE-ről. Mindkét Vidnyánszky tehetséges. A hatalom adhat díjakat, de nem adhat tehetséget. Ez igaz. Többet kellene törődnöm gyermekeim érzelmeivel. A tehetség előbb-utóbb, szívós munkával, érvényesül. Jónás kapott egy esemest, MENJ NINIVÉBE, ez szerepelt a kijelzőn, csupa nagybetűvel, a végén felkiáltójel. Beszél is az egyik karaván vezetőjével, valami arabbal, de aztán eszébe jutott, hogy Mohamed kolléga hívei karddal alakítják a történelmet.

Pócsmegyer, húsz december tizenöt, kedd. Amikor Zita azt hitte, hogy a klezmer a harmadik típusú mosópor, mert van

a folyékony meg van a por, akkor Miklós elgondolkodott az Infinitívuszban rejlő lehetőségeken. Ahogy a költő az igekötőket variálja. Mert ha egy boltban minden kapható, akkor lehet ott kapni bármit is. Aztán nem jöttek el, mert meghalt valaki. Zita egyébként Anitát is utálta, mint azokat a nőket általában, akik a haszon reményében szétteszik, mert aki mindenkinek szétteszi, szétteszi bárkinek. Az egyik színész volt, a másik zenész, a harmadik pedig halhatatlan. Jenő a sivatagban a századra gondol, holnap indulunk a megnevezhetetlen helyőrség felé, láthatatlan oázisok remegnek a forró homok fölött.

Pócsmegyer, húsz november huszonöt, szerda. A próféta vízöntő, a cet pedig halak, meglehetősen furcsa egy alak. A névtelen városban minden név szörzsákban, megtérés legyen, hamu a fejen. Imádkozik a király, térden csúszik a pap, megváltoztatja életét, holnap a bohóc. A próféta meg a pap kolléga, és az mellékes, hogy számlaképes a pap. Múlik a harag. A város megmarad. Holdra cseréli csillagát a nap. A városon kívüli árnyékot kedveli a lélek teste, ahol majd este kellemetes érzeményt borít rá az álom. Kényelmes köpeny hálás halálom. Elmúlik minden. Halott létező a hal. Ott úszik, ahol nincs semmi. A kilincs is látszat a valóság valótlan ajtaján. Mérlegre teszi a szűz oroszlán az utolsó mondatot.

Pócsmegyer, húsz november huszonhárom, hétfő. Színházban a látszat valóságnak látszhat, hideg van előtte, utána is persze, mégsem ez a lényeg. Az első felvonás önmeghatározás, nem is lehetne más, a sűgő lyukba mász, onnan némán figyel. A szituáció ideget borzoló, félelem, reszketés, izgalom, egy kevés púder a szünetben. Aztán majd visszaülsz, a helyedre kerülsz, már majdnem ismerős az utód meg az ő, az otthon melege. A függöny is lemegy, csapd össze tenyered, a ruhatárban vár a színpadi homály, az utcalámpa ég. Indulsz te is haza, míg tart az éjszaka, magányodba karolsz, magadhoz így hajolsz távolról messzire. A színész tévedett, mérlegre mérgeket tett, hogy lemérje ő, az elfolyó idő mennyire ártalmas. Ártalmas nagyon, mert üres a néma kert.

Tomaji Attila

Felizzik s újra lángol tested csipkebokra

Ha majd megbontom

*Ha majd megbontom az álom sűrű nagy falát,
megnyílt tested vakít ott a lebegő ágyon,
ismert tájait mindegyre lassan bejárom:
haláloed részletekben mutatja fel magát.*

*Hullámverte bordáidat mind megszámlálom,
beszélek hosszan hozzád, míg bőröd átszakad,
s szíved sűrű árnyéka a nap elé szalad:
még forró helyére magamat tetoválok.*

*Útvesztőket rajzolok bőröd tengerére,
virrasztva foltozgatom a szakadt vitorlát.
Rémülten ismerem fel a közelgő formát:
halott arc borul köldököd forrásvizére.*

*Bár szorul az éj hurka egyre szűkebb körben,
felizzik s újra lángol tested csipkebokra,
soha el nem oltja sem csillagok tébolya,
sem egy néma, dühös árnyalak vak tükkörben.*

*Dobok hangja veri vörösre az égaltját,
kigyótestű mák imbolyog, doboza zörren.
Mint égitested, csak keringek vérkörödben,
ha majd megbontom az álom sűrű nagy falát –*

Hangok

Talán mégsem jönnek többé, ott maradtak mind szétszórva Nagykáta környékén s a Balatonfelvidéken, Tomajon és Budán, a Farkasréten, a Vérmezőn, a Tabánban, a Moszkva téren, a Toldy Gimnázium osztálytermében, a Dísz térnél leszakadó hóesésben, alföldi kolostor tölgyében futó roppanásban, a Szent Anna-tó partján, az ártatlan templom tetején, hol egy augusztusi estén magyar zászló örült a szélnek, a rendőröktől kapott gumibotütésben, egy Los Angeles-i padlószoba újra csomózott kötelében, San Diego partjánál a sziklákon, Tijuana rohadó kocsmáiban, a barátot elragadó halálos kanyarban, halljuk a hangokat, ahogy hívogatnak, ott vannak a telihold mögötti magasságban, s itt, a villanyvezetékekből jövő surrogásban, a hó alatti jégbe zártan, az összes pohárkoccanásban, almaharapásban, dinnyehasadásban, a fű közül kinövő pipacs pirosában, az eltékozolt nászban, vékonyka hangok nyöszörögnek az emlékek porában, tájak s városok egymásba hatolt morájában, a labirintussá szétjárt ösvényekben, a homlok mögött áradó erekben, a doboló dal medrében, a repedésben, kihullt fogak gyökerében, sírástól tehetetlen remegésben, a kitörölt verssorokban, sorolom, de mégsem tudjuk, honnan jönnek a hangok, hallgatózunk, s ahogy az öröklét újra s újra visszatör a testbe, talán hazajönnek a hangok, mintha csak eltévedtek volna, ágyunk szélére ülnek, áramlanak az éjjeli szobán, a táj peremén, hiába hívni, integetni, ha mégsem jönnek, nekünk kell értük menni –

Fiú

Sómarta, szomjas szájú fiúkat dob a partra egy anyaól hullámozása, s jönnek utánuk százak és százak a szerelem forgatókönyve szerint, a víz forgató ereje szerint, hullám hullám után áramlanak az apátlanok a partra, egy közülük nézi a holdat, amit már Ádám is látott, járni tanul komoly léptekkel, nézi a gazdátlan világot, elmozduló tükröképe kétségekre hajtja, mert hiába látja, hogy ez itt egy fa, az pedig egy bokor, ha a madarak madara sosem rak lombjukba fészket, s éneke is csak a foncsor mögül szól örjítően halkán, kutatja az éjeket, napok hajszott fényét, önmagát faló árny, büntetése okát keresi, kegyelmet kérve tengert ölel a lányok ölében, anyát, a talányok szerinti enigmatikus rendben, szeretni akar, de magjában magány szaporul, a lányok ölében apák ölelését is érzi, ezért a düh, a didergés, tengerszemekbe bámul, csillagok hullását követi, éhét a hold nem csillapítja, sem az anyag törvényei, galaktikák érintetlen méhe után vágyik, egybekarolja a mozgót a mozdulatlanul, az árnyjátékot a lélek feleselő hangjával, arca felfeszül az ég csöndjére, gyökeret ereszt lába a föld iszapjába, innen dadog a fiú lakatlan csillagok felé, ölében kiásott, langyos csontokat ébresztget, átvérzi anyanyelve szőttesét, bőrére hangokat tetovál, jajszavakat, veressorokba tördelt imát s káromkodást, visszatérne a vízbe, hullámba, verésbe, anyja után kiáltozik, hogy venné ölébe, szeméből kicsüing egy árva sötét árnyéka, a jelenbe lógó múltak sora, fárad, fogynak arcai, s hogy élni is lehetne, jut végül eszébe, de ki lenne az, ki feledte a kenyér ízét, s mégis visszatérni vágyna, és a lányok új fiúkra várnak, s egy sodródó hajó a partoktól egyre messzebb –

Kincses Elemér

COVID-19

TRAGIKOMÉDIA HAT KÉPBEN

ISTVÁN, 45 éves, egy cég aligazgatója
 MÁRTA, a felesége, tíz évvel fiatalabb, fogorvos
 ZOLTÁN, annak a cégnek az igazgatója, ahol István
 dolgozik
 ÉVA, a felesége, szabadúszó képzőművész, még nincs
 harminc

ELSŐ KÉP

Hatalmas, tágas ebédlő, modern bútorok, minden csillog-villog. Sötétzöld bőrgarnitúra, fotelek, kanapé. Az asztal tele tányérok-
 kal, születésnapi vacsora után vagyunk. Az asztalnál hárman ül-
 nek, Márta most jön be. A buli kilenc körül kezdődött, senki sem
 józan. Elmúlt éjfél. Itt-ott eldobált maszkok. Márta két ezüsttál-
 cán rengeteg pohár pezsgőt hoz be, leteszi, beleül a férje ölébe.

MÁRTA: Na, csillagom. Mindig imádtad a versenyeket...
 (*Nevet.*) Itt a két tálcán kétfajta francia pezsgő van. Az egyik
 Moet. A másik Leclerc Briant. Ha kitalárod, melyik az egyik, me-
 lyik a másik, hát akkor megkapod az ajándékomat, Pistuka.

ISTVÁN: Nem szeretem, ha Pistukázol.

MÁRTA: Rendben.

ÉVA: Ne légy már ilyen szigorú! Ilyen vacsora után...
 Nagyszerű háziasszony a feleséged. Fertőtlenítetted a poharakat?

MÁRTA: Is... (*Megint nevet.*) Hát ez csak természetes.
 Covid...

ISTVÁN: Rendelte. Mobilon. Minden rendelve van.

ÉVA: De honnan rendeltétek? Ott fertőtlenítettek min-
 dent? Most muszáj.

ZOLTÁN: Értem. De a kávé, remélem, te főzöd...

ISTVÁN: Olasz kapszula.

ÉVA: Az finom. Fincsi. Murguék is mindig azt isszák.

ISTVÁN: Ki az a Murgu?

ÉVA: Ūristen... Te nem tudod, ki az a Murgu?!

ISTVÁN: Nem. Baj? Égszakadás, földindulás?!

ÉVA: Te nem jársz kiállításokra?

ISTVÁN: Néha. Ha Árpád megdicsér valamit, vagy az öreg Sanyi, elmegyek.

ÉVA: Ki az az Árpád?

ISTVÁN: Ki az a Murugu? Egyszer ezt tisztázzuk.

ÉVA: Művész. Festőművész. Talán a legjobb mifelénk. S nem Murugu. Murgu.

ISTVÁN: Ha Murugu lenne, akkor lehetne törzsfőnök Kenyában.

ÉVA: És ki az az Árpád?

ISTVÁN: Találd ki!

ZOLTÁN: Ne kérj tőle lehetetlen dolgokat, István!

ÉVA: De ki ő? Mit csinál?

ISTVÁN: Fest. Ő festő!

ÉVA: Murgunak most van kiállítása Kisinyovban. Nagy siker. Mondta a felesége.

ZOLTÁN: Muguruné?

ÉVA: Elkezdtetek rondáskodni! Hiába... Ha berúgsz, mindig rondáskodol. Nem tudom, miért... És Izabella fogorvos. Nagyon jónevű.

ISTVÁN: Muguru Izabella. Tényleg szép. Ha nem is jó, de szép.

Márta: *(Feláll a férje öléből. Iszik.)* Nem hagynátok abba?

ÉVA: *(Hirtelen kiabálni kezd.)* Mindig ugyanaz, mindig ugyanaz! Iszol, szidsz, iszol, szidsz! Unom! Érted? Unom! Mikor lesz már vége? Mikor? *(Az asztalhoz megy, felhajt egy pohár pezsgőt, megnyugszik, leül.)*

ZOLTÁN: Soha. *(Hosszú csend után szólal meg újra.)* Amikor iszom, egyre közelebb kerülök olyan igazságokhoz, amelyeket tizenöt éve nem merek bevallani magamnak. Minden felhajtott pohár olyan, mint a Kárpátokban azok a fákra, néhol

táblákra festett jelek, amelyek azt mutatják, merre kell menni. S hogy mennyi idő gyaloglás a legközelebbi menedékház.

ÉVA: És mi... Mi ketten megyünk?

ZOLTÁN: Igen.

ÉVA: Menedékház? Zoltán...

ZOLTÁN: Lebontották.

ÉVA: Lebontották?

ZOLTÁN: Ha mindennap csak egy téglát veszel ki a falból... Hát... Tizenöt év után csak rom marad.

ÉVA: De hát mi négy napja festetünk, életem. Pont azért, hogy. De hétfőre meglesz... Vagy péntekre. Mondták.

ZOLTÁN: *(Istvánhoz szól.)* Ennyit értett meg. *(Éva pityeregni kezd.)* Hagyd abba! Egyébként az a halványzöld, amilyenre a hálószobát festetted, szép.

MÁRTA: Végre valami. Igyunk, gyerekek. *(Mindenkinek poharat visz, aztán leül az asztalhoz.)* Másodszor mondom: Isten éltesen, Istvánka!

ISTVÁN: István!

MÁRTA: Isten éltesen, István! *(Megcsókolja a férjét, szelíden, hosszan.)*

ÉVA: Te Zoli! Ők még mindig szeretik egymást. Húsz éve.

MÁRTA: Huszonegy, drágám, huszonegy.

ZOLTÁN: Nyerő szám. Tizenötre még húzni szoktak. S akkor jön a fuccs.

MÁRTA: És a versenyem? Ki mit tippel? Moet. Leclerc Briant...

ÉVA: Az is francia?

MÁRTA: Naná! Aki kitalálja, melyik a Moet, és melyik Leclerc Briant... az... hát... titok, hogy mi a díj... De meglepetés. Nagy! Gyerünk! *(Mind isznak.)*

ISTVÁN: Ez Moet.

ZOLTÁN: Én a kedvedért iszom. A gin tonicot szeretem. Azt szoktam inni.

ÉVA: Nyolcat.

ZOLTÁN: Szép szám. Önmagába tér vissza. Moet.

ÉVA: Szerintem az a másik. Amelyiknek keresztneve is van. Te mit mondasz?

MÁRTA: Berúgtál? Én töltöttem őket. Kóstoljuk meg a másikat is! (*Isznak.*)

ÉVA: Te ismered a pezsgők ízt?

MÁRTA: Pistucival a kedvencünk.

ISTVÁN: Neked... Neked, Mártucikácska.

ÉVA: Hasonlítanak. Ha a másik az egyik, akkor ez a másik a Moet.

MÁRTA: (*Nevet.*) Ki lett veletek baszva egy kicsit. Mindkét tálcán Billecat-Salmon volt! Az év pezsgője, sőt a huszadik század győztes pezsgője! Ezernyolcszáztizennyolcban gyártották az első üveget...

ÉVA: Hát ezt meg hogy tudtad megjegyezni?

ISTVÁN: Két tizennyolcas jön egymás után.

MÁRTA: István!

ISTVÁN: Akkor igyuk az egyest, a kettést, ami ugyanaz.

ZOLTÁN: Na, látjátok. Ilyen könnyű néha az egyről a kettőre jutni.

ÉVA: Berúgtál. Akkor mondasz ilyen okosakat.

ZOLTÁN: Neki kellene te is fogj komolyan piálni. Használ. Vagy jegyzetelj. Aztán Mugurunénál csillogsz. Márta, kérek még egy gin tonicot!

MÁRTA: Nem lesz sok?

ZOLTÁN: Ugyan... A barátomat, az egyetlen barátomat ünneplem, a kurva életbe! Most ettem először rántott tintahalat, urak, hölgyek. Nagy nap ez a mai!

ISTVÁN: Én bécsiszeletet kértem.

MÁRTA: Anyuci miért nem süttött a fiacskájának?

ISTVÁN: Anyámat hagyjuk ki a játékból. Legalább ma. Van rá lehetőség?!

MÁRTA: Persze, Pistuka.

ISTVÁN: Nem fejezed be?

MÁRTA: Rááll a nyelvem.

ISTVÁN: A középkorban gyakori volt a nyelv kivágása. Tudtad?

MÁRTA: Nem. Kivágnád?

ISTVÁN: Legyek őszinte?

MÁRTA: Ne.

ZOLTÁN: Mi volna, ha innánk egy picurit?

ÉVA: Egyetértek az előttem felszólalóval... (*Mind a négyen isznak.*)

ZOLTÁN: Én minden házaspárt hathónaponként megkérdeznék. Érez örömet, amikor a másik után kattant a zár? Reggel, amikor indul dolgozni? Nagy kő esik le a szívéről?

ISTVÁN: Én továbbmennék...

MÁRTA: Ne menj tovább! Ismerlek. Kérlek. Ma tulajdonképpen téged... Az Isten szerelmére...

ISTVÁN: Szépen mondtad, csillagom.

ZOLTÁN: Most hallom először ezt a csillagomot.

MÁRTA: Én is ritkán. Hullócsillag... Az vagyok... (*Csend. Isznak.*)

ISTVÁN: Ez a francia lötyty még költőnőt farag belőled reggelre. Márta hullócsillag, Zoli, te vagy Mars, Éva Vénusz. Remélem, megfelel.

ÉVA: Jaj, nagyon. És te?

ISTVÁN: Én vagyok a csillagász. Kepler.

ZOLTÁN: Most már csak azt kellene megtudni, hogy melyik isten melyik istennőbe habarodott bele. Valamikor azt is tudtam, hogy Héra. Régész akartam lenni. Anno.

ÉVA: Anno. Micsoda?

ZOLTÁN: Ne fáraszd magad!

ISTVÁN: Héra Kronosz lánya, Homérosz szerint Zeusz karjaiban hált.

ÉVA: Basztak...

ISTVÁN: Homérosz szebben mondja. Azt hiszem, az Iliászban. Igen... ott...

ÉVA: Hogy ezt én eddig nem tudtam! El fogom olvasni.

ZOLTÁN: Több száz oldal.

ÉVA: Megkeresem azt a részt, ahol dugnak.

ZOLTÁN: Hogy?

ÉVA: Na ez az. Sebaj. Megszövöm. Faliszőnyeg, kétszer egyes. Most a nagyobbakat keresik. De vajon ez a Zeusz magas volt, vagy csak középtermetű?

ZOLTÁN: Hátha, ha találsz valahol róla egy fényképet, még mielőtt elvitték katonának... *(A két férfi röhög. Isznak.)*

MÁRTA: Miért nem hagyod abba, Zoli?

ZOLTÁN: Mit?

ISTVÁN: Egyes források szerint Héra úgy szülte, hogy magától esett teherbe. És iszonyatosan kegyetlen volt a Zeusz szeretőivel. És azok voltak jócskán... földiek is... A szeretők gyermekeit sem kímélte. Két kígyót küldött a gyermek Héraklészre például. Később megbékült vele, feleségül adta hozzá a lányát, Hébét.

ÉVA: Az ásványvíz. Nem nagyon lehet kapni. Régen lehetett.

ZOLTÁN: Kedvesem, ha ivás avagy beszélhetnék törne rád, válaszd az ivást. Mindnyájan jobban járunk.

ÉVA: Te már nem is szeretsz. *(Pityereg.)*

ZOLTÁN: Én??? Egyre jobban. Főleg, amikor hajnalodik.

ÉVA: Még csak kettő.

ZOLTÁN: Az még nem hajnal.

ÉVA: Te már nem szeretsz...

ZOLTÁN: Néhány óra, csillagom. És jön a rózsaujjú hajnal.

ISTVÁN: Ez Shakespeare vagy Homérosz???

ZOLTÁN: Tudja a tököm.

MÁRTA: Tehénszemű Héra... Homérosz...

ÉVA: Ez ugyanaz a Héra?

ZOLTÁN: Nem, az ikertestvére. *(Iszik.)*

ÉVA: Hülyének nézel. Unom.

ISTVÁN: Shakespeare. Talán. Bazd meg. Ezeket azért nem kellene elfelejteni.

ÉVA: S ha tudni akarsz... Ha tudni akarsz...

ZOLTÁN: Nem akarom tudni.

ÉVA: Huszonkét napja. Hajnal, nem hajnal. Semmi... A nagy semmi. Csak sóhajtozol... Ha tudni akarsz...

ZOLTÁN: Az fuccs...Tudod, babám? A huszonegy a nyerő... Isten éltesen még egyszer, barátom! (*Iszik, Istvánnal koccint, mindketten isznak.*) Sose béküljünk ki!

MÁRTA: Hogyhogy?

ZOLTÁN: Hát soha nem veszünk össze. Homoródalmáson koccintott így velem a kocsmáros, okos, nem? Elsőre én sem értettem, aztán megmagyarázta. Rendes román rumot ittunk. Egy literrel. Hát sohasem veszünk össze... Más nyelven beszélünk hajnalban, Évike. Én sóhajtozom, te horkolsz. Kvittek vagyunk. Pontosabban hajnalban is. (*Iszik.*)

ISTVÁN: Nem az alvás a gond. Az ébrenlét.

MÁRTA: Ez így igaz.

ISTVÁN: Ezt meg hogy értsem? Ezt a szomorú igazat? Amit mondtál.

MÁRTA: Mondjam?

ISTVÁN: Születésnapom van, nem? Mondj, amit csak akarsz! Mindent, amit hiszel, hogy mondanod kell.

MÁRTA: Amikor kettőre kell mennem, s te háromnegyed nyolckor elmész, van nap, hogy amikor kattán a zár, megkönnyebbülök. Kő esik le a szívemről. Isten éltesen, szerelmem! (*Megcsókolja, leül.*)

ISTVÁN: Gyakran van ez a kőhullás?

MÁRTA: Gyakran. Nem függ össze semmivel.

ÉVA: Menjünk haza...

ISTVÁN: Én meg kábé két éve behunyom a szemem, amikor kijössz a fürdőszobából. Olyankor. Pláne.

ZOLTÁN: Menjünk haza!

ISTVÁN: Senki, sehova. Ünnepelünk, nem? Viviszekcióval egybekötve, eme hajnali órán.

ÉVA: Milyen szekcióval?

ZOLTÁN: Úristen...

MÁRTA: Meghíztam?

ISTVÁN: Nem.

MÁRTA: Lefogytam? A melleim...

ISTVÁN: Nem, nem, nem. Amikor először megláttalak... Hát... Az maga volt a gyönyörűség. Úristen, ez a bomba nő az

enyém? Aztán telt el idő. Néztelek. Jöttél meztelenül. Ez a nő a feleségem – gondoltam. Most nyílik az ajtó, behunyom a szemem. Hát csak most volt kedd...

MÁRTA: Vasárnap. Nem kedd.

ISTVÁN: Nem mindegy?

MÁRTA: Neked igen. Nekem nem. Én szeretlek.

ISTVÁN: Ez mit jelent?

MÁRTA: Önmagát jelenti. Hogy én... áj, szeretlek téged. Áj lát jó. Hogy ez szerelem.

ISTVÁN: Pillanat... Egy röpké pillanat... Ha te szeretsz engem, az még nem szerelem. Te szeretsz engem. Pont. Ha én szeretlek téged, még az sem szerelem. Én szeretlek téged. Pont. Ha mindketten szeretjük egymást, még az sem szerelem. *(Iszik.)* A szerelem az az áldott állapot, amikor egyszerre egy férfi és egy nő együtt állnak a máglyán. És esetleg fogják egymás kezét. Megismételhetetlen, egyedi alkalom. Együttégés.

ÉVA: Min állnak együtt?

ZOLTÁN: Maradj nyugton!

ÉVA: Ezt a kutyának szoktad mondani...

MÁRTA: Máglya?

ISTVÁN: Máglya.

MÁRTA: S ha már nincs? Esetleg nem is volt?

ISTVÁN: Volt.

MÁRTA: Te álltál rajta?

ISTVÁN: Egyszer.

MÁRTA: Soha nem mondtad.

ISTVÁN: Nem véletlenül.

MÁRTA: Mikor?

ISTVÁN: Amikor Hannibál átkelt az Alpokon.

MÁRTA: Viccelsz? Ezzel viccelsz?

ISTVÁN: Igen. A helyedben nem akarnám hallani. Na meg az sem kismiska, hogy soha senkinek nem mondtam el, csak édesanyámnak.

MÁRTA: Mikor történt?

ISTVÁN: Húsz éve. Nem is. Harminc. Nem mindegy?

MÁRTA: Tulajdonképpen mindegy. Hol?

ISTVÁN: Kolozsváron. Negyedéves voltam. Ő másodéves... Igen... Őt szerettem, és ő is engem, aztán az egyetemmel elmentünk egy régészeti táborba, húsz kilométerre egy falutól, a buszunk lerobbant, és péntek helyett hétfőn érkeztem meg, telefon akkor sehol, majd' megőrültem, felrohantam a bentlakásba, nem volt ott, üzenetet hagytam, tízkor vártam a Béke téren a könyvtár előtt, a szokott helyünkön, lassan jött lefele, és a járásán láttam, hogy már nem szeret, Béla, kérdeztem, mert láttam őket szombaton a buliban sugdosódni, igen, de nem csaltalak meg, esküszöm, csak mindennap megvárt egy szál rózsával, az este felmentem hozzá, nem feküdtem le vele, te vagy az életem, tudod, gyere, siessünk hozzád, égek el, rohantunk hazáig, szeretkeztünk életre-halálra, mint a fuldoklók, focballvébé volt, tizenegykor kezdődött az elődöntő, én állat háromnegyedkor átmentem a szomszédba nézni a meccset, Ilona hosszan nézett, mikor van vége, életem, kérdezte, másfél óra, mondtam, aztán volt hosszabbítás, bementem a szobába, a párnám nedves volt, szeretkeztünk, megölelt, úgy aludtunk el, hajnalban felébredtem, mellettem üres volt az ágy, megállt a szívem, aztán kopogtak az ablakon, Béla és Ilona álltak egymás mellett, Ilona frissen mosott hajjal, kicsit kifestve, ne haragudj, hazudtam, az este lefeküdtem Bélával, mondta Ilona, fogták egymás kezét, kellene beszéljünk, motyogta a pasi, fogd be, Béla hátralépett, Ilonának eleredtek a könnyei, elindultak, én felkaptam a kabátomat, kirohantam, kinyitottam a kaput, Ilona úgy ment, hogy végig hátrafele nézett, Béla vonszolta, a saroknál eltűntek, bezártam a kaput, léptem vagy hármat, aztán elsötétült minden, elvesztettem az eszméletemet huszonévesen, teljesen egészségesen, arra tértem magamhoz, hogy fekszem a hideg betonon, bementem a fürdőszobába, beálltam a zuhany alá, a homlokomról lehorzsolódott a bőr, s azon gondolkoztam, hogy hogyan öljem meg magam. Álltam a vízszög alatt, csorogtak a könnyeim. Kopogtak az ablakon, megtörölköztem, kifutottam. Úristen, visszajött!... Édesanyám állt az utcán, kezében kosár, ételhordó. Az öt év alatt, amíg Kolozsvá-

ron tanultam, kétszer jött el meglátogatni engem. Aznap először. Bejött, sírtam, átölelt, elmondta mindent, simogatott, vigasztalt, eredetileg aznap, pénteken haza akart utazni, de felhívta édesapámat, a kicsi fiadnak szüksége van rám, ennyit mondott, és hétfő reggelig maradt. Ott, az esőben az állomáson, amikor édesanyámnak integettem, döntöttem el, hogy élni fogok. Tizen-nyolc évre rá találkoztunk a színházban Ilonával, ő a férjével volt, én veled, két órán át egymást néztük, nem az előadást. *(Márta egyből felhajt egy pohár pezsgőt, a poharat a sarokba vágja, visszafordul, és a férje elé köp a földre.)*

ISTVÁN: Kösz, doktor néni... Értem én. Téged másodszorra szerettelek elsőre. A dobogóra felálltál, de a Himnuszt nem neked játszották.

MÁRTA: Hazug állat.

ZOLTÁN: Ez ok az ivásra. *(Mind a négyen isznak, Éva az ezüstitálcát vágja a falhoz.)* Megbolondultál, elment a szép eszed?

ÉVA: Nem törékeny. Ha tudnék, sírnék.

ZOLTÁN: Te minden amerikai szaron bögsz, amit nézel, néha egész éjjel.

ÉVA: Mert horkolsz.

ZOLTÁN: Menj az anyádba!

ÉVA: Az én édesanyám meghalt, amikor megszülettem. *(Elfutja a könny a szemét.)*

ZOLTÁN: Na látod. Megy ez.

ISTVÁN: Leütlek...

MÁRTA: Megbolondultál? Seggfej.

ÉVA: Részeg. De nem akar bántani. Ugye, Zoltán?

ZOLTÁN: Hát persze.

ÉVA: Tudtam... Azért nem vagy te olyan.

ZOLTÁN: De. Olyan vagyok.

ISTVÁN: Ezt hagyjuk...

ÉVA: Milyen?

ZOLTÁN: Néha elgondolkodom, hogy mit vétettem én az Istennek, hogy egy ilyen hülye fehérnépet akasztott a nyakamba.

ÉVA: *(Szembe önti egy pohár pezsgővel.)* Mocsok.

ZOLTÁN: Ez mi volt?

ÉVA: Meglepetés.

MÁRTA: (*Ő is szembe önti.*) Ez a második. Ez is meglepetés, ugye Zoli?

ZOLTÁN: (*Letöröli a zsebkendőjével az arcát.*) Hát, ennyi kedvesség után én is tartogatok számotokra egy meglepetést! Mondhatom?

MÁRTA: Mondjad!

ZOLTÁN: Két Covid tesztet lett pozitív. Négy nap alatt. A második eredményt ma reggel közölték...

ÉVA: Ūristen! (*Sikolt.*) Ūristen... (*Márta kiejti a kezéből a pezsgőspoharat.*) Hát akkor én kontakt vagyok.

ISTVÁN: Mint a lencse, Évikém, amit a szemükbe dugdosnak. Sőt. Ez aztán igazi ok az ivásra! Egészségedre, Zolikám! (*A két férfi iszik, Márta szedegeti az üvegcserepeket, Éva döbbsenten ül, nem mozdul. Csend. Sötétség. Zene.*)

MÁSODIK KÉP

(1380, Genova, a pestis tombol a városban. Nyomorúságos szobában asztal, rozoga székek. A földön edények, ezekbe gyűjtik az esővizet. A falon kereszt, előtte gyertya ég. Két ágyban két nő fekszik, Márta és Éva, aki állapotos. Arcukon a bubópestis szörnyű jelei. A földön rongykupacokon ül két férfi, Stefano (István) és Salvatore (Zoltán). Esteledik. Fény fentről hatol be, tudniillik a város a pestisesek házainak tetejét leszedette, hogy a beteg levegő arra távozzon. Ajtó, ablak beszegezve. Csend.)

STEFANO: Elég csendes lett ez a mi utcánk, Salvatore. Egy hét, na, mondjuk kettő, s ez lesz a sokadik teljesen csendes utca a városban.

SALVATORE: Csak ez a bűz...

STEFANO: Megszoktam. A többi a keselyűk dolga. Mire a hullaszállítók betörik az ajtókat, sok helyen már csak csontokat találnak. Hárman, négyen repülnek be a nyitott tetőkön keresztül... Láttam, amikor még járhattam az utcán. Két hete? Három?

EVA: Harmincadik nap ez a mai. Még élünk. Csak Marta és én vagyunk betegek. Remélem, a magzat...

SALVATORE: Imádkoznék, de ráz a hideg reggel óta... Forrónak érzem a fejem... Stefano... Kezdődik.

EVA: Az arcodon nem látszik semmi. Van valahol kék véraláfutás a testeden? Martánál, no meg nálam is így kezdődött. Aztán jönnek a hólyagok, sebek. Meg vért hánysz. Mi még nem jutottunk oda... S aztán kész. Így mondták az asszonyok a piacon. Még... akkoriban... *(Elmosolyodik, a hasára teszi a kezét.)* Hoppá! Rúgott egyet. Most még egyet. Él. Valamiért haragszik. Remélem, őt nem érinti ez a borzalom. Hogy élni fog. Rendes életet.

STEFANO: Ránk gyűjtják a házat. Így fertőz a legkevésbé. Nincs ember. Se hullaszállító, se orvos...

EVA: Orvos az volt egy. Csőrös álarc volt rajta, egy rúddal megbökdösött, nézelődött, itt voltatok ti is, ahol egy az, ott mindenki az. Ilyesmit motyogott, öt perc múlva jöttek a porkolábok, beszegeztek ajtót, ablakot.

STEFANO: Estére lecsapatták a ház tetejét, hogy a beteg levegő arra áramoljon. És bedobtak három vizesömlőt, hat kenyeret. Elég néhány napra. Egy éjjel esett az eső. Azóta is nedves minden.

EVA: Pedig, amit lehetett, Marta eldugott az asztal alá, hogy ne ázzon.

SALVATORE: Minden három napban beordítanak, hogy kell-e még víz meg kenyér. Ezek addig dobálnak, amíg mi vissza tudunk ordítani. Ha majd csak hörögni lesz erőnk, akkor se víz, se kenyér.

STEFANO: Akkor négy pestises éhenhal. Vagy négy éhező meghal pestisben. Más megoldás nincs.

EVA: És ha havazni fog?

SALVATORE: Nálunk ritkán havazik, asszony.

EVA: És ha mégis?

MARTA: *(Felül.)* Akkor csinálunk hóembert. *(Feláll, elmegy a tükörig, nézi magát, a sebeit, leakasztja a tükröt, földhöz csapja.)* Dögölj meg. *(Visszafekszik, a többieknek háttal.)*

EVA: Ez nem jó. Ez nem jó. (*Nézi a földön fekvő tükördarabokat.*) Eddig egy borzalmat láttam, ha tükörbe néztem. Tán a múlt héten... Igen... hétfőn, estefele... Hajnalig sírtam. Most sok kicsiben látom ugyanazt. Itt, a lábam előtt. Ezek a sebek... kicsiben is... Borzalom!

STEFANO: Mind a két szomszéd elcsendesedett. Ott gyerekek is voltak. Isabella hegedült, áthallatszott. Federico, a bátyja meg énekelt is. Az apjuk sokat volt a tengeren. Az anyjuk meg... Hagyjuk... Nekünk nem adott a Teremtő gyermeket.

MARTA: Elvetéltem. Aztán meg nem maradtam terhes. Azt mondtuk, erről soha nem beszélünk... Megígérted! Megesküdtél!

STEFANO: Szerintem most már szabad a vásár... Két nap? Két hét? Most már bátran kimondhatunk mindent. Azután nehéz lesz... A pokolból vajon fel lehet ordítani a mennyországba? Hogy például a feleségemet keresem...

MARTA: Vagy az első szerelmedet. Azt a hatalmasat, aki kurva lett Marseille-ben. Felült a kikötőben egy hajóra, elvitték Marseille-be. Gondolom, nem ingyen.

STEFANO: Erről sem beszélünk. Megesküdtél. Te ezeket honnan tudod?

MARTA: Sokat járok a kikötőbe, veszek neked hatlat. Ott üldögelnek a feleségek, nézik a tengert, várják a férjeiket, van, aki iszonyatosan messziről megismeri azt a hajót, amelyiken a férje szolgál. Az árbócokról, és hogy a torkában kezd verni a szíve. És beszélgetnek. Még azt is tudom, hogy mi volt a neve. Giulia... Csókold meg a seggit. (*Visszafekszik, a többieknek háttal.*)

EVA: S ha mind meghalunk, akkor most mindenki elmondhat mindent?

SALVATORE: Nem ajánlom.

EVA: De ha el akarok mondani egyet. Egyetlen egyet, Salvatore!

SALVATORE: Mit, Eva, mit? Szűz voltál a nászéjszakán... Milyen titkod lehet?

EVA: Hát például az, hogy nem voltam szűz. (*Marta felül.*) Donna Viola kitanított. Egy fél almát használtam. Azt mondtam, fújd el a lámpát, aztán egy pillanat alatt ellöktelek az egyik kezemmel, a másikkal kivettem az almát, te próbálkoztál, én felsikoltottam, s azzal meg is voltunk. Hajnalban, amikor aludtál, egy kicsi tüvel megszúrtam az ujjamat, kicsit összevéztem a lepedőt, aztán csak feküdtem, hallgattam, ahogy horkolsz, és arra gondoltam, hogy ezzel az alakkal kell éljek. Kimentem az udvarra, csepergett az eső. Oda is kihallatszott a horkolásod. Álltam, álltam, aztán fájni kezdett a lábam. Visszamentem.

SALVATORE: Ha jelenteném, megköveznének. Megérdemelnéd. Vagy át is vághatnám a torkod.

EVA: Nekem? Nézz rám. (*Salvatore felé fordul, fény hull az arcára, kezét a hasára teszi.*)

SALVATORE: Úristen.

EVA: Bizony. (*Salvatore odamegy, leül az ágyra, a felesége fejét az ölébe veszi.*)

SALVATORE: Nyugodj meg, a vonásaid nem változtak. A seb meg beforr.

EVA: De megmarad a nyoma. A heg. Azt nem lehet simogatni, esetleg behunyt szemmel.

SALVATORE: Úgy érzem, már nincs lázad. Jobban vagy?

EVA: Nem ráz a hideg. Meg tegnap reggel hánytam utoljára...

SALVATORE: Meg fogsz gyógyulni. Érzem.

EVA: Én meg azt, hogy...

SALVATORE: Hallgass, Márta! Van még vérszívó?

MARTA: Kilenc. Mondják, kiszívja a rossz vért. Egy ezüstér' adtak húszat vagy egy hónapja... De sokáig elél... Vízben kell tartani.

SALVATORE: Az enyémet tedd majd az asszonyra.

EVA: Remegsz, Salvatore... S forró a kezed.

STEFANO: Igyál sok vizet! Amíg van.

SALVATORE: Este hoznak... Bedobálnak annyi tömlőt, ahány hang hallatszik. Meg annyi kenyeret.

STEFANO: De az asszonyaink már nemigen tudnak ordítani.

MARTA: Majd visítok.

SALVATORE: És ki volt az első? Vagy kik voltak az elsők... Mert hátha... (*Csend.*)

EVA: Emilio. A pap fia.

MARTA: A pap fia?

EVA: Igen. Pontosan.

MARTA: A pap fia? A papnak Itáliában nem lehet fia. Cölibátus van. Tiltottak a testi örömök.

EVA: De hát ezt az egész negyed tudta. Lánya is van.

MARTA: És nem átkozta ki az egyháza?

EVA: Nem. Mindenki tudta, senki se mondta. És a két gyerek két anyától van...

MARTA: Legalább törődik velük az a kurafi?

EVA: A lányát bedugta egy zárdába, kilencévesen. A fiúról nem tudok semmit. Az öreg még prédikál.

SALVATORE: Honnan tudod?

EVA: Ha anyámhoz megyek, sok minden szóba kerül. Szép, sápadt arca volt. Mindig mellém térdelt a misén. Göndör, fekete haja volt, és amikor felállt, mindig hagyott valami édességet. Nem mondta, hogy az enyém, de mindig elvettem. Egyszer sokáig mellettem maradt. Megvárta, amíg kiürül a templom, körülnézett, benyúlt a szoknyám alá. Simogatott. Nagyon jól esett. Elmelegedtem. Megsimogatta a mellem, belecsókolt a nyakamba, és kiment. Én...

SALVATORE: A templomban? A kurva anyját! Még él?

EVA: Nem mindegy? A régi kikötőben laktunk, az apja a Santa Maria Della Costa papja volt.

SALVATORE: Megkeresem, ha élve innen kikerülök.

MARTA: Ha kikerülsz... És mit akarsz csinálni vele, Salvatore?

SALVATORE: Elvágom a nyakát. Mint anyám a csirkének.

MARTA: Felakasztanak.

SALVATORE: Akkor szembeköpöm, ott a templomban, a hívei előtt, a kurva mocskos disznaját.

MARTA: És ha nem találsz meg? Ha esetleg nem pap? Nem minden pap fia pap...

STEFANO: Helyes megállapítás.

SALVATORE: Te mit tennél?

STEFANO: Lemosnám a feleségem sebeit langyos vízzel. Aztán tennék a vállára két vérszívót. Aztán imádkoznék sötétedésig.

SALVATORE: Már alig látni.

MARTA: Szép dolgokat kérsz, Stefano. A sorrenddel van baj.

STEFANO: Te imádkozással kezdenéd...

MARTA: Én igen.

STEFANO: De attól nem hűsül a seb, a stigmákat a Sátán égeti az arcainkra. Ez biztos. De lehet a Sátán ellen angyali üdvözlettel harcolni?

MARTA: Lehet. Kell.

SALVATORE: Csak egyik csatát veszítjük el a másik után, minden pestises halott a Sátán győzelme felettünk. És mi már azért is imádkozunk, hogy éjszaka ne essen az eső. Jut eszembe, imádkozom. *(Letérdel, mormolva, halkán imádkozik.)* Éretted, Eva.

EVA: *(Felül, aztán feláll, járkal fel-alá. A kezét az arca előtt tartja.)* Mi lenne, mi lenne, ha mind a négyen együtt imádkoznánk? Vagy nem is... Ha egész Genova egyszerre térdelne le, és kezdené el a Miatyánkot? Amikor harangoznak. Nem süketülne bele a Sátán? Nem rohanna visítva a Pokolba? Gyerekek, kezdjük el, mi... Mi négyen.

STEFANO: Miért ne? Időnk, az van. Kinek ennyi, kinek annyi. Vesztenivalónk... az nincs.

MARTA: Már gyógyultak meg, például a pápa. *(Letérdelnek, imádkoznak mind a négyen. Salvatore eldől. Felnyalábolják, lefektetik nagyon gyorsan, Eva megitatja, Salvatore kinyitja a szemét.)*

SALVATORE: Ma csütörtök van?

Eva: Igen, kedvesem... Csütörtök.

SALVATORE: Mi Genovában vagyunk? Te ki vagy? És a narancsom hova gurult?

MARTA: Úristen. Stefano...

STEFANO: Van ilyen tünet.

EVA: Én a feleséged vagyok, lelkem, gyereket szülsz neked. Utolsó hónap... (*Ráteszi a kezét Salvatore homlokára.*) Rettenetesen forró...

SALVATORE: Miért könnyes a szemed? Kutyabajom. (*Felül, visszazuhan, nincs magánál.*)

EVA: Meghal. És nincsenek is sebei.

STEFANO: Nem törvény.

MARTA: Mondta a doktor, hogy tény, senki sem tud semmi biztosat. Nem mindenkit öl meg, válogat. Nincsenek törvényei. Nekem például sebeim vannak, lázam már második napja nincs.

STEFANO: Vérszívó, langyos borogatás, imádság.

EVA: Nekem nem nagyon használt.

MARTA: Nekem semmit.

STEFANO: Élünk. Manapság nagy szó. Mind azt nézem, ha az asztalra ráténnék egy széket, arra még egyet, s felmáznék... Ki tudnék látni.

MARTA: Kitörnéd a nyakad. És mégis mit remélsz? Mit szeretnél látni? Virágzó fügefaligetet, meztelen nőket, akik hárfát pengetnek?

STEFANO: Egy gyereket vagy egy öregasszonyt, aki megy, tud menni. Hátha már eltűntek az árokból a...

MARTA: Ne szédítsd magad, a pestis tombol. Kint, bent, mindenhol... Mi vagyunk az egyetlen látnivaló. Én, a sebhelyes, rút arccal, a hólyagos, kékfoltos combjaimmal. Meg Eva. És a barátod, akinek elmentek otthonról.

EVA: Ez mit jelent?

MARTA: Nálunk a faluban arra mondták, aki megbolondult egy kicsit vagy teljesen.

- EVA: Nem hallottam soha.
- STEFANO: Én sem.
- MARTA: Jó pap holtig tanul.
- STEFANO: Hát még a pap fia... Milyen szépen citerázhatott az ágyékodon. (*Elneveti magát. Énekel, lalalalala.*) Ezt citerázta? Vagy nem is citera volt? Dobverő?
- EVA: Se nem citera, se nem dobverő. Ha tudni akarod, egyszer belopódtunk a templomba, és akkor néhány percig orgonált nekem. Sötétben is megtalálta a billentyűket... Az ám...
- STEFANO: Előtte vagy utána? (*Eva nem válaszol.*) Aha. Közben. (*Hahotázik, Marta vele nevet.*)
- MARTA: Hagyd már abba!
- EVA: Nem is volt semmiféle dobverő. (*Salvatore megmozdul, kinyitja a szemét.*)
- SALVATORE: Ha meggyógyulok, megkeresem, vérét veszem! Esküszöm... Miért fekszem az ágyban?
- STEFANO: Imádkoztunk, és te elájultál, Salvatore.
- SALVATORE: Mit imádkoztunk?
- EVA: Mit? A Miatyánkot. Aztán eldőltem, csukva volt a szemed, amikor kinyitottad, azt kérdezted, hogy milyen nap van ma.
- SALVATORE: Milyen nap van ma?
- EVA: Csütörtök. Jobban vagy?
- SALVATORE: Kutyabajom. Az imától el lehet dőlni?
- MARTA: Attól nem. A pestistől igen. Ezerfajta tünetet okoz.
- SALVATORE: Ez tegnap volt, emlékszem. A templomban, akik imádkoznak, miért nem dőlnek el, amikor azt mondják, ámen? Vagy közbe. Például: ne vígy minket a kísértésbe. Ottan jól lehetne dőlni. Amikor felültem az előbb, akkor jutott eszembe, hát az, hogy engem az Úristen visz kísértésbe, az nem egy marhaság? Hát nem a Sátán kísért? Az Úr? Hát engem nem kísértett soha. Téged igen, Eva?
- EVA: Az Úr, hát ő személyesen nem, soha... Nem jutottunk az ámenig, amikor elájultál, tudtad?

SALVATORE: És ha eljutottunk volna? Utána már nincs ájulás? Aki eljut az ámenig, az megszabadul valami rossztól? A Gonosztól?

MARTA: Nincs összefüggés az ámen és a betegség között.

STEFANO: De van. Mindkettőt Isten rendeli.

MARTA: Eretnek gondolat...

STEFANO: Attól még lehet igaz.

MARTA: Ha megtudja a diakónus urunk, amiket beszélsz, kiátkoz.

STEFANO: Kitől tudná meg, asszony? És ha meghalt?

MARTA: Van helyette más.

STEFANO: És ha ő is meghalt?

EVA: Nálunk csak a fél utca élt már csak, amikor eljöttünk hozzátok. És itt maradtunk.

SALVATORE: Örökre. Imádkozzunk. Ez az egyetlen értelmes dolog, amit egy pestises tehet. Imádkozik.

EVA: Nem az orvost várja?

SALVATORE: Ide? És ha jönne? Berepülne. Fentről? Be nem merne jönni, csak bottal bökdösött, amikor itt járt. S aztán jött a kezelés hamar. Bedeszéltették ajtót, ablakot.

EVA: Én nem imádkozom.

MARTA: Tessék?

EVA: Mi a haszna? Megfájdul a térdem.

MARTA: A lelked imádkozik.

EVA: De a térdem fáj! Meg égnek a sebeim! Meg egyszerre kellennem, meg hánynom, meg... Nem imádkozom. Nem jó gyógyszer. És néha megrúg a kicsifiam.

SALVATORE: S ha kislány?

EVA: Olyan mindegy. Rosalina. Vagy Lorenzo.

SALVATORE: Giulietta vagy Angelo.

EVA: Rosalinda.

SALVATORE: Giulietta, én vagyok az apja! Akkor holnap vasárnap. Ha... Milyen szépen hegedül a szomszéd. Amikor ordítottak neki, hogy Niccolo, kell kenyér, víz, krumpli? Mindig

hegedűvel válaszolt. El tudta hegedülni azt, hogy igen. Még Rómában is hegedült.

STEFANO: Van olyan festőművész, aki minden templomi freskójában azt mondja Jézusnak, a Teremtőnek, hogy igen. Igen... Ez a művészet. Azt mondani Istennek, hogy igen. Egy árva hegedűvel, ecsettel, költeménnyel.

SALVATORE: Azt mondta, hogy a hálnak a fejéből főztek levest.

EVA: Kicsoda?

SALVATORE: Hát ő.

MARTA: Milyen hirtelen változik minden ettől az átkozott pestistől. Van, aki átkozódva fut Isten akarata elől, van, aki térden könyörög, napestig. Szakad ketté a világ. Van, aki imádkozik, van, aki nem.

STEFANO: És van, aki meghal. Tulajdonképpen egy irányba lohol boldog, boldogtalan, pap, orvos, beteg, hívő, eretnek. Isten ránk bocsátotta a pestist.

SALVATORE: És ha nem Isten?

STEFANO: Tessék?!

SALVATORE: Ha, mondjuk, például a Teremtő egy időre átadta a dolgok intézését a Sátánnak? Ha kiegyeztek? Ha belefáradt, ha minden reménytelen? Ha szabadságot vett ki?

MARTA: (Üvölt.) Salvatore! Megőrültél?

SALVATORE: (Visszaüvölt.) És ha a Teremtő és a Sátán négykezes citeráznak az emberek hátán? (Térdrerogy. Zokog, ököl-lel csapkodja a saját fejét. Eva lefogja, átöleli.) Uram, Teremtőm, elvetted az eszemet, bocsáss meg, bocsáss meg, sok pestises megőrül, nézz rám, én az egyik vagyok közülük, egy semmi, egy senki! Bocsáss meg nekem, hívő, bűnös szolgáló. (Lassan megnyugszik.) Én, Salvatore Canucci, kérlek, bocsáss meg nekem. (Imádkozik, latinul, mormolva, felkászálódik, elmegy az ágyig, ledől.)

Ugye ma csütörtök? (Csend.)

MARTA: Megfulladok. Megőrülök.

STEFANO: Kimondta, amit gondolt. Amit mind gondolunk. Néha. Csak fogjuk a szánkat.

- MARTA: Te is, Stefano? Könyörgöm!
- STEFANO: Néha.
- EVA: Én sokszor. Ha van... Ő... Meg az a másik... Ők nem betegszenek meg soha?
- STEFANO: (*Elneveti magát.*) Ilyen kérdés sem jutott senkinek az agyába, Eva. Tényleg... A Teremtő nem szokott köhögni?
- MARTA: Stefano!!!
- STEFANO: S a Sátán soha nem szarik maga alá?
- EVA: És amíg tojik, legalább békén hagyna minket. (*Ő is nevet.*)
- MARTA: Megőrültetek. Egy elmebeteg és két örült. Egy percig sem maradok tovább.
- STEFANO: És merre indulsz, asszony? Hol a remény?
- MARTA: Fent... Odafent... Kigondoltam. Asztal, szék, ráállok, hátha elérem a tető szélét. És ha kinézek, ha ki tudok nézni... Uramisten! (*Lázassal az asztalra tesz egy széket, arra még egyet, lassan, óvatosan mászik felfele, Stefano és Eva döbbenetesen nézik, Salvatore is feltápszódik. Marta a felső széken, egy tenyérnyi hiányzik attól, hogy elérje a tető szélét, és talán ki tudjon nézni, legjobb esetben kimászni. Csend.*) Nem megy. Pedig...
- STEFANO: Várj! Gyere, Salvatore! Eva... Megfogjuk az asztalt, megemeljük. Lassan, nagyon lassan...
- MARTA: Lezuhanok, Stefano. Indulok le.
- STEFANO: Kifoglak. Gyerünk. (*Nagyon lassan mindhárman megemelik az asztalt, Marta eléri a tetőt, kimászik, eltűnik a szemünk előtt.*)
- MARTA: (*Kívülről hallatszik a hangja.*) Teremtő Istenem! Várjatok! Hamar megjövök! (*Eva, Stefano és Salvatore letelepednek.*)
- EVA: Hogy-hogy várjuk meg? Nem értem. Hát hova a szemünk világába mehetnénk? Mondja meg már valaki!
- STEFANO: Hát, hogy méltóztassunk nem meghalni. Amíg vissza nem jön.
- SALVATORE: Két dolog biztos. Ma csütörtök. És van Isten.

HARMADIK KÉP

(Szín, mint az első képben, bőrgarnitúra stb. Leonard Cohen énekel. Odakint pirkad. Márta táncol, egyedül.)

ISTVÁN: Akkor én most két hétig kell nézzelek. Házi karantén. Remek.

MÁRTA: Dögölj meg, drágám! Két hét alatt, ha nagyon igyekszel, elkaphatod, csepp szerencsével el is patkolsz. Akkor nem kell nézned engem. Ahogy jövök ki a fürdőszobából. Gondolom, ha feldobod a talpad. Egyébként még vannak szobák... Ülhetnél a kamrában is, bámulnád az anyukád eltette, rég megkövesedett baracklekvárokat. Szebbek, mint én... Főleg meztelenül.

ISTVÁN: Szép csendben beseggeltél, édesem. Megittál vagy tíz pohár pezsgőt. De ehhez az 'elpatkolsz'-hoz gratulálok, hányasod volt magyarból, édes?

MÁRTA: (Cohennel együtt énekli a Hallelluja refrénjét.) Hallelluja, halleluja! (Leül.) Vajon hármunk közül ki kapja el elsőnek? Hát Éva, Zoli ma is csókolgatott Téged.

ÉVA: Engem is.

MÁRTA: Tessék?

ÉVA: Engem is.

MÁRTA: És még kit?

ÉVA: Hát nem Istvánt.

MÁRTA: Nem értem.

ÉVA: Megmagyarázzam?

MÁRTA: Kérlek... Biztos jó sztori.

ÉVA: Az tuti. Moldován nénihez a blokkba minden hétfőn reggel fél nyolckor berontasz, felviharzol az emeletre, Zsuzsi, a gyógyszerész barátnőd lerohan, egy perc múlva Zoltán felrohan. Fél tízkor lopakodtok le, külön-külön. Erős parfüm-illat marad a lépcsőházban, Moldován néni kidugja a fejét, és szagolgatja. Még egy félóra múlva is. Szereti... Francia szag, azt mondja. (Csend.) És még azt, hogy egyszer a drogériában eltörött egy üveg parfüm, annak volt ilyen illata, de világra ilyen. (Csend. Senki nem mozdul. A Cohen-számnak is vége.)

ISTVÁN: Matematikailag minimum négy lehetőség között választhatok e romantikus hajnali órán. Egy: leütlek téged, barátom, főnök uram. Kettő: szájba vágom ezt a ribancot. Három: összeverlek mindkettőtöket. Négy: ülünk, s iszunk tovább. Aztán lesz, ami lesz. Vagy lesz, ami nem lesz... Három éve... Ugye, csillagom?!

MÁRTA: Nagyjából. Márciusban lesz három éve. Honnan tudod?

ISTVÁN: Nem tudom, érzem. Illetve éreztem, nyolcadik érzék. Van, akinél nem működik, van, akinél működik, de vinyogva dugja homokba a fejét. Gyerek, család, ház, autó stb., stb., stb... Lófasz. Igyunk. *(István, Zoltán és Márta isznak.)*

ÉVA: Köpjük le őket. Te őt, én az enyémet. Van, akinek jobban fáj a pofonnál.

MÁRTA: Te ezt honnan tudod?

ÉVA: Tudom.

MÁRTA: Gratulálok!

ÉVA: Menj a francba! Nem vagy te egy ribanc? Mit gondolsz? És az én férjem: lator, kurvás lator. De most megkaptam, nem is az első eset. Gyanítottam én... Évek óta. Nem ez volt az első eset. Érzem én... Tudom én.

ZOLTÁN: Mit? Mit tudsz te?

ÉVA: A Covidot... Azért kaptad el. Megkaptad, elkaptad, ki tudja, melyik macádtól. És még rám ragasztod. Képes vagy erre is... *(Hirtelen, riadtan.)* Ugye, amióta itt vagyunk, nem köhögtem szárazon?

ZOLTÁN: Se szárazon, se vízen. *(A két férfi röhög, isznak.)*

MÁRTA: Nem kellene hazamennetek?

ZOLTÁN: Nem, Márta. Mehetnénk, de anyós, após, Zolika... Azt hiszem, tilos. Vagy ha nem is az, hát...

ISTVÁN: Üljetek a seggeteken nyugodtan, van három szoba. Esetleg alhatsz az én helyemen a virágszálam mellett. Vagy a kettő között. Begyűjtheted szüzességük hímporát. Két virágszál, te a méhecske... Zümmögni tudsz, gondolom.

ZOLTÁN: *(Felugrik, ordít.)* Istvááááán! Menj a lófaszba! Pofán váglak!

ISTVÁN: Anyádat. (*Zoltán visszaül.*)

MÁRTA: És én? (*Csend.*) Kérdeztem valamit.

ISTVÁN: Te, virágszálam? Jön lassan az ősz. Még egy-két méhecske döngöcsél itt-ott, de messze elkerülnek.

MÁRTA: Dögölj meg.

ISTVÁN: Mintha már mondtad volna ma éjszaka. Azon igyekszünk. Mind a négyen. Pontosabban, arrafele araszolgatunk. Több-kevesebb sikerrel.

ÉVA: Én olvastam a telefonomban, hogy sokan meggyógyultak, lehet, nem is igaz az egész. Azt is, hogy a nagyhatalmak összefogtak, hogy az öregeket kinyírják. A barátnőm mondta, hogy sokan nem is a Covidba halnak bele, hanem abba az ijedtségbe, amikor megtudják, hogy covidosok. olvastam a fészükön... Tanárnő... Ő... Tornatanárnő, a férje rendőr.

ISTVÁN: Ő Muguru?

ÉVA: Hülye vagy, Muguru művész, Szile meg rendőr, kapitány! Még nincs ötven. Biza.

ISTVÁN: És te, Zoltán. Ahogy elnézlek, így, pohárral a kezében, te nem vagy sem művész, sem rendőr. Te így, az üres pohárral a kezében. Esküszöm, olyan vagy, mint egy szobor.

ZOLTÁN: Én? Szobor?

ISTVÁN: Most lepleztek le... (*Nevet, iszik, Éva is kacarászik.*)

ÉVA: Tudod mit, Márti? Ül mellé, és esetleg elpróbálhatjátok a Rodin Csókját.

MÁRTA: Szájon váglak, te liba! Te lótetű. Te analfabéta szövő, te....

ISTVÁN: Azért ez a Covid meglepő nyelvi fordulatokat képes produkálni.

ÉVA: (*Felpattan, rohangál ide-oda.*) Ha én lótetű vagyok, akkor te, várj csak, akkor te kacsacsőrű emlős vagy! Még hívj vagy öt ribancot, álljatok fel mind Zoltán mögé, és akkor ti lesztek a Calais-i kurvák. Nem a Calais-i polgárok... Ez is Rodin.

ISTVÁN: Tízés.

ÉVA: Tanultam is, láttam is. Ez a mocskok elvitt Párizs-ba. Egyszer... Nem is bírlak nézni! Pedig tudtam, tudtam, csak így valahogy más. Szégyenesebb.

ISTVÁN: Ilyen szó nincs.

ÉVA: De van. Most mondtam, és te megértetted. Mind megbolondultatok? Csak Zoli covidos!

ZOLTÁN: Ülsz, Éva, ülsz. (*Éva visszaiül.*) Ilyen szó nincs, édesem... És Róma?

ÉVA: Egyszer, Szováta vagy tízszer, Maroshévíz vagy tízszer, Mamaia és Félix... Ezzel kész. Húsz év alatt...

ISTVÁN: Félix az azt jelenti, boldog.

ÉVA: Hogyne. Az egy név. Férfinév.

ZOLTÁN: Tulajdonképpen, István, sokkal egyszerűbb lett minden. Én most vagyok. Létezem. Két hét múlva vagy, na, mondjuk három, vagy vagyok, vagy nem. Ez a járvány emeli a tétet. Mindenben. Mást jelent a szó... Úgy érzem...

ÉVA: Nem értem.

ZOLTÁN: Ha ma egy éve azt mondtam, hogy elviszlek nyaralni, azt majdnem biztosra vehetted, hogy elmegyünk. Maximum Párizs, minimum Félix. Ha most mondom, azt nem vehe- ted biztosra. Ha hinni lehet az adatoknak... Én hiszek. Így már érted?

ÉVA: Igen. És nem akarom.

ZOLTÁN: Mit nem akarsz?

ÉVA: N Nem akarok... Nem akarok... Nem veled menni.

ZOLTÁN: Megeshet. Lázás vagyok, érzem.

MÁRTA: Megmérjük. (*Kimegy, hamar visszajön, a hőmérőt Zoltán beteszi a hóna alá.*)

ZOLTÁN: Ötperces?

MÁRTA: Igen.

ISTVÁN: És addig csend? Nem iszunk semmit?

MÁRTA: Öt percet csak kibírsz?

ISTVÁN: Kinek a kedvéért? Most vagyunk két percnél. Mondhatok olyat is, Zolikám, amitől duplára megy a lázad...

ZOLTÁN: Rólam? Mit? Na, kíváncsi vagyok.

ISTVÁN: Tudom.

ZOLTÁN: Mit tudsz?

ISTVÁN: Mondjam?

ZOLTÁN: Rajta! Bátran!

ISTVÁN: Az ősszel a vállalatnál te sikkasztottad el a négy-százezret. Nem Bihari. Akire rákented. Szakértő, ügyvéd, esetleg urambocsá a szervek. Sokba kerülhetett, de gondolom, Évike az idén Párizs lesz, esetleg Nizza. Félix ugrik... Fogadjunk! (*Márta elveszi a hőmérőt, megnézi.*)

MÁRTA: Harmincnyolc, határeset. Azt mondják, harmincnyolc-ötnél kell telefonálni a házi orvosnak.

ÉVA: Negyed hat, aluszik. Duku doktor, nagyon rendes, fiatal...

ISTVÁN: Muguru ajánlotta, levágom a fejem, ha nem így van.

ÉVA: Undok vagy, tudod?

ISTVÁN: Bizony. Te Évi, nem basz téged véletlenül ez a Muguru? Csak úgy kérdem. Privátilag. Kész. Letelt. Szabad a vásár! (*Iszik egy kortyot.*) Egészségünkre! Gyógyulást, mielőbbi gyógyulást, Zoltán! (*Iszik.*) Te szar, hogy tudsz egyáltalán aludni?

ZOLTÁN: A jobboldalamon. Úgy egészséges. Téged is bekalculáltunk. Egy százassal. De te nem, te nem, az Istennek se. De inkább hagyj békén. Pozitív vagyok, pozitív... Tudod, ez mit jelent?

ISTVÁN: De nem jelentettelek fel, gyerekkori barátság, én jobbszélső, te balfedezet az ifiknél, aztán Kolozsvár, az egyetem, és most te igazgató, én beosztott... Ha tudnék, hánynék.

ZOLTÁN: Egy tízes leeshet, még nem késtél le semmit. Ez csak a kezdet. Szarul vagyok.

ISTVÁN: Lerúglak a lépcsőn, vagy elmondok mindent az Intézetben. Válassz!

ZOLTÁN: Te nem ezen a világon élsz, bazdmeg. Márta, kérlek, hozz még egy üveg pezsgőt. Hideget! (*Márta kimegy.*) Hátha az segít... Nem mondasz el semmit.

ISTVÁN: Hétfőn kiderül. Ha akarom, vannak bizonyítékok. Nem varrtatok el minden szálat.

ZOLTÁN: Nem derül ki semmi. Karanténban leszünk...

ÉVA: Szóval a férjem kurvás, korrupt gazember. Jól titkoltad. Még a bankkártyádat sem adtad ide soha... Illetve kétszer...

ZOLTÁN: Az egyiket. Mert van három...

ÉVA: Dögölj meg!

(Márta bejön, tölteni akar, Zoltán kezében reszket

a pohár.)

MÁRTA: Nem kapsz többet, lázat mérünk. *(Felveszi az asztalról a lázmérőt, Zoltán beteszi a hóna alá.)*

ISTVÁN: Ha az emberről húsz perc alatt kiderül, hogy van minimum két foltocska a lelkiismeretén. Hát az felviheti azt a fránya lázat.

ÉVA: Te kinek drukkolsz, Pistuka?

ISTVÁN: Pistuka az a kurva nagyanyád.

ÉVA: Rebeka volt, és nem is kurva...

MÁRTA: *(Elveszi a lázmérőt.)* Harminckilenc. Telefonálni kell, a törvény szerint...

ÉVA: Duku doktor még alszik.

ISTVÁN: Hívd fel Mugurut, hogy hívja fel Dukut, hogy hívja fel Zoltánt, mert harminckilenc.

ÉVA: Murgu is alszik.

ZOLTÁN: Mire negyven fok lesz, felébrednek. Quaranta, quaranta cinque. Negyven tizenöt, gémlabda, tudom a teniszből.

ISTVÁN: A quarantából lett a karantén. A középkorban negyven kilométerre vitték ki a városokon kívülre a leprásokat, pestiseseket. Otthagyták őket. Szabadon, víz, kenyér, ennyi. Egy-egy visszatántorgott néhány hét múlva. Volt, aki meggyógyult, gyorsan agyonverték, mert csak a Sátán kiválasztottjai maradtak meg szerintük. Akiknek megbocsátott.

ÉVA: Nem az Isten az, aki mindent megbocsát?

ISTVÁN: Évike drága, talán most hagyhatnánk a hitvitát. Lépní kell!

MÁRTA: Mindig ez volt a gyenge oldalad, nem léptél soha...

ISTVÁN: *(Előveszi a telefonját, hív egy számot.)* Foglalt. *(Újra hív.)* Foglalt, most... hajnalban... Foglalt, foglalt, foglalt...

ÉVA: Olyat is mondott egy szobrász, hogy két napot próbált telefonálni a felesége ügyében. Aztán felvitte direkt a kórházba. Él. Legalábbis tegnap még élt. És tudott magától megszogni, lélegezni, na...

MÁRTA: A középkorban nem létezett a kilométer, az időt mérték, nem az utat. Egy napi járás az hosszú, fertályóra az rövid. Volt napóra, volt vízóra, volt homokóra. Platónnak vízórája volt, Magellánnak minden hajóján tizenkét homokórája.

ÉVA: Vízóránk nekünk is van.

ISTVÁN: Van, amikor léptem, és nem kellett volna.

MÁRTA: Lehet hátrafele is lépni. Vissza.

ISTVÁN: Ez igaz.

MÁRTA: Csak a madarak nem tudnak visszafele repülni. Előre, előre... Minden más állat tud hátrafele is menni.

ISTVÁN: A madár is tud.

MÁRTA: Igen, ha a földön tipeg, totyog. Repülni csak előre lehet.

ÉVA: És a szomszéd lopja.

ZOLTÁN: Mit, Évike? Mit?

ÉVA: A vizet, mindig, amikor leolvassa a villanyórát.

ZOLTÁN: Cserélted le homokórára. Rosszul érzem magam, Márta...

ISTVÁN: (*Végig telefonálni próbál.*) Beviszlek a kórházba egyenesen. Mit érzel?

ZOLTÁN: Félek. Belül égek, nem is, az egész testem reszket, és nincs rend a fejemben. Félek. A Haláltól. Most először. Akkor mi lesz?

ÉVA: Mikor?

ZOLTÁN: Meghalok, nem is tudtam, hogy ilyen könnyű kimondani. Két másodperc. A középkorban ki sem tudták mondani azt, hogy két másodperc. Nem is volt rá szavuk.

MÁRTA: Volt, „egy szempillantás alatt”. Ennyi, szebb, mint a másodperc.

ZOLTÁN: Meghalok. Két másodperc. Kimondani.

ISTVÁN: Van, aki évekig hal meg. „Lassan hervadni el, mint a virág...”

ÉVA: „Melyet titkos féreg foga rág”, Petőfi.

ZOLTÁN: Bizony, ez is titkos. Nem tudnak róla semmit a doktorok egyelőre. Verik le egymást a kutatásaikkal, nekem meg lázam van, hányingerem, szanaszét futkosnak a gondolataim, és félek a kétmásodperces szótól. És van két pozitív teszt. És né-hány hetem, hónapom?

ÉVA: És van, aki meg sem születik. *(Elered a könnye.)*

MÁRTA: Bocsáss meg, nem akartam szóba hozni. Meg-egyeztünk...

ÉVA: Tizennégy hónapja, két napja.

MÁRTA: Számolod az eltelt napokat?

ÉVA: Nem én. Az agyam. Tizedik hétben voltam.

MÁRTA: *(Felordít.)* Hagyd abba! Nem bírom hallgatni!
(Leül, zokog.)

ÉVA: Valami baj van?

ISTVÁN: Volt. Eltétettük a mienket, az elsőt. A tizedik hétben. És más nem lett. *(Csend. Iszik. Odamegy Mártához, ráborul, átöleli egy pillanatra, aztán visszaiül.)* Most megint szeretlek egy kicsit.

MÁRTA: Nálad mennyi a kicsi?

ISTVÁN: Nyílt intervallum. Szempillantástól tarthat a kilo-méterig.

MÁRTA: Az lehet százezer szempillantás.

ISTVÁN: Kezdheted mérni. *(Márta letöröli a könnyeit.)*

MÁRTA: Egy. *(Lehunyja egy másodpercre a szemét.)*

ISTVÁN: Kezdetnek nem rossz.

ZOLTÁN: *(Köhög, szinte fulladozik.)* Rosszul vagyok. Még mindig foglalt? *(István telefonálni próbál.)*

ISTVÁN: Foglalt. Egyfolytában hívom. Már mint a telefonom.

ÉVA: Te nem halhatsz meg.

ZOLTÁN: Minden meghal egyszer.

ÉVA: Kivéve Istent.

ISTVÁN: Ha van.

MÁRTA: Kezded? Ha berúg, hirtelen ateista kezd lenni. Mi-nél részegebb, annál inkább ateista.

ISTVÁN: Meg baloldali. Meg hegeliánus.

ÉVA: Az filozófus. Tanultuk.

MÁRTA: Volt.

ISTVÁN: A francia forradalom lelökte a trónjáról.

ÉVA: Hegelt?

ISTVÁN: Az Istent.

ÉVA: Lehet, csak le akarták. Gondolom, megharagudott. Ez a Covid is. Lehet, haragjában zúdította a nyakunkba. Volt egy költő barátom, ő azt írta, hogy az esőcseppek az Isten könnyei. Amikor lenéz, és látja, ami van. Hogy mindezt ő teremtette. Sír. És olyankor zuhog az eső, ezért esik valahol mindig. Ez biztos. Mert valahol mindig esik. Mert nincs olyan perc, amikor ne történe valami iszonyat, borzalom. Mindig, mindig, mindig.

ISTVÁN: Röhögnie kellene.

ÉVA: Sír, neki hiszek... Te hitetlen is vagy, meg részeg is.

MÁRTA: Egy zseni meg azt írta, hogy mi, emberek, szoftverkalózok vagyunk. Hackerek. Isten megalkotott egy zárt, tökéletes rendszert. Mi meg állandóan be akarunk hatolni, ellopni a kódokat, és mindent, abszolút mindent szétbaszunk. Valamit, ami tökéletes volt.

ISTVÁN: Ezt ki írta? Zseniális gondolat. De mondj egyetlen pillanatot, amikor nem kellene zuhognon az eső! Egyetlen órát, ebből a kurva történelemből! Demokrácia? Hol? Mikor? Egyetlen óráig! Ki írta? Hol? Mikor? Huszadik század?

MÁRTA: Költő, zseni. Költőzseni. Volt. Nemrég temettük.

ISTVÁN: Huszadik század? Ismertem?

MÁRTA: Huszonegy. De azt hiszem, huszonkettő, huszonhárom. Remélem, megérdemli...

ISTVÁN: Most megint szeretlek egy kicsit.

ZOLTÁN: Van, aki három nap alatt elpatkol. Ha súlyos, és nem kerül kórházba idejében.

ÉVA: Te nem halhatsz meg.

ZOLTÁN: Egyre több az áldozat.

ÉVA: Te nem halhatsz meg...

MÁRTA: Sokan meggyógyultak, Zoltán... És inkább az öregek halnak. Akiknél fennáll a komorbiditás veszélye.

ZOLTÁN: Most hülyítesz? Vigasztalsz?

ISTVÁN: Ez a legcsúnyább szó, amit az emberiség kitalált. Komorbiditás. Hányinger.

ZOLTÁN: Nekem az van. Enyhe, de egyfolytában érzem.

ISTVÁN: Elég sokat termeltünk az éjszaka. Lehetne attól.

ZOLTÁN: Lehetne, de nem lehet. És veletek? Veletek mi lesz?

ISTVÁN: Vagy elkapjuk, vagy nem.

ÉVA: Vacsora előtt letettük a maszkokat. Tegyem vissza? *(Felkel, elmegy az asztalig, megáll, nézi a szanaszét heverő négy maszkot.)* Na de melyik az enyém?

MÁRTA: Hát, ahol ültél...

ÉVA: Hát, Zoli mellett. *(Felteszi az egyik rózsaszínű maszkot.)* Vagy az övé, vagy az enyém. Holtomiglan, holtodiglan.

ISTVÁN: Igyunk egy kicsit.

ZOLTÁN: Én még haldoklom egy kicsit, majd aztán.

ÉVA: Nem halhatsz meg.

ZOLTÁN: Ezt miért mind szajkózod?

ÉVA: Gyerekünk lesz. Túl vagyok azon az átkozott tizedik heten. És minden rendben. Azért nem szóltam, mert nem akartam szólani. Babonából. Addig vártam volna, amíg észreveszed. Nem halhatsz meg! Most már érted? *(Márta odarohan, átöleli.)*

ZOLTÁN: Kisfiam lesz? Kislány?

ÉVA: Nem nézettem meg. Babonából. Meg, azt hiszem, ilyen korán még nem lehet megállapítani.

ZOLTÁN: Ha kisfiú lesz, Zoltánnak fogják hívni!

MÁRTA: Félek, ha kislány lesz, akkor is.

ISTVÁN: *(Iszik, telefonál.)* Végre. Cseng. Mindjárt viszlek.

ÉVA: Nem esik eső. Ebben a pillanatban. Sehol. Holtbiztos.

ÖTÖDIK KÉP

(Ebedlő. A hosszú asztal mellett ül a négy szereplő, az asztal négy oldalán, egymásnak háttal. Az asztal tele üvegekkel, poharakkal, a karantén alatt a négy ember sokkal többet ivott, mint evett. Nem részegek.)

ISTVÁN: Ha megunjuk, még mindig visszafordulhatunk. Hogy lássuk egymást.

MÁRTA: Ezt te mondd. Te találtad ki ezt az egész marhaságot. Jobb az, mondtad, ha egy ideig nem látjuk egymást. És még tíz nap... Karantén...

ISTVÁN: Bizony. Kétszáznegyven óra. Veled, veletek. Jobb háttal. Nekem legalábbis. Ezt az egymást nemlátást hét órára terveztük. Mindjárt lejár.

MÁRTA: Képzeld el, ha kimondanék mindent, amire gondolok. Az igazat. Direktbe. A pofádba. Illetve a hátad közepébe. Kilyukadna a hátadon a zakó, elől jönne ki a szavak. A beledet is szétroncsolná az igazságaim... A szavaim.

ISTVÁN: Ez költői gondolat. Folytasd, picinyem! (Felordít.) Folytasd!!!

ZOLTÁN: István! Megőrültél?

ISTVÁN: Folytasd, folytasd, folytasd!

MÁRTA: Minden szavam igaz. Nem is a szavam. A gondolataim.

ÉVA: Nekem futkosnak a gondolataim Zoltán körül, persze. Főleg... Az eszkimók is megkapták... Zoltán...

ZOLTÁN: Mondd ki!

ÉVA: Sírni fogok. És kiabálok...

ISTVÁN: Még van jó félóra, háttal... Van egy ötletem! Most már, azt hiszem, ki kell, és ki is mondhatjuk, amit gondolunk. Szembefordulhatunk. Ilyen még nem volt, hogy négy ember egy fél órán keresztül kimondja, amit gondol. Mindenki, mindenről, a párjának, a másíknak, Éva Mártának, én Zolinak, aztán tovább, tovább. (Feláll, előre hozza a székét, leül.) Gyere, Évi! Ülj velem szembe! (Éva jön, leül.) Mondjad! Mindent, amit gondolsz. (A többiekhez fordul.) Vér fog folyni. Gondolatvér... Szóvér... Az igazság ölhet is. Hallgatlak.

ÉVA: Szép a virág a hátad mögött.

MÁRTA: Korallvirág, Kalanchoe. Ez közöséges kollektív pszichés gyakorlat, Istvánka. Lerágott csont.

ISTVÁN: Csend! Folytasd, Éva!

ÉVA: Terrorizálsz Mártát. (*Felugrik, hátramegy, kiisszik egy pohár italt, iszik egy kortyot, reszket, sír, beszélni kezd.*) Én ezt már nem bírom, nekem mindig is gyengék voltak az idegeim... (*Ordít.*) Tudod jól! Még néhány nap, nem bírom, nem bírom. Az étel, amit hoz az a faszfej, és leteszi a kűszöbre. Töltött karalábé. A munkám semmi, rajzolni akartam, nem megy, egy épkezláb figuratív vagy nonfiguratív alak, ötlet... Semmi...

ZOLTÁN: (*Még mindig háttal ül.*) Tehetségtelen vagy. (*Csend. Éva megnyugszik.*)

ÉVA: Tudom. Te pedig gazember. Tolvaj, kurvás, sikasztó, másokat bajba hozó senki. Már vagy háromszor nyikorogott a börtönajtó. Sokba került neked, hogy most itt seggelsz, vállalatvezető. Főépítész úr. Bocs... Elfelejtettem.

ZOLTÁN: Befejezted?

ÉVA: Csak most kezdtem el.

MÁRTA: Muszáj ezt nekem hallgatni?

ISTVÁN: Ezek húsz év óta az első őszinte szavak. Vérző seb mindenik mondat. Ha van merszed belegondolni...

ZOLTÁN: (*Ordít.*) Fejezd be!

ÉVA: Nem fejezem be.

ZOLTÁN: Tőlem... Ugorj ki az ablakon! Tessék...

ISTVÁN: Földszint. Folytasd, Évi!

ÉVA: Amikor vagy húsz éve, így, négyesben másztunk felfele az Istenszékére. Mi kicsit lemaradtunk, bevittél az erdőbe. És hatalmas mohaszőnyegre fektettél. Még most is fel tudom idézni az illatát. Soha nem éreztem, amit akkor. Aztán köpdösted a tenyered, törölgtetted a térdedet, de amikor a csúcson ebédeltünk, István megkérdezte, hogy milyen tanító néni térdepeltetett le, aztán hátba vágott, röhögtetek, én szégyelltem magam, Márta megsimogatta a hajamat, és azzal kész. (*Sírni kezd, kiissza a maradék italt. Odamegy Zoltán elé, letérdel. Zoltán ad neki egy hatalmas pofot.*)

ZOLTÁN: Börtönajtó. Folytasd, kiscsibém.

MÁRTA: Állat vagy, kedvesem. Vadállat.

ISTVÁN: Barom! Itt csak szavakkal ütünk! Most te következel.

ZOLTÁN: Utállak. Évát is utálok. Mártát nem utálok. Ennyi.

ISTVÁN: Kevés. Engem miért? (*Zoltán hallgat.*) Mondj egy impresszionista festőt! (*Zoltán hallgat.*) Ki szerezte a Fideliót? (*Zoltán hallgat.*) Ki... Műveletlen paraszt vagy, mint húsz évvel ezelőtt. Amikor elsőéven összetalálkoztunk egy koncerten. Leesett az állam. Te, a parasztyerek, ott gubbasztottál az erkélyen. Kértünk kölcsön húsz lejt, és megittunk négy sört.

ZOLTÁN: Ezek most jutottak az eszedbe?

ISTVÁN: Most. Ebben a minutában. Ahogy nézlek. Ahogy lekented azt a pofot. Paraszt.

ZOLTÁN: Akkor most menj a kurva anyádba! És az impresszionista festőd vidd magaddal! Fesse ki anyádat belülről! Mit ugrálsz itt nekünk? Középszerű építész vagy. Olyan, mint te, még van a cégemnél öt. És vagy három sokkal jobb, te nem is akarod őket utolérni...Tudod, miért nem rúgtalak eddig ki? Mert barátok vagyunk. Voltunk, bazdmeg. Ez a kurva Covid. Szétbasz mindent. Semmi, de semmi ebben a kurva életben nem lesz olyan többet, mint azelőtt. Koncert. (*Feláll, elmegy Éváig, megsimogatja a haját, Éva belecsókol a tenyerébe. Hosszan nézi a tenyerét, aztán leül.*) Paraszt, az vagyok. Utoljára egy sakkversenyen vertem pofán az egyik szekundánst. Azok a pasik, akik hátulról nézik a játszmat, pisszenniük sem szabad, aztán este, van, amikor reggelig elemzik a lehetőségeket. Ma a laptop a divat, a szekundáns eltűnt. Szóval nyeresre álltam egy elsősztályba jutásért tartott versenyen, egy nálam sokkal jobban jegyzett pasas ellen, a szekundáns előrehajolt, valamit súgott a mesterének, az meg lépett egy remeket. Én meg felálltam, és szó nélkül pofán vágtam. Seggre esett. Engem azonnal kizártak, a röhej az volt, hogy minden halálos csendben történt, még kilenc asztalnál játszottak. Suttogva kitessekeltek a teremből, én meg suttogva el-

küldtem a főbíró a picsába... Letiltottak örökre. Most hülyére verem azt a sok amatőrt a telefonomon... Igen, paraszt vagyok... Gyalog, ahogy hivatalosan mondják a sakkozók. Fehér paraszt, körülöttem mindenkit levett az ellenfél, lovam, futóm nincs, a királyom árválkodik a sarokban, négylépéses matt, és tőlem várják, hogy induljak előre támadni. Én, egyedül, támadom a fekete királyt. És lépek. Támadok. A paraszt csak előre léphet. *(Felkel, tölt, iszik, visszaül, Éva közeledne, ellöki, de nem durván, lóbálja az üveget.)* Én viszont huszonöt éve helyben járok. Úgy tesztek, mintha... *(Iszik.)*

ÉVA: Nem is fáj. Nem is a fájdalom. A szégyen... Az ütés helyét nem, de a szégyenét érzem. Szerencse, hogy először és utoljára... Ugye?

ZOLTÁN: Itt most nem hazudozunk.

MÁRTA: Baromállat.

ZOLTÁN: Mindenki csak a saját feleségét vághatja szájon?

ISTVÁN: Senki senkit. Fejbe váglak, marha paraszt!

ZOLTÁN: Tudod kit?

ISTVÁN: Tudom, tudom. Anyámat.

ZOLTÁN: Bizony. Akitől örökölted a herendi készletet. Úgy szokták mondani, egyetlen barátom, hogy bűdös paraszt. És a szeretőmet sem bánthatom? Meghalt Mátyás király, oda az igazság! És te, felség? Mire gondolsz?

ÉVA: Márta jön. Egy fiú, egy lány. Így korrekt.

MÁRTA: Én nem játszom. Tényeket közlök. Itt szép csendben tönkrement két házasság, két barátság, és elfogyott annyi ital, mint egy esküvőn. Szétrobbant egy négyes. Elemeire esett. És lehet, hogy az uram munkanélküli lesz. Persze, ha még az uram lesz. A férjem, hitvesem...

ZOLTÁN: Nem kerül az utcára. Az azért túlzás lenne. A szeretőm férjét kitenni. Unfair.

ISTVÁN: Miért nem dögöltél meg?

MÁRTA: István!

ZOLTÁN: Tudja a nyavalya. De ez az első igazi kérdés. Mondjuk, én azért nem dögöltem meg, mert a Teremtő úgy dön-

tött, vagy a természet, a faszom tudja, hogy ebből a szobából ne én haljak meg. Esetleg te. Vagy Márta.

ÉVA: Vagy én. Nekem nem elég erős az immunrendszerem. És sokat sírok. És ha nem hal meg senki? Akkor mi lesz?

ZOLTÁN: Eszünk, iszunk, baszunk, mint eddig. Nyáron viszlek Görögbe.

ÉVA: Engem biztosan nem. Utállak. Hányok, ha rád nézek.

ZOLTÁN: Belecsókoltál a tenyerembe. Öt perce.

ÉVA: Tűnj el a szemem elől!

ZOLTÁN: Ez milyen hang, Évi? Hogy merészeled...

ÉVA: Új. Igaz. Erről volt szó, vagy nem?

ISTVÁN: De igen.

ZOLTÁN: Te jobb lenne, ha hallgatnál. Egyelőre...

MÁRTA: Mondj el mindent!

ISTVÁN: A kedvedért. Figyelj ide! Tizenhét voltam, atléta, gyorsfutó, két éve nem kaptam ki senkitől, és akkor jött az első fontos verseny. Száz méter. És a rajt után úgy tíz méterrel leálltam. Sántítottam egy kicsit, bátyám a tribünön majd' megőrült, tettem magam. Félttem a még hátralévő nyolcvan métertől. Hogy esetleg kikapok. Inkább feladom. Így nem kell elviselnem a vereség gyötrelmét. Ezt soha senkinek nem mondtam el. Itt a kulcs. Leálltam. Félreálltam. Zoltán, legalább öt tervemet nem mertem versenyeztetni. Mi lesz, ha nem győzök? Mi lesz, könyörgöm?

ZOLTÁN: Semmi. Pontosan annyi második van, mint első. Tovább, tovább, tovább...

ISTVÁN: Ebben minden benne van. Félreállni, túlélni. Sőt... Minél jobban élni. Mondjuk, március kivétel. Az nekem fekete is volt, meg forró is. Ennyi.

ÉVA: Melyik március?

ZOLTÁN: Kérdezd meg Mugurut. Tudja.

MÁRTA: Amit mondtál, az mindennek a kulcsa. A házasságunknak is. Kérdés csak az, hogy ez a kulcs nyit, vagy bezár...

ÉVA: Nálunk pluszba van retesz meg lánc. És én nappal is zárom az ajtót, még akkor is, amikor Zoltán itthon van. Félek. Mindentől.

MÁRTA: István! Nyit a kulcs, vagy bezár. Itt. Covid. Karantén. Most. Megcsaltalak. Négy éve. Hetente.

ISTVÁN: Olyankor más illat maradt az előszobában. Amikor mentél baszni.

MÁRTA: Coco Chanel. Most is az van rajtam. Így sztrájkolok, harcolok. Ez a válaszom a karanténra. Ki is fogom magam festeni. Mintha bálba mennék nap mint nap. Vagy találkozni Zolival. A motor mindig be volt kapcsolva, amire odaértem. Sietünk, mindig siettünk, oda akartunk érn...

ISTVÁN: Ezt most miért mondd? Meg kellene fojtsalak.

MÁRTA: A Coco Chanel még sokáig érződne azután is. Beköltözne a buksidba. Örökre.

ZOLTÁN: Fojtogatni szabad, szájon vágni nem? Ez milyen demokrácia? (*Iszik, nevet.*) Igyunk, baszki... Te maradsz az állásodban, Mártika fúrja a fogakat jó pénzér', hallom most már implantátumokkal is foglalkozik, ott a nagy laska, Évike szó, kizárólag olyat, ami a Muguru ízlésének felel meg, mert sajátja nincs szegénykémnek... Én meg eldöntöm, hogy ki milyen házban nézi este a tévét a nagyságosasszonnyal. Plusz anyós, após, az a főnyeremény.

ISTVÁN: Felmondok.

MÁRTA: Elválok.

ÉVA: Visszaköltözöm anyámhoz. Egy lófaszt... Bocs. A házasság alatt szerzett javak közös tulajdont képeznek. A ház közös, az autók közösek... És elhozom a dolgaimat Murgutól.

ZOLTÁN: Hosszú per lesz, anyukám. Kinyírlak, kicsim. A ház már rég az első házasságomból született lányom nevéen van.

ÉVA: Dögölj meg!

ZOLTÁN: Ez már elhangzott. Semmi újat nem tudsz kitalálni? Hívd fel a vírust. Hívd meg vacsorára! (*Röhög, iszik.*) Hülye tyúk... Nem is... Liba.

ÉVA: Patkány. (*Csend.*)

ZOLTÁN: (*Feláll, indul Éva fele, István kettejük közé ugrik. Zoltán megáll.*) Tűnj a piczába!

ISTVÁN: *(Mevillan a kézében. Márta felsikolt, Zoltán hátralép. Csodálkozik. Leül. Iszik.)* Így... Nem ütünk, nem verünk többet. Elég a szó.

ZOLTÁN: Azért ez a Covid produkál néhány meglepetést. Egy mérnök késsel támad a barátjára... Teszem azt, például.

ISTVÁN: Nem támadtalak. Évát védtem.

ZOLTÁN: Támadtam?

ISTVÁN: Láttam a tekinteted. *(Leül ő is.)* Velem az a nagy baj, hogy is mondjam... Bennem lakik egy sátán meg egy angyal. Barátok. Sőt. Ikertestvérek. Szeretik egymást. Engem nem szeretnek.

MÁRTA: És az arány? Százalékban kifejezhető?

ISTVÁN: Ötven-ötven. Most. De egy perc múlva lehet hetven-harminc.

MÁRTA: Akkor a te tested, lelked egy stadion, éjjel nappal folyik benne egy meccs. Angyal kontra Sátán.

ISTVÁN: Mindenki ilyen. Lelke-teste, megy a meccs, aztán a halál lefújja. Ez olyan bíró, akit nem lehet lefizetni. Nincs hozszozábbítás. Vége.

MÁRTA: Eredmény?

ISTVÁN: Hálát adnék a Fennvalónak, ha egy döntetlent ki tudnék harcolni...

ZOLTÁN: Az előbb olyan kilencven volt. Tíz ellen. Marhaság. Mindenki csinál jót is, rosszat is.

MÁRTA: Ez közhely. Ki az urát szereti, jó ebédet főz neki.

ÉVA: Én ezt az állatot nem akarom látni. *(Veszi a székét, hátramegy, leül, a többieknek háttal. Elindulnak mind a hárman, újra, aztán leülnek, egymásnak háttal, a férfiak kezében ital.)*

ISTVÁN: Lejárt a félóra. Történt egy-két dolog. Fejre állt a bennünk hazudozó világ. Elvileg ezt meg is lehetne köszönni Covid Őfelségének. És ha fejre állítja az egész világot?! Csak van egy óriási baj. A Covidnak van ideje. Ha akar, évtizedekig gyilkol. Vagy az idők végezetéig. Nekünk, embereknek meg... Most nyolc húsz... *(Ketyeg az óra. Csendben ülnek egy ideig. Márta feláll, elindul, kinyitja az ajtót, a küszöbön megáll.)* Hova-hova, édes párom?

MÁRTA: Elválok. *(Áll az ajtóban a beáradó fényben. Senki nem mozdul.)*

ISTVÁN: *(Halkan, szinte magának mondja.)* Ha meghalsz, nem válsz el, az tuti. Ha élsz? Talán.

(Sötétség.)

HATODIK KÉP

(A genovai szoba. Esteledik. Eva középen ül, ringatja a babát. Ugyanabban a ritmusban, dúdol is, mindig ugyanazt a dallamot. A két férfi oldalt ül, mozdulatlanul nézik.)

SALVATORE: Dél óta ezt csinálja.

STEFANO: Látom. Meghibbant?

SALVATORE: Isten tudja. Egyszer sem állt fel, nem ivott vizet, nem ment hátra. Dúdol, ringat, dúdol, ringat.

STEFANO: És ha énekelnék neki? Mi a kedvenc éneke? *(Felveszi a lantot.)*

SALVATORE: Várj csak. „Fáradt ám a legény, ha felér a hegyre.” Ez az...

STEFANO: *(Pengeti a lantot, énekel.)* „Fáradt ám a legény, míg felér a hegyre, kedvesének csókolózni volna kedve.” *(Eva ringat, dúdol. Stefano maga mellé teszi a hangszert, ülnek, nézik Evát.)* Benne most más zene szól. Énekelhetek estig... Mindhiába.

SALVATORE: Nem bírom nézni. Megbolondulok, úgy érzem. Én veszttem el az eszemet.

STEFANO: Te már a mai penzumodat letudtad. Napi tíz perc örület elég egyetlen embernek. Nem?

SALVATORE: De. Azt szereti, ha mesélek neki. Főleg a tengerről, a kikötőkről... A szelekről, viharokról. Eva... Ha... *(Feláll, susog, mint a gyenge tengeri szélfúvás. Eva nem reagál. Ringat, dúdol.)* Ez az a szél, amit a kapitány nem szeret. Aztán jön ez. *(Hangosabban, süvítve fújja ki a levegőt.)* Hallod? Iylenkor lobognak az árbócok, ordít a kapitány, hatalmas hullámok, hal-lod, csillagom?! *(Süvít, dobog, ugrál, ordít, egy tengeri vihar hang-*

jait igyekszik utánozni. Eva ringat, dúdol, nem mozdul. Salvatore elhallgat, leül.) Azt tudod, hogy mi hárman vagyunk testvérek. Sok-sok évvel ezelőtt Giorgio, a bátyám, nagyon beteg lett. Szóval Giorgio haldoklott. Édesapám megállt egyszer csak mellette, és araszokkal mérni kezdte a kicsi test hosszát. Édesanyám felsikoltott, édesapám annyit mondott: az asztalosnak tudnia kell, hogy mekkora koporsót készítsen a fiamnak. Várt egy kicsit, aztán megint megszólalt: rövidesen kell majd egy sokkal nagyobb is. Ha a kisfiam magához szólítja a Teremtő, megyek utána... Anyám zokogott, apám elment az asztaloshoz. A bátyám megmaradt, most tengerész. Édesanyám akkor már várandós volt velem. Ezért lettem én Salvatore. Sok nyelven azt jelenti, hogy megmentő. Hallod, Eva? Megmentő! (*Eva ringat, dúdol.*) Isten megindítja a tejedet. Ha nem... Te Stefano, a pestis is Isten?

STEFANO: Igen.

SALVATORE: A kisfiam halála is? (*Csend.*) Ez eretnek csend, barátom... Egy kínai kikötőben láttam egy hatalmas templomot, benne egy óriási aranyszobrot. Buddha. Nekik ő az Isten. Akkor kettő van? Három? Tizenhárom?

STEFANO: Nekem a csendem volt eretnek. Neked a szavaid.

SALVATORE: Ha Isten elveszejt a kisfiam. Akkor én elveszítem őt. Meghasad a szívem, ő meg kihull.

STEFANO: Az őseinknél, Rómában még a seprűnek is volt istene. Nem az istenek száma a fontos. A hit. Az segít túlélni...

SALVATORE: Most nem éppen ezt gyakorolja. Soha ennyit nem imádkoztam. Nézz rám! Hét seb van a pofámon. Borzalom. Vagy nézd Evát! Neked könnyebb. Te naponta fested, csodálsz a szentjeidet. És a San Lorenzo székesegyház hatalmas. Van munkád évekig. Ha megmaradsz. Utolsó nap mit festettél? Mielőtt...

STEFANO: Glóriát. Szent Ferenc feje köré. Majdnem a mennyezetre. Arany festékekkel. Azzal csinján kell bánni. Drága.

EVA: (*Abbahagyja a ringatást.*) Nem is láttál szentet soha. Se glóriát. Akkor hogy van merszed olyasmit feste-

ni, amit nem is láttál? *(Egy mozdulattal megállítja az őt átölelni akaró Salvatorét.)*

STEFANO: Nem láttam soha. De olyannak festem, amilyenek álmodom. Eva, ez, amit mi csinálunk, zenészek, festők, szóval a művészet nem más, mint a valóság és az álom között húzódó senkiföldjén való botorkálás. Tudod, Eva, a Teremtő megteremtette a világot. Aztán amikor látta, hogy milyen unalmasan telnek a napok, kitalálta a művészetet. Rázúdította a világra. Csepűrágók, zenészek, festők, táncosok, mind-mind elviselhetőbbé szeretnék tenni ezt a kurva életet. Hol sikerül, hol nem. A rossz, tehetségtelen művész gyilkol. Lelkeket, agyakat, szíveket hazudnak tele. S abba a lélek belehal. Belefulladás abba, ami előnti. Néha megesik, hogy a művész moslékot mutat fel, és tetszik a népnek. Borzalom.

EVA: Te festő vagy. Azt sohasem mondd, hogy művész. Miért?

STEFANO: Én... templomok falaira festek, freskókat, szenteket, Jézust. Templomi freskófestő... ez vagyok. A legjobbak közé számítok a környéken. De itt él Giotto. Fest. Látod, ő festőművész. Minden képe felejthetetlen. Remélem, él.

EVA: S milyen lesz Szent Ferenc? És a madarak ott lesznek? Akiknek prédikál?

STEFANO: Olyan lesz, amilyenek megálmodtam. És mi ott botorkálunk a senki földjén. Mindenki... Van, aki rohan előre, mert azt hiszi, arra van az előre, amerre, van, aki visszafele rohan, van, aki mélán sétálgat, néha rohan három lépést, aztán kifulladás. Legtöbbször botorkálunk. Én például. Szent Ferenc egy lépés. Remélem, nem hátrafele megyek. A művészek... botorkálnak a senki földjén... Ez így igaz.

EVA: Nem lenne jobb nélkületek?

STEFANO: Platónnak, aki egy görög filozófus volt, ez már eszébe jutott. Nála az ideális államban nincs művész. Fölösleges.

EVA: Egyetértek veled.

SALVATORE: Te is végig dúdoltál, amíg ringattad a kisfiam. Énekeltél neki...

EVA: És mi haszna? Látod, semmi. Mint a Stefano glóriájának a szent feje körül.

STEFANO: Képzeld el a székesegyházat üres, fehér falakkal... El tudod képzelni?

SALVATORE: El.

STEFANO: Az egy másik vallás lenne.

SALVATORE: Igen.

EVA: Nekem olyan vallás kellene, amelyiknek az istene meghozná az anyatejet. Hogy a kicsim... Ha nem tudtok ilyet, akkor hallgassatok. Majd szóljatok, ha ez az Isten betéved az utcánkba. Az is elég, ha kopogtat. Ki az? Én vagyok, Isten. *(Csend. Eva újra ringat.)*

SALVATORE: Belül keresd... Legbelül... A lelkedben.

EVA: És megindul a tejem? *(Sírva kiabál.)* Kopogtass, Istenem, mire vársz?! *(Elhallgat, ringat.)*

STEFANO: Esteledik. Beledöglöm, ha... *(Hangok kint-ről. Kötélhágcsó zuhan le. Feltűnik Marta. A hátán hatalmas zsák, a fogai között egy cserépedényt hoz. Lassan, óvatosan lép-ke-d. Leér. A hatalmas zsákot leteszi az asztalra, a cserépedényt átnyújtja Evának, aki egyből kiissza az egészet, aztán még tejes ajkkal megcsókolja Martát, Stefano átöleli, aztán mind a hár-man ölelik, csókolják. Stefano elviszi Martát az első székig, Marta leül, Stefano hátulról ráborul, átöleli.)*

EVA: *(Kibontja a zsákot, felsikolt.)* Uramisten, sonka, sajt, méz! Megőrülök... *(Eszi a sonkát, mellé kenyeret tör, most néhány falás sajt jön, Salvatore is hátramegy, ő egy szelet sonkát vág le magának.)*

MARTA: *(Felkel, előrejön, letérdel, majd lefekszik. Stefano leül mellé, a földre. Halkan, csak Stefanónak beszél.)* Ne érj hozzám, kedvesem... Csupa kék folt vagyok... Meg harapás... A vállam... A melleim... A combom... Azon seb is van... A kapitány büzlött a rumtól. A kikötőben... Aztán valami kajüt. Tengerészek, nagyon nagy hajó volt. Háromárbócos. Az első pénzt akart adni. Ennivalót hoztatok! Mondd meg a többieknek is, azt mondtam neki. Három narancsot hozott. A második hat tojást.

Hoztak mindent... Csak ennyit tudtam elhozni... A kötélhágcsót egy fiatal fiú adta. Egyedül ő mondta meg a nevét... Marco... Csak ült az ágyam szélén... Lemosott, nem bántott. Kicsit sírt. Szennyes vagyok, mocskos. A fülemben még mindig hallom a lihegést, hörgést, a neveket, szinte mindegyik valami női nevet suttogott, volt ott Lucia, Maria, Giuletta, Tereza. Meg kellene ölj. Kérlek, Stefano...

STEFANO: *(Megcsókolja.)* Nélküled nincs élet. Lemosok rólad minden szennyet, életem. A szívverésem is a tiédhez idomul. Egyszer szeretkezés után rátettük a kezünket a másik szívére. Egyszerre vert. Nézzem a szemed... Istenem! *(Elmosolyodik.)* Gyere, együnk valamit! Ránk fér.

MARTA: Fürödni szeretnék egy napig. Aztán imádkozni egy hétig. Aztán aludni egy hónapig. Ha közben elvisz a pestis, az sem tragédia.

STEFANO: Ez a hágcsó... Nagyszerű! Eszem valamit, kimászok, és hozok neked vizet. Fordulok háromszor, ha kell.

MARTA: Szeretlek. Ölj meg!

STEFANO: *(Derűsen.)* És én erre mit válaszoljak? Eszem egy kicsi sonkát, hátha eszembe jut valami! *(Csatlakozik a vacsorázókhöz. Marta ledől a földre, mosolyogva szól hátra.)*

MARTA: Eva! Annyit egyél, amennyit bírsz! Ezek a férfiak felfalnak mindent!

EVA: Ne félt engem, aranyom! A sonkát már kisajátítottam. Ha faltál eleget, Stefano, elkelve egy kis muzsika. Hátha...

SALVATORE: Hátha mi?

EVA: Hátha a méz, a zene, a sonka, a narancs... Az, hogy Marta visszatért. Hátha segít.

MARTA: *(Mozdulatlan arccal fekszik.)* „A föld megfertőztetett lakosai alatt, mert áthágták a törvényeket, megtörték az örök szövetséget...”

SALVATORE: Gyere ide! Várunk... Nézd, mind a hárman... Az egész család... *(Nevet.)* Ez a kurva pestis minket öszszekovácsolt. És nem azért, mert a mi házunkat porig égették.

Befogadtatok. Gyere közénk! Stefano majd énekel, lanton játszik, én meg tercelek. S ti énekeltek velünk! Rajta, gyere!

MARTA: „Ezért átok emészti meg a földet, és lakolnak a rajta lakók, ezért megégnek a földnek lakói, és kevés ember marad meg.”

EVA: Ezek a te gondolataid? A te szavaid?

MARTA: Nem.

EVA: Isten?

MARTA: Biblia... Ézsaiás könyve.

EVA: Ézsaiás? Lehetett volna jósnő is. Vagy jó. Ezeket jól eltalálta. Na, gyere ide! Ülj ide mellém... (*Marta odamegy, leül.*) Mit kérsz? Sajt, sonka, kenyér, méz, narancs, szőlő, vaj, túró, egy üveg bor.

SALVATORE: Ide vele!

EVA: Majd, ha... Marta, honnan szerezted ezt a rengeteg ennivalót? Elég két hétre, ha beosztjuk.

MARTA: A lényeg, hogy te egyél. Aztán a csöppség...

EVA: A méz például honnan van?

MARTA: Loptam. A Porta Antiquán még van piac. Sebhelyes a vevő, sebhelyes a kofa, de a narancs gyönyörű. A narancs, szőlő nem kapja el a pestist. Hal is van, eladó, és láttam kifutni három hajót. Lassan éled a város odalent a parton. Persze a tenger, a sós tengeri szél... Az sosem halott.

EVA: Sonka?

MARTA: (*Elkezd eszegetni egy gerezd szőlőt. Mosolyog.*) Hát ez egy hosszabb történet. Nagyapám hetvenöt, nagyapám nyolcvan. Felkerestem őket. Makkegészséges mind a kettő, amikor odaértem, jó messze laktak a város szélén, kapáltak a kertben. Nagyapám kurjantott egyet örömeiben, Marta, Isten hozott! Nagyapám le se tette a kapát, annyit mondott: Há' jötté'?... Há' igen... Nincs, nincs, nincs. Mink is halunk éhen. Gyere be, Marta, mondta nagyapám, átölelte a vállam, és bevitt a konyhába. A tűzhelyen tyúkhúsleves főtt. Éheztek, ugye?... Nagyon... Na, hagyd el! Kitalálok én valamit... Ez a vénasszony megenné

a szarát. Tele a pince, a padlás, napjában háromszor mászik fel megnézni, hogy nem-e hiányzik valami. Megáll a létra utolsó előtti fokán, s számol... Az ujjain, persze. Egyszer a szalonnánál hétig jutott, elengedte a létrát, hat hetet feküdt, de engem mindennap felküldött számolni a kolbászt, sonkát. Pipáztam egyet a kert végibe, aztán leadtam a jelentést. Ez nem akármilyen ember lakik, aki többet van börtönben, mint kint. Leitatom az ebédnél, minden délután horkol nekem egy félórát. Szépen felmegyek, lekasztom a leghátsó sonkát, a gerenda mögül, az a tied. És akkor menj... Bejött nagyanyám, tált a levesből, maguknak mélytányérból, nekem laposból. Megittunk két-két pohár pálinkát, nagyapám még kétszer töltött nagyanyámnak, az boldogan megitta, s bement. Na, amíg húszig számolok, kezdődik a koncert, mondta nagyapám. Tizenkettőig jutott... Kimentünk az udvarra, nagyapám felment, lejött szép halkán, hozta ezt a hatalmas zsákot, benne egy egész füstölt sonka és bor. Mindig te voltál a kedvenc unokám, gyere máskor is, ha megmaradsz, ezt még utánam kiáltotta. A horkolás igen változatossá vált. Halk füttyögések tarkították. (Utánozza a horkolás különböző módozatait. Nevetnek, esznek, isznak, Stefano a lanton játszani kezd, Marta is énekel.)

EVA: És a sajt?

MARTA: A sajt? Hát ezt nem fogjátok elhinni. Ültem egy kövön a kikötőben. Elöttem a zsák, benne a sonka, bor. Az öreg a bort jól becsomagolta. Fújt a szél, már arra gondoltam, hogy indulok haza, hogy elég talán neked a sonka, amikor leült mellém egy feketehajú, kreolbőrű fiatal fiú. Letette ő is a zsákját. Nézett... Erős sajtszagot éreztem. Van sajtod? Sok, válaszolta. Mennyibe kerül? Sokba. De te fizethetsz másképp is. Szépen gyógyultak a sebeid. Valaha gyönyörű lehetél... Itt a negyedik házban egy vénasszony egy darab sajtért kiad egy szobát egész éjszakára. Megyünk? Igen. Te mehetsz... Az anyádba! Nem vagy kurva? kérdezte... Nem, de van sonkám. Én adok egy darab sonkát, te adsz egy háromszor akkora sajtot. Nanana... Kétszer akkorát! Rendben. Kivett egy jókora darab sajtot, én is behajoltam,

hogy szeljek a sonkából, a fiú letette a sajtot a kőre, balra nézett, felordított, Úristen, ezek engem keresnek, felugrott, elrohant, ha megfoglak, megbaszlak, kiáltotta, s elfutott. Balról három fegyveres martalóc rohant utána. A sajtot pedig szépen betettem a sonka mellé. Vakszerencse.

SALVATORE: Akkor kóstoljuk meg ezt a martalócok által üldözött sajtot. (*Megkóstolja a sajtot.*) Remek gorgonzola.

MARTA: Lefürdenék.

STEFANO: Indulok friss vízért!

EVA: Nincs rá szükség. Tegnap hajnalban esett. Mindig összegyűjtöm. Segítek... Van víz elég a hordóban. (*Hát-ra mennek, elrendezik a spanyolfalat, hallatszik a víz csobogása, Stefano lanton játszik, kezdené a második strófát, amikor a spanyolfal mögül kijön Eva.*)

EVA: (*Előre jön, zokog, a két tenyerébe rejti az arcát.*) Úristen. (*Kis idő múlva kijön Marta. Magasnyakú, hosszú ujjú fehér ing van rajta. Leül egy székre, közel Evához.*) Egyetlen szó sem igaz. Amiket meséltél, abból.

MARTA: Így van.

EVA: Eladtad magad.

MARTA: Így van.

EVA: Eladtad a tested.

MARTA: Így van.

EVA: A kisfiamért, értem...

MARTA: Így van. Nem maradt, csak a lelkem. (*Eva lehajol, megcsókolja Marta kezét.*) Megbolondultál!?! Nem vagyok szent.

EVA: Nekem az vagy. Én téged festenélek le, glóriával a fejed felett. Hozzad képest nekem Szent Ferenc egy festmény a falon... Te élsz. Ő szent, te ember vagy. Én embereket festenek, ha tudnék festeni...

STEFANO: Nem is rossz ötlet. Lefestelek, gyönyörűm! Így, sebhelyesen. Holnap kimászok, szerzek mindent. Ez lesz az első arcképkísérletem... Ideje elkezdeni! Ecsetet, vásznat, festéket hozok...

MARTA: Aranyszínút ne.

EVA: Marta... Nedves lett az ingem... (*Ordít.*)
Nedves lett az ingem! Salvatore, kicsi Salvatore, rohanok, egyél, szopjál, újra van tejem, élni fogsz, kicsim, mi is élni fogunk mindannyian! (*Felveszi a kisfiát, szoptat, csorog a könnye.*) Egyél, életem! Egyél...

SALVATORE: Isten megsegített. Van.

STEFANO: No meg Marta egy kicsit.

SALVATORE: Fegyver volt a Teremtő kezében. Legyőzte a gonoszt. A Teremtő sugallatára történik minden! (*Hátramegy, gyertyát gyújt a kereszt előtt, letérdel, imádkozik.*)

EVA: Gyűjthatnál egyet még. És tedd le Márta elé.

SALVATORE: Megbolondultál? Istentagadó lettél?! Eretnek?

EVA: Nem. Emberben, igen, emberben is hiszek. A kettő erősíti egymást. Legbelül... Például megerősített ez a járvány abban a hitemben, hogy mi egy család vagyunk. Leszünk. Öten. Itt élünk, esetleg még felhúztok egy szobát. A kisfiút, a bölcsővel középre rakjuk... Én Marta közelében akarok élni. Meg veled. Meg Stefanóval. És, ha tengerre száll, négyen várjuk haza. Farag kicsi hajót Salvatorénak...

STEFANO: Az a baj, barátom, hogy a Teremtő sugallja a jót, a Sátán a rosszat meg teszi. (*Elkezd játszani a lanton, dúdol, Marta is, Eva is bekapcsolódik a nagyon halk dúdolásba.*)

(*Salvatore felkel, előre jön, meggyújt egy gyertyát, leteszi az asztal jobb oldalán ülő Marta elé. Marta elneveti magát, továbbteszi a gyertyát Stefano elé. Szent Stefano, mondja nevetve. Stefano zenél tovább, a gyertyát tovább tolja Eva elé, aki nevetve ráfúj, aztán továbbadja Salvatorénak. Ő nézi, nézi sokáig, imát mormol latinul, tovább tolja a gyertyát Marta elé. A dal most már vidám, hangosan énekelnek, Salvatore is bekapcsolódik, Eva ritmusra mozgatja a kisfiát, Marta feláll, lép három tánclépést, aztán elterül. A gyertya abban a pillanatban kialszik. Marta, Marta, mi történt, kiabálják, felugrálnak, Stefano ölbe veszi.*)

STEFANO: Mi történt? Marta! Válaszolj! Mindent túlélünk, életem! A pestist is túlélted... (*Átöleli.*)

MARTA: Az ember rosszabb tud lenni, mint a pestis... (*Elmosolyodik.*) Az azért jó, hogy itt az egész családom...

STEFANO: Nélküled élni?!

(*Sötétség*)

VÉGE

Marosvásárhely,
2020. június – 2021. január 17.

„Der Doktor Schnabel von Rom” – Doktorcsőr Rómából (Paul Fürst metszete). A pestisdoktor könnyen lemosható köpönyeget, kalapot és kesztyűt viselt, az arcát hosszú, csőrszerű maszk fedte – benne illatszerek, gyógynövények, erős fűszerek – szeméit kristályüvegből készült szemüveg övta. Kezében pálcát tartott, hogy még véletlenül se érjen hozzá a betegekhez. Úgy gondolták, ez megvéd a fekete haláltól (Forrás: Wikipédia)

Ajlik Csenge versnaplója

Pontjaim és lila foltjaid

*Unatkoznék vajon,
ha pont akkor szűrődnél belém,
mikor zsibbadásod kiköhögted?
Ha csak kifakadni vágnék,
hogy alá futhassak, és lila foltod legyek?
Emlékezz, mennyire tudok fájni neked.
És van, mikor nem figyel az arany tétlenség,
én meg elpityeredek, mint egy gyerek,
mert még mindig nem értem,
opálos gombszemeim miért
csak bambulni képesek,
egy olyan boldogságot,
miben mindig minden ugyanolyan.
Te meg csak üldögélsz, és meredten nézed a falat.*

2021. 10. 11. – 12:23 – Budapest

Létezésem ártatlan

*Arra keltem,
hogy véresre forogtam a szemem,
hogy megnyugodni sem kényelmes,
és nekem nem lehet
hajnal háromkor a tükörben nézve
magamat ki- és belélegeznem.
Ilyenkor bemasnizott fákra gondolok.
Piros virágokra, betonba gyökerezett,
suhogó lombokra.
Hogy meztelen mellkasomat
végre fehérnek láthassam,*

*hogy ereimben tágabban áramoljon:
létezésem ártatlan.*

2021. 10. 12. – 8:08 – Budapest

Teámat csak korsódból

*Szeretek itt lenni veled.
Egy nehéz nap után, mikor nem tudom,
hány kávé tölthetné ki helyed,
hol van a legközelebbi gyógyszertár,
ahol recept nélkül is
örök adagot adnak belőled.
Egy ilyen napban hol a gombapörkölt,
és a piros szegélyes kötényed?
Ahogy nevetgélsz a gőzölgő vasaló felett
olyan szépen – főleg az ingeket,
és amikor a gőz felcsapódik,
én is kicsit kiengedek.
Nézlek, szemeimmel szűrcsöllek.*

2021. 10. 13. – 20:22 – Budapest

Játszadózó nap

*A mai reggellel nehezen barátkozom,
túl lassú,
hideg tavasznak tetteti magát.
Én meg köntösben vackolom be a kissozobát,
ahol a legjobban fűt a radiátor,
ahol csak a legkisebb felületen látom
vizskető szemeim vizes kétségbeesését.
Milyen gyorsan telnek az órák.*

*Milyen lassan a percek.
A villamoson biztos ma is rosszul leszek.
Sosem bírtam
a két megálló közti bizonytalanságot,
a reggeli dohányszagot
beszorulva egy-egy ülés közé.
De most hagyom kicsit játszadozni
arcomon a ködfoltos napot,
és gondolatban visszabújok öledbe.*

2021. 10. 14. – 8:09 – Budapest

Árnyékkal előre

*Csak árnyékkal kellene
komolyan venni az életet.
Nevetve elnézni másoknak,
hogy ők tőlem soha nem.*

2021. 10. 15. – 16:16 – Budapest

Szárított zsálya

*Ha lelkek közt meghasadni nem tudok,
sercegek tovább, mint a szárított zsálya,
amit anyám kertjéből még a nyáron
szerelmesen szedtem.
Van valami ebben az édeskés füstillatban,
sarokba szorul tőle a félelem.
És már az ember sem tart gyulladástól,
nem kíván szellőztetni,
inkább belefulladás a fehér másvilágba,
önmagát örökké odazárva,*

*hol egy patakból isznak vele a
pitypangok és az őzgidák.*

2021. 10. 16. – 18:02 – Budapest

Vasárnap az Isten se

*Hallottál ma reggel, Isten?
Vagy korán volt még Neked?
Lángoló mellkassal ébredtem,
szótlanul üvöltve
magammal, és kicsit Veled is.
Csak a reggeli végéig tarts ki!
Családias olajszag terjengett,
és bánatát tapasztotta rám a szerelem.
Én meg csak arra vágytam, hogy elfogyjon
a suttogva harapdált, könnyes kenyérem,
hogy kint az erkélyen végre síkíthassak,
hátha hallasz – ezt gondoltam.
Aztán jutott csak eszembe,
hogy vasárnap az Isten se...
Hát ott ültem kint üres hisztériában, nevetségesen,
és megszokásból kémseltem az eget.
Mondd, miért gondolom ezt?
Hogy fent vagy, abban az elérhetetlenségben.
Lehet, könnyebben hallanál,
ha embernek képzelnék,
és fekete székembe ültetnék.
Kényelmesen, pont velem szembe:
most ne fentről, végre egyenesen.*

2021. 10. 17. – 15:59 – Budapest

A HÓNAP ALKOTÓJA

SZILÁGYI-NAGY ILDIKÓ

Reggeli üvöltés (Holdújév, 2021)

*Teát főzöl, Irish breakfast, morning scream.
Kéne még koffein, és bele tejszörtem.
Úszik a kávéban a pille, lefölköz az élet.
A java felölti álruháját, mint pudring
bőrét, kanalazod a szenvedést, mely
átmegy milliók hörgését egyesítő dalokba
a YouTube-on.*

*Az unikornis olyan ló, mely szívárványt
vizek, és fagyaltot ürít, de túlcordul az
ülepítő mégis. Sok a reklám, a pink szemüveg,
meg a csodamágus. Leszűröd, és
lőtejjel hazavágod. Halaszthatatlan a reggeli
kávé előtt a tea. Húszhuszonegy,
így szereted, Mária.*

Felhőszakadás

*Az aszályban születettek testét
először érte víz a júliusi felhőszakadásban.
„Frizbizni meztelenül az esőben” –
többek között messengeren ezt küldte
József egy pusztai vámudvarból,
két éve, felhőszakadás idején.
De hol volt, hol nem volt
felhő. Hol József nem, aztán lett
felhő meg szakítás, és amikor*

*legutóbb minden összejött
volna, akkor nem volt összeszedve
a kutyaszar a füvön.
Széttartó feltételek.
Szétcsúszik az idő
nyálkáin az érzelem.
Meztelencsigák kúsznak fel a
nedvességre. A szivárvány felszívódik,
rágószájszervük nyoma marad:
Az üresre tarolt kert.*

Égitest-fogyatkozás

*A holnap csak a tőle való szorongás,
Mária. A szomszéd diófa fölött
elmosódott fénypaca a Hold, ami
tegnap még pengeéllal tükrözte
a fényt, ami majd visszacsillant
a tornácereszen. Az utcalámpa légy-
maszatos bírója fénylik Szentharmadikként,
alatta a párhuzamosok. Légvezetékek
lógnak aszfaltfoltos porúton, áthúzó
belőlük az áram a hullámcsatba.
Talpad alatt a lakópark föld-
vezetéke. Köztük az üres jelen.
Ha jól figyeled, üres, Mária.
Rovarok árnyai monoton hangjegyek.
Ha nincs holnap, az altat el.
Kabócák violinja, a kontyot kicsatolod,
hajad elszabadult felhő, eltakarja hol
a napot, hol a holdat.*

Lagzi

– Nekem is összejöttek néha a dolgok régen – mentegette Béla a segédjét. – Volt, hogy rosszul jött ki a lépés, vagy minden összejött aznapra.

– Persze – tekintett le Ani „a segédre”, akit Béla az apjától örökölt meg, és azóta apja helyett apja az iszákos munkaerőnek, aki jó szokásához híven az árnyékban aludt, fejét egy vakondtúrásra fektetve.

– De azt látja, hogy most nem ivott – folytatta Béla a mentést.
– Legalábbis nem annyit.

– Honnan tudja, mennyit ivott, ha nincs magánál?

– Ha sokat ivott volna, most vagy maga alá piszkított volna, vagy hányt volna, és a szájában a hangyák ki-be járnának, és hordanák szorgalmasan az eleséget, ahogy a jó múltkorokban is láttam, amikor az egyik ügyfelemnél hozta rám a szegyent.

Közben Ani a segéd vállát rázta, de az mélyen aludt tovább.

– Áá, nem ébred az föl olyan könnyen. Kemény, kitartó ember az alvásban. Biztos összejött neki sok minden. Tegnap kapta meg az élettársának az öccse a rokkantnyugdíjat, ilyenkor elveszi tőle, és megy pálinkázni hajnalban, aztán a munkából is eljárogat, meg munka után is rögtön valamelyik bögrecsárdába szalad. Amikor még én iszákos voltam, én is így csináltam. Aztán csoda, ha az ilyen embernek minden összejön? Összecsapnak a feje fölött a hullámok, akkor meg az az ürügy az ivásra. Emlékszem, egy téli péntek este részegen motoroztam haza. Már sötét volt, pedig azt ígértem a feleségemnek, hogy korán hazaérek, mert másnap lagziba voltunk hivatalosak, és még valami süteményeket kellett volna átvinnem, amiket a feleségem sütött. Mert persze bérben tudott sütni, de nekem nem! Nem sikerült hazaérem időre, ezért bosszúból behajtotta a kiskaput. Én a szokott módon, motorral mentem föl a lépcsőn, a kapun is így mentem át, de sajnos leszakítottam a szárnyát, mert hát az a gonosz aszszony szándékosan behajtotta, hogy megtréfáljon. A térdem úgy

beütöttem, hogy nem tudtam leszállni a motorról. A bejárati ajtó állított meg, eldőltem, rám a kertkapu leszaggatott darabja. Persze olyan ittas voltam, hogy nem tudtam ebből a gubancból kikeveredni. Kiabáltam, hogy: „Réka! Gyere ki! Nem tudok leszállni a motorról.” De nem jött az elvetemült. Egyre hidegebb lett, és a hó is esett. Szerencse, hogy megjött az anyósom, és lebontott a motorról. A feleségem meg ott ugrált akkor már körülöttünk, és kacarászott, meg szidott engem, amiért tönkretettem a kertkaput. Az anyósom bevitt, megfürdetett.

– Ez de ciki! Nem volt szégyenlős?

– Hát, babácska, az elején igen. De az anyósom még elég jó nő volt öreg korára is, nem is volt olyan öreg, csak tizenötlet volt korosabb a feleségemnél, úgyhogy levetkőztette a gátlásaimat. De nem történt semmi, mert miután megfüröszött, és betámoogatott az ágyba, rögtön elaludtam. Másnap reggel a feleségem befogott még segíteni, aztán délutánra megenyhült, együtt kicsíptük magunkat, rajta farmer miniszoknya, rajtam meg öltöny, fehér ing, nyakkendő, és mentünk volna az unokatestvérének a lakodalmába, de a gyerek bedurcázott, hogy ő nem jöhet. Pár éves volt csak, de már fürgén futott, és élesen vágott az esze. Hát, rázárta a nászajándékra a ház ajtaját. Anélkül meg nem indulhattunk el. A kulcsot behajította a baromfiudvarba. Nem is lett volna gond, csakhogy pont a kakasra találta dobni olyan szerencsétlenül, hogy a kulcstartó fönnakadt a harcias japánkakas nyakán. Ijedtében futkosott keresztül-kasul a baromfiudvarban, én meg öltönyben utána. A szép cipőmet hamar levettem, ne legyen saras, de mezítláb meg csak csúszkáltam a tyúkszarban, és a kakas még vissza is támadott. A gumicsizmám épp a házban volt, ahhoz kellett volna a kulcs a kakasról, de a kakast utolérni csak gumicsizmában lett volna esélyem. Hamar elszaladt így az idő, végül elkaptam azt a nyomorult kakast. Elkéstünk, és erre a feleségem újra haragos lett.

– Ő gyereke akasztotta a kakasra a kulcsot! – nevetett Ani.

– Amikor eljött a tánc, akkor, gondoltam, megbékítem a Rékát – folytatta Béla –, mert szeretett táncolni akkor még. Most már

nem, mert nem tud mozogni, mert százötvenkét centi és száznegyvennyolc kiló, mert csak fekszik a tévé előtt, és eszik. De akkor még fürgébb asszony volt. Alig mentünk föl a parkettre, hát jön a tanyáról annak a szadista állat szomszédornak az egyik kis szerencsétlen, fogyatékos gyereke, hogy engem keres, baj van.

– Tényleg fogyatékos volt?

– Igen, az apja alkoholista volt, az anyja meg elhatározta, hogy halálra issza magát, mert így akart öngyilkos lenni azért, mert a férje iszik. Szerencsétlen kisgyerek volt az, babácska! Magyarázta, hogy azonnal menjek haza, és törjem be az ajtót, mert az anyósom fázik. „Micsoda?!”, mondom. Nem tudtam, mire véljem a dolgot, mert bolondos volt ez a gyerek, de mindig volt valóságalapja annak, amit mondott, csak ki kellett bogozni. „Ki mondta, hogy ide gyere?” „Senki”, felelte a gyerek. „Hanem megkérdeztem a mamát, hogy miért tetszik kint ácsorogni, aztán azt mondta, hogy „Az isten áldjon meg, kisfiam, törjed már be az ajtót nekem”, de én nem tudom az ajtót betörni, hát elszaladtam ide.” Tudakolom tőle, miért kell az ajtót betörni, hát kihámozom, hogy a kisfiam belülről, az üvegen át kacagva nézte őket. Kizárta az anyósomat egy szál pendelyben a hidegben, és az hiába könyörgött, nem engedte be. A feleségem megint dühbe jött, hogy minek mászkálok el, kibír kint az anyós még egy-két órát, vagy menjen be a disznóólba. Hazaszaladtam. Az volt a helyzet valóban, hogy a kisfiam úgy megmakkasztotta magát, hogy még én sem tudtam rávenni, hogy fordítsa már el a kulcsot a zárban. Be kellett törni az ajtót.

– A felesége?

– Hajnalig mulatott a lagzin. Nekem már nem volt kedvem visszamenni.

Ani újra ébresztgetni próbálta a segédet, aki a felvágandó tüzelő szemrevételezésében ájulásig kimerült, de hiába.

– Ne finomkodjon, kicsi babám – jelezte előre Béla az akciót, majd teljes erejével megrázta munkavállalóját, miközben közelről a fülébe kiabálta: Kecse Tibi!

Miután az újabb sikertelenséget megemésztette, Anihoz fordult:

– Babácska, egy napernyője lenne? Tegyük a fejéhez, mert hamarosan ideér a nap. Még felforr az agyvize, aztán itt hal meg nekem ez a szerencsétlen a maga kertjében. Jó, hogy egész hétre be van jelentve. Nem feketén dobja itt fel nekem a talpát – összegezte Béla megnyugtatóan, amikor látta Ani aggodó tekintetét.

Zsédely-Szabó Tímea

A megszólítás alapos minimálja

A legegyszerűbbet a legigazabbal könnyed viszonyba helyezni és keresni az önazonost az irodalomban általában már egyfajta írói és emberi bölcsességet feltételez. Legtöbbször hosszú évek, éjszakák és nappalok hozadéka az az esztétikai bátorság, amikor a nyelv és az alkotás képes szerelembe esni a minimummal, és teljes biztonsággal rábízni magát a létezés legkisebb közös egységére: a szabadságba burkolt emberségre. Ilyenkor a megszólalás egyben megszólítás is lesz, alkotássá transzformálva, mondjuk, egy novelláskötetbe.

Az irodalomban a legkisebb közös többszörös megteremtése sokkal több kockázattal jár, mint a természettudományok lát-szatra egzakt világában, hiszen sokkal több a változó tényező benne. Lényegében a *nem lehet kétszer ugyanabba a helyzetbe lépni* bizonyossága a legállandóbb elem, valamint a *nem lehet kétszer ugyanabban az alkotási evidenciában igazolódni* – mint megszólaló vagy megszólító személy – szoros, de igazságos rendszere keretezi a megismerési és megértési folyamatot. A minimum ugyanis természeténél fogva a legszorosabb, a legsűrűbb, a legőszintébb, az intimitás maga.

A számelméletben a két vagy több pozitív egész szám *legkisebb közös többszörösén* azt a legkisebb pozitív egész számot értjük, amely az adott számok mindegyikével osztható. Erre a matematikai cselekedetre konkrétan vagy metaforikusan gondolhatunk úgy, mint az egyesítés műveletére. A természettudományokat pedig bármennyire próbálták is lehasítani az elmúlt évszázadokban a szellemtudományokról, hogy megszabadítsák a konkrétat a homályostól, nem lehet, nem kell és nem érdemes azokat kínos távolságba helyezni a művészetektől. Már csak azért sem, mert a legkisebb egység, vagyis a minimalizmus tömény minősége az egzakt tudományok felől képes igazolni leginkább a legigazságosabb emberi faktort, az *igazat*. Azt pedig, hogy mi igaz vagy hamis akár az irodalomban, akár az emberi viszonyrendszerben, a megszólítás maga tudja leleplezni a leghamarabb. A szavakat a legigazabb módon használni bármilyen interszjektív viszonyban, legyen az emberi kapcsolatok vagy fiktív irodalmi világok hálózata, sem nem kockázatmentes, sem nem egyértelmű.

Szilágyi-Nagy Ildikó *Éjszakai megszólítás* című, legújabb novelláskötete a kortárs magyar irodalmi minimalizmus legkellemebb meglepetése. A szerző ezen kötetének minimalizmusa ugyanis sem nem kockázatmentes, sem nem egyértelmű, pontosan ezért izgalmas és hiteles.

Kezdjük azzal, hogy miért nem egyértelmű ez a lecsupaszított hang egy olyan alkotói pályán, amely folytonosan és a legkomolyabban véve tárta fel eddig a nyelvi, a logikai, a pszichológiai, a társadalmi, a filozófiai, a vizuális (például fotóművészetén keresztül), a testpolitikai vagy akár a morális paradoxonokat. Szilágyi-Nagy Ildikó csintalan, de súlyos filozófiai vagy nyelvi világa megszokott módon mindig tele volt kísérletező, ellentmondásokra rácsodálkozó, groteszk emberi és testi szituációk zavarba ejtő ábrázolásával, valamint az ezzel együtt járó logikai és nyelvi gubancokkal, olyan esztétikai megoldásokkal, amelyek sokkal inkább a bonyolultban és összetettben keresik a maximalizmus gazdagságát. Remek példa erre a korábbi játéka az elbeszélői identitásalkotással (*Emma Ovary*), az irodalmi, emberi tartalmak (*Valami jó testnyílás*), műfajok és kere-

tek, az olvasó megszólítását a szokatlansággal provokáló formák (Az oroszlán tapintása. 365+1 történet. Öröknapár) vagy az a költészet, nyelvi tudathasadásos, rendkívül egyedi és megrázó univerzum, amely képtelen megalkudni az egyértelművel.

*„Fiókos szekrény a délután,
az ebéd marcipán
hajásbaba, tyúkot kopasztasz,
a toll lesz a vacsora.
Zacskókban sorakoznak
a mellek, a többi nem
piacképes. Az élet
nagy kérdései
szalonképtelenek.”
(Östermelő)*

A szalonképtelenség mélyen érdeklí Szilágyi-Nagy Ildikót, talán leginkább azért, mert a képtelenség feszes érzelmi helyzeteinek letisztult képekbe lazulása vonzza, a maximumok és a minimumok közti tartományok bizarr viszonyrendszere. Az eddig megjelent prózai és lírai írásai elsősorban a komplexre, a befoghatatlanra, a kimondhatatlanra, a megszólíthatatlanra, a megszólítás abszurdan kényelmetlen helyzeteire, a vulgáris létezés nyelvi és lelki abúzusaira, illetve az intellektuális feldolgozás, az esztétikai és emberi nyereség lehetőségeire hívták fel a figyelmet.

Azt, hogy „a művészet a kimondhatatlan tolmácsa” (Goethe), eddig is rengeteg dolog igazolta a szerzőnél, főképp az olvasóba vetett bizalom, valamint a megszólalások jó értelemben vett gátlástalansága, a nyelv önmagába zárt rendszerének reprezentálása. A szövegtestbe íródott történetek Szilágyi-Nagy Ildikónál ugyanolyan spontán, de sokszor kellemetlen igazságokat hordoznak, mint a körülöttünk formálódó világba rejtett vagy abból kitorzó erőszak. Ennek a (szöveg)testi erőszaknak a lelki, emberi és morális tanulságait keresik a szerző írásai több mint egy évtizede, ahogy ezzel együtt a gyógyulás lehetőségeit is.

„Otthon
mindent rendben hagyj. Mert
ahol a tested, ott az otthonod.
Az otthontalanságot akarod
lebontani, de kötnek a szavak.”

(Mária és a nomád szerető. Nomád szerető 3.)

Az otthontalanságot lebontani (otthont teremteni) nem kockázatmentes egy olyan világban vagy társadalomban, ahol az otthontalanság normalizálódott, vagy azzal vált természetessé, hogy a testbe, a testpolitikai szabályokba, az emberi viszonyrendszerekbe, a kimondhatatlanságba, a megszólíthatatlanságba burkolózott. Az otthontalanság pszichológiai, vizuális, társadalmi, nyelvi és egészségpolitikai fintorait helyezi reflektorfénybe hosszú ideje az a komplexitás (irodalom, fotó, tánc, jóga), amit Szilágyi-Nagy Ildikó képvisel. Ez az alkotói komplexitás tisztul le új novelláskötetével, az *Éjszakai megszólítással* egy olyan esztétikai minimalizmusba, amely a legalázatosabban viszonyul ahhoz a legkisebb egységhez, amelyet létrehoz, magához a történetek spontán sorozatához.

Ani és Béla a legegyszerűbb módon kommunikál egymással. Ani és Béla az éjszaka közepén megéri a legkisebb emberi közös többszörös, a minimalizmus, a letisztult intimitás, az otthontemertés alfáját és omegáját, a megszólítás valódi erejét: a nevéen nevezett dolgokat, a képmutatás nélküli emberi viszonyulást, a korábban alkalmazott emberi manipulációk elengedését. Ezzel indulnak a történetek, maga a novelláskötet is.

Ani és Béla. Ennyire egyszerűnek tűnik, de valójában a minimalizmus, a két ember sallangmentes viszonya az egyetlen hiteles keret ahhoz, hogy a novellák erőszakmentesen, könnyed, emberies hangon, nyugalommal, türelmes szemlélődéssel fedjék fel az egyébként erőszakkal, vulgaritással, butasággal, igazságtalansággal, magánnyal, betegséggel és halállal teli, pusztulásra ítélt, körülöttük szétbomló világot. Az otthontalanságot lebontani csak úgy lehet, ha az emberi ürülékben vagy a szemétben is turkálunk, vagy ha naponta találkozunk haldokló emberekkel,

mint Ani, aki ápolónő, és a létezés minimuma felől értelmezi, éli és érzékeli közvetlen környezetét. A narratív szerkezet letisztult, ahogy a különböző nézőpontok is, éppen annyira, amennyire a tiszta megszólítások egyben a legszabadabb nyelvi működést, a legprofánabb emberi történeteket is képesek megmutatni. A narrációnak ez az esztétikailag alapos minimálja a legpontosabban és a leghitelesebb alkotói szabadsággal ábrázolja ítélezés nélkül a profánból a szentbe, majd végül az oda-vissza mozgó emberi értékek mentén szétmálló világot.

A novellacímek minimalizmusa (*Semmi dráma, Tacskó, Cipők*), a leghétköznapibb, sokszor banális szituációk, a humoros és változatos nyelvi fordulatok, a karakterek elesettsége, tragédiái és embersége, a történeteken átvonuló, mindenfajta modoroságot felszámoló hangnem tovább erősíti a megszólítottság legmélyebb dimenzióit. Felismerjük azokat az emberi helyzeteket, amelyekről azt gondoltuk korábban, hogy kimondhatatlanok, hiszen elnémíthatók vagy érthetetlenek, hiszen megszólíthatatlanok.

Pedig nem. Ani és Béla megértő ebben és ezzel a világgal, a maguk minimalista, provokatívan egyszerű jellegével. A narrációt végig az elbeszélői bátorság, a mindenfajta megalkuvást mellőző szellemi és érzelmi szabadságba vetett hit jellemzi.

Ani önmaga marad. Van ennél szimplább és fontosabb?

Smid Róbert

Szerző(dése)k, nevek és valami jó megkínzás

Szilágyi-Nagy Ildikó *Valami jó testnyílás*, az Emma Ovary szerzői név alatt megjelentetett *Hatszor gyorsabban öl*, *A bazsarózsás lampion* és a még megjelenés előtt álló *Éjszakai megszólítás* című regényét abból a szempontból vizsgálom, hogy a jelölés folyamata hol és milyen formában jelenik meg önreflexív módon. A jelicserélgetés, a helyettesítések játéka elsősorban az elbeszélés szintjén azonosítható, és az általános jelelméleti belátások miatt a diegetikus aktusok egyszersmind a szöveg jelképződésének logikáját is színre viszik.

Szilágyi-Nagy prózájában a referencializálhatóság, az irodalmi művek valóságra vonatkoztathatósága is jelelméleti kérdésé válik, amennyiben az azonosítás és a megfeleltetés szervezi a befogadóban a szöveg szerint fikció és valóság viszonyát. Úgy tűnik, hogy a középnemzedékké érő szerzőknél a fikciós elemek valóságelemeknek megfeleltetése a befogadói perspektívában sokkal inkább kérdéssé vált, mint a náluk idősebbeknél, ahol a referencia mint a fikció igazolhatóságának egyik módja maga is a szövegszerveződés fókuszpontjaként fogható fel: ez utóbbira lehet példa Németh Gábor *Ez nem munka* című kötete vagy Barnás Ferenc *Életünk végéigje*. Azonban a *Valami jó testnyílás*-ban – a Szilágyi-Nagy kortárs Gerőcs Péter *Ítélet legyen!*-jéhez hasonlóan – az problematizálódik, hogy az eleve fikciós keretbe foglalt olvasók közül ki miként ismer rá saját magára, illetve képes-e megtalálni a párját a kötetben, tehát elvégezni egy hozzárendelést, egy saját jel megtalálását: „Mert az ember rokonai és barátai halálbiztosan mind magukra ismernek, lehetőleg öten ugyanabban a figurában, sőt, négyen még figyelmeztetnek is, hogy az nem úgy történt az úgynevezett valóságban.” A másik irány

ennek, amikor a témává tett referencia önmagába fordul az által, hogy a szöveg a saját létét ugyan egyértelműen fikcióként nevezi meg – ezzel elhatárolva magát minden rajta kívülitől –, a fikciót a valóságtól elválasztani képtelen olvasókat viszont mégis referenciapontként tünteti fel: *„Annak azért örülök, hogy a szerkesztőség tagjai nem részesei az alapélményeimnek, de furcsa, hogy mindenki azt hiszi, minden megtörtént, amit írok. Nem vicc és nem fikció, tudományos fokozattal rendelkező elmészek vették már készpénznek a novelláimat. Majd írok kicsit hiteltelenebbül, akkor minden rendben lesz.”*

Sajátos változata ennek, amikor a szöveg a kötet aktuális olvasóját szólítja meg, mert az ilyesfajta kiszólás metalepszisként magára a könyvnek a szerkezetére is hat. A *Valami jó testnyílás* nagyjából a felénél, a *Családi állapot* című részben felmondja a befogadóval kötött szerződését (a cím alatt ugyanis a „novellák” szó szerepel, csakúgy, mint az *Éjszakai megszólításban*), és regényként stabilizálja saját olvashatóságát a családi viszonyok zűrös voltára alapozva. Ezzel nem pusztán azt tudatosítja, hogy az addigi fejezetek szereplői visszatérők, hogy például a narrátor húga mindegyik részben ugyanaz a hűg, de végső soron egyfajta realizmus felé is elmozdul a szöveg, arra hivatkozva, hogy a családi viszonyok bonyolultságát, a „zavaros ügyeket” leképezi. Ezzel összhangban a fikció narratív komplexitása tulajdonképpen a valóság eleve rendezetlen kapcsolataiból eredeztethető. Az ilyesfajta akcidentális érintkezéseknek azonban rögtön a paródiáját is nyújtja a szöveg azzal, hogy egy meglehetősen konkrét-ság, egy évszám alapján teszi kicserélhetővé a szülői pozíciókat: *„Ennyiből akár Garaczi László is az anyám lehetne. Mindig ez jutott eszembe, mikor olyan kiadás végére értem, ahol a föllapon szerepelt a szerző születési dátuma. 1956. Anyám is ötvenhatos.”* A szerzői, szimbolikus anya, Garaczi, akinek hagyományához nyúl az elbeszélő, és a valós anya akkor válnak felcserélhetőkké, amikor utóbbiról kiderül, hogy az a szöveg minden sorát a lányára vonatkoztatja, mert ezzel a fentebb már vizsgált, referenciapontként hivatkozott olvasók sorába lép, tehát a valóságra

vonatkoztató aktusával bekerül a fikcióba – a szimbolikus anya mellé, aki eleve az írásaktusnak az egyik eredetként (hatásként, hagyományként) pozicionálható. A lehetőségeket, hogy tudniillik „[a]nyám és Garaczi László már csak azért sem volna szép pár, mert hogy nézne ki, hogy két anyám volna. Habár, akkor egyikük, aki akár az anyám is lehetne, az apám is lehetne. [Itt érdemes felfigyelni Esterházy Pétertől *A szív segédigéinek* „Anyám helyett apám vagy” mondatával való kapcsolatra. – S. R.] *Elvben más-sik potenciális anyám is lehetne apám, és akkor kedvelt szerzőm maradhatna az anyám*”, viszont éppen egy érvényesített szerződés rekeszti be: „Ez azonban szüleim házasságkötésekor már gyakorlatilag eldőlt, anyám lefoglalta magának az anya szerepet.” Hogy Garaczinak nem marad más választása, mint hogy az apja legyen az elbeszélőnek, olyan kizárásos, bináris oppozíciós logikán alapuló azonosulást feltételez, amely a jelek sajátja; ahogy az anya belép a fikció körébe, Garaczi egy hozzá képest meghatározható jelölővé válik, a fikciós szerződés kötelezi a szerzőt, illetve vice versa, Garaczi csak egy szerződés megkötése után válhat szerzővé. Az eredeti szerződés, a *Valami jó testnyílás* novelláskötetként olvasása paktumának felmondása után az új megkötése – hogy tudniillik regényként kell olvasnunk, mert a családi viszonyok lehetőséget biztosítanak a regényt hagyományosan jellemző egység, összefüggésrendszer megteremtésére – a referenciális pontok ('56-os születés) révén ad újabb löketet a szemiózishoz, melynek a házasság felelőletésével történő berekesztése is a textuális logika érvényre juttatását szolgálja.

A referencia mellett az újírási kérdése is folyamatosan napirenden tartott kérdés Szilágyi-Nagy prózájában. Előtérbe kerül akkor, amikor a szereplők az egyik regényből a másikba vándorolnak, például a nagymama a *Valami jó testnyílásból*, ahol már a szocreál és a posztmodern stílust egyesítő figuraként tűnik fel, *A bazsarózsás lampionba*. Utóbbi regényben a nyelvi térbe át-helyezés szép színrevitele, amikor a nagymama látogatása a női konfekció osztályon helyesírási problémaként értelmeződik a mozgószabály miatt, és innentől kezdve maga a részleg már mint

a nyelv egy aspektusa, a helyesírás területe szerepel a szövegben. Csodálkozhatunk-e ennek alapján, ha a fikción belüli referencia és a metanyelvi gesztusok ugyanarra a szintre helyezése okozza a cselekményelemek elsőrendű zavarát *A bazsarózsás lampion*-ban? Ezért alakulhat a nagymamának az Állami Biztosító alabárdos logójával díszített szatyra egy bárdná, amellyel lesújt a férjével flörtölő eladóra. A zavar itt szemiotikai természetű: a jel és hordozójának viszonya megbomlik, a jelölt tárgyának, vagyis a bárdnak a helyébe a vehikulum, a szatyor lép. Hasonlóan komplex megoldás a magyarban etimológiailag nem összefüggő „szellem” és „kísértet” szavak összepárosítása az egyes jelenetekben. Például amikor az anya szerelme, Henrik azon lamentál, hogy pókerezzenek-e, és kiszámolja a nyerési esélyeit, a narrátor a következő megjegyzést fűzi e kalkulációhoz: „*Henrik azért volt képes erre a gyors matematikai mutatóváltásra, mert annyira félt a kísértetektől, hogy rögtön tornáztatni kezdte az agyát, amit eddig eléggé elhanyagolt. De magában fogadkozott, hogy ezentúl gondot fordít a szellemi fejlődésére.*” (Kiemelések tőlem, S. R.)

Az újraírás másik esete, amikor a *Valami jó testnyílás* narrátora azzal a szeretőjével beszél, aki újra akarja írni a *Bovarynét*, amit végül Emma Ovary fikciós szerző fog megtenni a *Hatszor gyorsabban ölben*. Ezt követően az *A bazsarózsás lampion*-ban okozhat referenciális zavart, hogy Szilágyi-Nagy regényébe a *Hatszor gyorsabban öl* írásjelenete is bekerült, azonban olyan változatban, hogy *A bazsarózsás lampion* főszereplője, Julianna saját neve alatt adja be kiadókhöz Óváry Emma nevű barátnőjének regényét, melynek alapötletét is ő maga javasolta. De az újraírás kérdését érinti az a visszatérő rémálom is, hogy a *Valami jó testnyílás*-ban az elbeszélőt volt barátja és szeretőjének felesége kínozzák, mert a *Hatszor gyorsabban ölben* ez bizonyos szempontból tényleg megtörténik, amikor a narrátor úgy érzi, hogy a másik nő falhoz szorította őt, kíméletlenül kifaggatja, és ezt – akárcsak a nagymama esetében – szó szerint veszi, kínzásként éli meg, és perverz képzelgésének enged utat. Ugyanez visszatér *A bazsarózsás lampion*-ban is. Ott a kegyetlenkedések horrorisztikusságát azonban éppen a legerő-

szakosabb szituációk szenvtelensége miatt írja felül az abszurditás, míg az erotikumnak beállított perverziók, illetve a képtelen szexuális helyzetek fonák mód kizárólag humorforrásokként tudnak funkcionálni. Például miután a nagymama új élettársa és annak szeretője megkínozták Katát, a cselédet, Rita így búcsúzik el a pásztoróra zárlataként: „– Géza, Jézusmária, hogy elszáll az idő, ha az ember aktív pihenéssel tölti, nem csak hentereg a rekamién! Ötkor szakszervezeti uszonnára kell mennem a biztosítóhoz – ezzel integetések közepette távozott.”

Az erotikumot, a szexet, annak is leginkább a szado-mazochisztikus formáját tekinthetjük a szemiózis egy performált, végrehajtott modelljének Szilágyi-Nagy köteteiben. Bár a *Valami jó testnyílásban* a „felpeckelt szeméremajkak” még a nemi betegségből való gyógyulás érdekében vannak ilyen pozícióban, az ecsetelés a ragály – melyet akár a jelek burjánzásával is azonosíthatunk – megállítását szolgálja, ugyanakkor az a kijelentés, hogy a „[s]zeretőimet *naturális részleteim feltárásával szórakoztatom*” a szöveg nyelvezete és feltárulkozó módusza miatt magára a befogadóra is ráolvasható, aki így az elbeszélő szeretőinek egyike lesz, és magára veszi annak lehetőségét, hogy az általa megírni akart szöveg végül magában a regényben kössön ki – és persze minden egyezés a valósággal pusztán a véletlen műve, ahogy mondani szokás... vagy épp a jelölés játékanak kiszámíthatatlanságából fakad. Mindenesetre a felpeckeltség kiszolgáltatottságként is értelmezhető, ennyiben viszont éppen az elbeszélő van kiszolgáltatva a befogadói pozíciónak, ahogy az olvasza a naturális részeket. Sőt, akár a zsánernek való kiszolgáltatottságot is ide lehet venni, hiszen az Emma Ovary-regényben a női szereplők kiszolgáltatottsága már a Bret Easton Ellis *Amerikai pszichójában*, Esterházy *Fuvarosokjában* vagy Alain Robbe-Grillet *Egy érzelmes regényében* látott módon van megírva. Például az elbeszélőt a barátja gyakorlatilag csak olyan szituációban szereti magáévá tenni, amely őt erőszakra, megerőszakolásra emlékezteti. A hagyomány erőszakosságáról van szó, vagy arról, hogy maga az újírás erőszakos aktus, ezért kerül elő a szado-mazo annyiszor? Esetleg a kettő keresztbe kapcsolódik: amikor erőszakot tesz Ovary Bovaryn, az

azért történik, mert már eleve rajta is erőszakot tett az a szövegahagyomány, amit olvasott. Az irodalmi előképeknek való kiszolgáltatottság mint ösztönösen kínzó megelőzőtség – mert kondicionálja azt, miként lehet beszélni az irodalomban a szexről – aztán abban találja meg a metaforikáját, hogy Zsolt a pornóban látott fogásokat utánozza a közönségszórakoztatás architekta. Miközben az elbeszélő arra vágyna, hogy leszámoljon a pornóklisékkel, maga sem képes más keretek között megírni a traumáját, hiszen az ősjelentést a kollégiumban történelemtörténetnél jelöli ki, ahol ugyanúgy kislányokat erőszakolnak meg, mint abban a pedofil pornóban, amit az elbeszélő barátja néz, hogy merev maradjon. Ennyiben a pornografikus beszédmód eredete kijelölhetetlenné válik, már csak azért is, mert az a kollégiumi történetet keretező cselekmény vetkőzés-öltözésében is visszaköszön, amikor a szexshopban az eladó rátör a fülkébe az elbeszélőre a vibrátorokkal. Itt Roland Barthes-nak a sztriptízről szóló elméletére hivatkozhatunk, hogy amikor lekerül a nőről az összes ruhadarab, akkor ő tulajdonképpen deszexualizálódik: ezt látjuk, amikor az eladófiú és a főnöke egymásnak esnek az elbeszélő jelenlétében. Ugyanez a deszexualizálódás köszön vissza az *Éjszakai megszólítás*ban, amikor a főszereplő, Ani, a barátjának, Bélának visz egy váltás ruhát, aki felesége mellett épp egyik szeretőjével volt – tehát a szexusról a helyettesítések rendszerére kerül a fókusz, nincs féltékenység és lamentálás azon, hogy mi lehet a különbség Ani és a szerető között.

Márpedig ez a rögzítettség, a fix helyi értékek hiánya alapvetően a megnevezés Szilágyi-Nagy regényeiben működő dinamikájából fakad – nem véletlen van benne az új kötet címében a „megszólítás” szó. Bár Béla bevett szófordulatává válik Anival kapcsolatban a „kicsi babám”, a tulajdonképpeni megszólítás a másik keresztneven történik, mert az előző szeretők becenevén nem lehet osztozni, Ani pedig főleg nem tudná újrahasznosítani halott férje becenevét; az vele együtt íródott ki a regényvilágból. Ezzel szemben áll, hogy a faluban viszont többen osztoznak ugyanazon a néven, ezért van szükség a ragadványnevekre, melyek viszont szintén nem egyetlen jelöléssel bírnak: „A telekszom-

széd Telki Péter, ez a pincés. Aniek négyből három telekszomszédját Telki Péternek hívták. A helyiek a keresztnéveket se nagyon szeretik variálni. Amúgy is mindenki Bucsek vagy Csuti, Domak, Farsang, Kutai (kivéve, aki Telki Péter), de ráadásul még többnyire Imre is. Ez helyben nem okoz gondot, a ragadványnevek miatt. Például: Csipás. Akkor, ha a főnök mondja, hogy Csipás, tudja a Bucsek Imre, hogy ő az a Bucsek Imre. Mert azt nem mondhatja a főnök, hogy a Bucsek Imre, mert az építkezésen mindenki Bucsek Imre. Csipás, mert már az apja, meg a nagyapja is Csipás volt.” A név ugyanakkor mint feloldható, megfejtető, jelentéssel bíró (például Béláé azt jelenti, hogy ’belecske’) fogalom is feltűnik a regényben. Ha jelent valamit, akkor képes referálni is, és így tartozik igazán hozzá a viselőjéhez, azonban ebben a jelentésben gyakran fel is számolódik jelölőként: „– A Pém az nem jelent semmit. Böhm Veronika eredetileg. De aztán amikor egyszer anyakönyveztek a faluban, valaki bekiabálta poénból, hogy Pém, és azt írta föl a hivatalnok. Azóta Pém Veronika. Ilyen név, hogy Pém, nem volt. / – Olyan se, hogy Veronika. Veronika kendőjét, amivel egy asszony Jézus arcát a keresztúton megtörölte, nevezték vera iconnak, igaz képmásnak, merthogy van az anyagon egy arclenyomat. A nagymamájának két olyan neve is volt, ami valójában nem létezett.” A névben ugyanakkor benne van a visszakereshetlenség, az eredettörlés is, ezért amikor kiderül, hogy Vivien, Béla és Ani közös ismerőse lenne a szöveg fikciós szerzője – és itt ismét az a paktum az olvasóval, hogy közben a novel-láskötetként olvasás érvénytelenítődik –, akkor a regényt nyitó helyettesítések – hogy az Akác étterem helyén nyílt a kebabos, de visszakereshetetlen, hogy az Akác minek a helyén nyílt Vereben – tulajdonképpen felfüggesztik saját eredetüket, mert Vivien a cselekmény helyszínét Verebre változtatta, az eredetileg nem ott játszódik, Ani nevét viszont azért nem cserélte meg valakié-vel, mert „[a]rról nem gondolja senki, hogy valódi név.”

Amikor Béla kijelenti, hogy a név elköteleződés – ezért is gondolja át alaposan, hogy minek szólítja új barátnőjét –, akkor a „kötelez” szó jelentéstartománya kiterjeszhető Szilágyi-Nagynál

a *bondage* fogalomkörére is: ahogy a pornónál láttuk, a megelőzőttségből mint szemiotikai, kötelező alaphoz bár levezethető lenne egy fixált, felpoizelt, ezért stabilnak gondolt állapot, az mégis inkább kiszolgáltatottság annak az ismétlődésnek, amely a jelölés konstitutív aktusa, ugyanakkor soha nem ugyanúgy történik, mindig eltolásokat eredményez. Nem lehet a neveket csak úgy újrahaznosítani, és ha a falu neve változik, ha Vereb mint helyszín eleve áthelyezett, akkor egyértelmű, hogy az egymást váltó neveknél az előzmény, hogy tudniillik mi volt az Akác előtt, visszamenőlegesen eltolódik. A nem egyértelmű hiányok, a visszakereshetetlenségek, ugyanakkor a vágy a szereplők részéről, hogy egyértelmű jelölést kapjanak az újabb bece- és ragadványnevekkel vagy tárgyakkal (ilyen Béla papucs, amelyhez rendszeres jelenlét szükséges: *„Egy pár szürke férfitapucs is felbukkant időnként, Béláé. Ha Béla sokáig nem jött, vagy látogató érkezett, akkor Ani eltette a fiókba, hogy a vendégek ne használják, vagy ne találgassák, kié a férfitapucs.”*), egymásra halmozódó, feltorlódo metonimikus viszonyokhoz vezet. Nem csodálkozhatunk ezért azon, hogy az *Éjszakai megszólítás* fiktív szerzőjének, Viviennek a kamrájában ugyanaz van – ezt Béla elbeszéléséből tudjuk meg –, mint Aniében, ami alapján Vivien saját magát írhatja meg hősként, miután szerzői pozícióját stabilizálta. Ebben pedig ott van annak erőszakossága, ahogy a szerző önmagát írja újra egy szereplőjében, ráadásul azéban, aki egyedülként megtarthatta a nevét; lelepleződik a jelhez tartozás erőltetése, a saját jelnek mint azonosíthatósági feltételnek a kényszere – ami a szövegben önmagukat látó olvasóktól az egyedi nevet akaró falusiakon át a saját papucsát használó Béláig mindenkit érint. És ez magyarázza a (szado-mazo) pornográfia jelentőségét is Szilágyi-Nagy prózaművészetében, hiszen innen nézve az a szemiozis egyik ki-tüntetett modelljeként működik a regényekben.

Az író a nyelvnek nem kalitkája, hanem égboltja

SZILÁGYI-NAGY ILDIKÓ hosszú évek óta állandó szerzője az Irodalmi Jelennek, de számos irodalmi folyóiratban publikál rendszeresen. Azok közül, akik íróként, költőként ismerik, sokan nem tudják, hogy „egy másik életében” jogterapeuta és táncpedagógus is. És még talán sok minden más... Az alkotóval többek közt önismeretről, erőszakmentességről, fiktív szerzőtársakról, szentről és profánról beszélgetett LAIK ESZTER – s persze megjelent és készülő műveiről.

A szabadság saját farkába harapó kígyó

– *Annak idején az Irodalmi Jelen prózarovatából ismerhettem meg a műveid, és a művek mögötti ember akkor keltette fel az érdeklődésem, amikor levelezni kezdtünk a prózaközlések kapcsán. Az például mindjárt izgalmassá teszi a személyed, hogy bizonyos fórumokon látható a neved előtt a „Dr.” előtag. És ha azokat a régi novelláidat olvassa újra az ember, rögtön „gyanússá” válik, mint-*

ha itt megélt orvosi tapasztalatok is visszaköszönnének. Egyszóval civilben orvos vagy?

– Nem vagyok orvos. Civilben is író, szerkesztő, irodalomtörténész vagyok. Utóbbiból ered a doktori fokozat, irodalomtudományból doktoráltam. Azért egy csavarra mégis rátapintottál, van egészségügyi végzettségem (természetgyógyász, mozgásterapeuta), de jelenleg az irodalom tölti ki a teljes munkaidőmet – és a szabadidőm egy részét is. Egy-egy online jógaórát tartok, ebben természetesen jelen van az ájurvéda egészségfejlesztő szemlélete, illetve tervezek egy „Beszélgetés az egészségedről” című egészségfejlesztő tanácsadást életre hívni. Szerintem a testi-lelki egészség és az irodalom rokon területek. Irvin D. Yalom pszichiáter, aki Dosztojevskij, Tolsztoj, Beckett, Kundera műveinek hatására dolgozta ki az egzisztenciális pszichoterápiát, ezt a kapcsolatot így foglalta össze: „Egyre inkább úgy találtam, hogy azokkal a problémákkal, amelyekkel pácienseim küzdenek, sokkal mélyrehatóbban foglalkoznak a regényírók és filozófusok, mint saját szakmám képviselői.” A művészek egyébként is többdimenziós lények, így az én életembe is belefér az ájurvéda és a természetgyógyászat legjavának nézőpontja. Viszont a nap nekem is csak huszonnégy órából áll, így most az irodalomban hasznosítom ezt a tudásomat is. Jó alkalom erre, hogy szeptembertől új, környezettudatos szemléletű rovat indult az Olvasat folyóiratban. A Zöld rovat szerkesztéséhez jól jön, hogy természettudományos megalapozottságom is van. Az *Éjszakai megszólítás* című novelláskötetem egyik főhőse ápolónő. Ennek a karakternek a kidolgozását is megkönnyítették az egészségfejlesztés területén folytatott tanulmányaim és a tapasztalatok. Egyébként is úgy látom, már régen nem a bölcsészettudomány-termesztudomány, nem a test-lélek kétpólusú gondolkodás talaján állunk. Hogy irodalmi példát hozzak: a lelkiségirodalom és a mentálhigiéné úgy fonódnak össze, mint az érzelmek és a szervezet biokémiája.

– *A Yalom-idézet rendkívül találó. Talán azért is, mert – itt pedig most nem tudok nem ideidézni egy sort tőled, ami az Iro-*

dalmi Jelenben egy pár éve megjelent versöszeállításod élére került, és azóta sem megy ki a fejemből: „Az élet nagy kérdései szalonképtelenek”. Úgy tűnik, hogy műveidben tudatosan felvállalod ezt a „szalonképtelenséget”, és felteszed a kellemetlen kérdéseket.

– Én csak közvetítek, tapasztalatot mutatok fel a nyelvi képességeim segítségével. A történetekből, melyeket írok, sokszor nem is derül ki semmi eget rengető, csupán az, hogy ami történt, az ilyen és ilyen, és ez felvet egy kérdést. A kérdés hasznosítása az olvasó dolga. Azért úgy alakítom, hogy dolgozzon a nyelv az írásaimban, és piszkálgassa az olvasót. De ha nem piszkálja az írásom felvetése, az sem gond. Hiszen a műalkotás létrehozása már önmagában előremutató cselekedet a kollektív tudat szempontjából is.

A nyelv lehet olyasmi, ami túlintellektualizálva és lecsupaszítva elvonja a figyelmet az egyén többi rétegéről, és lehet olyasvalami is, ami összeköt. Összeköti az ember saját rétegeit, összeköti őt más egyénnel és az abszolútummal. A nyelvet beszéljük, a nyelv hang, rezgés. A rezgés mindenhol ott van, tulajdonképpen minden rezgés, ez a valami kapcsolja össze a lényeket egymással és az abszolútummal, a végtelennel (vagy hívja ki-kisaját szocializációjának megfelelően, vagy idézzen fel belátásokat a kvantumfizika területéről). Nincs mire várni, a végtelen itt és most történik. Az az ember egyéni felelőssége, hogy alkalmassá teszi-e magát az abszolútum érzékelésére. Választás kérdése. A választást viszont óriási munka előzi meg: az embernek szabaddá kell tennie magát a választáshoz. Itt pedig a tudati tényezőktől visszaterünk a rögválóságba is, mert a szabadságot finanszírozni is kell. Ennyiben szerencse, hogy Közép-Európában élünk, többnyire van ivóvíz, étel, otthon, fűtés, satöbbi. Csak az nem mindegy, hogy milyen áron. Mert ha ezek az alapvető életfeltételek nincsenek meg, vagy az egyén teljes életerejét a létfenntartás köti le, akkor valószínűtlen, hogy arra fog figyelni, hogy a bennünk élő abszolútum összeköti minket. Az anyagi létért való küzdelemben elcsigázott ember nem a lényegi hasonlóságra figyel, hanem a járulékos különbségekre. Természetesen nem mindegy, hogy kiáll-e a

másik különbözőséghez való jogáért, vagy igyekszik őt eltiporni, de azért ez a kettő ugyanannak a pályának a két térfele.

Visszatérve a szabadság (csak így, nagyvonalúan) tudati vonatkozására: a szabadság saját farkába harapó kígyó, hiszen ahhoz, hogy a szabadságot válasszam, már szabadnak kellennem bizonyos fokig. Tehát jól teszi az ember, ha ellazítja az állkapcsát, és elengedi, amit prédának hitt, mert az önmaga. Így talán be lehet lépni a spirálba, vagy valamibe, ami vezet valahová, illetve, el lehet engedni azt is, hogy vezetnie kellene valahová. Hiszen pont az előbb állapítottam meg, hogy a végtelen itt és most van. „Nincs tér és idő!” – villant be az egyik ismert Rejtő Jenő regényhősnek a *Piszkos Fred, a kapitányban*. A történeteket viszont térben és időben érzékeljük. Minél érzékenyebben le tudjuk bontani a világot, annál több lesz az üres tér és idő a dolgok és történések között. Ebben az ürességben kibontakozhat az alkotás. Magánemberként itt építheti fel/találhatja meg magát az ember. Szerzőként itt lehetséges feltenni az élet nagy, szalonképtelen kérdéseit. Inkább a szóközök, mint a szavak embere vagyok.

– *Ez, hogy a szóközök embere vagy, tökéletesen igaz például Az oroszlán tapintása. 365 + 1 történet című kötetedre, ami szerintem az elmúlt évek egyik legkülönösebb, legszokatlanabb írói vállalkozása. Ez, ugye, egy napló, amelyben jóval több üres sort hagysz az olvasónak az év egyes napjainál a kibontakozásra, mint amennyi helyet a magad egy-két-három mondatos, „negyed-perces” novelláinak szánsz. Ha azt mondom, az abszurd műfaját feszítetted a végső határig, ezzel egyetértesz?*

– Igen, hozzátéve, hogy abszurd minimalizmus. *Az oroszlán tapintása* című könyvem öröknaptár, melyben minden naphoz pársoros elbeszélés tartozik, alatta marad hely az olvasónak. A könyv valóban használható úgy, mint napi tervező, vagy akár naplóként. A történeteket minimalista és sűrített módon fogalmaztam meg. Gyakran választékosabban beszélek a hétköznapiakban, mint ahogyan írok a szövegeimben. Az irodalom lényege szerintem nem a választékosság abban az értelemben, hogy az éppen tetszetősnek vélt nyelven szóljon a szöveg, vagy az épp

trendi hullámot lovagolja meg. Az irodalom egyik lényege számomra – az alkotói folyamat oldaláról – a választékosság, abban az értelemben, hogy az éppen oda- és összeillő nyelvi és poétikai elemeket szerkesztem egybe. Egyszerűnek tűnik, de nemcsak szakmai tudást, hanem a személyiség bizonyos állapotát is igényli, azt, hogy az egyén belépjen a személyiség változásának áramlásába. Az úgynevezett személyiségünket gyakran meghatározónak éljük meg, és túlságosan befolyásol minket, korlátoz. Holott a személyiség főképp gyerekkorunkban belénk égetett viselkedésminták kusza gubanca. Az ember azonban nem tehetetlen cserépedény, amely feltétlenül olyan marad, amilyennek a szülők és a társadalom formázta, színezte, beszerezve esetleg további törekeket. Az egyén tud tenni a személyisége változásáért, például megfigyeléssel, belátással. Úgy gondolom, ha a szerző ebbe a folyamatba belép, az a munkája előnyére is válik. Fialat írókat mentorálok, és gyakran látom, hogy a szakmai fejlődésük szépen ível, de az, hogy a személyiségük elhanyagolt, szilárd akadályt képez a művészi kibontakozásuk előtt is. De akár magamon is megfigyelem egy-egy írásom kapcsán, hogy a személyiségem pillanatnyi állapota akadályt képez a kézirat befejezése előtt. (Persze az akadály is az úthoz tartozik.) Nincs művészet tudatos ember nélkül, legfeljebb tisztességes mestermunka. Ezt sem becsülöm le, az olvasó nyer vele, a szerző viszont lehetőséget veszít.

Nem ártani

– *Miben különbözik a jógaterápia a jógaoktatástól?*

– A jógaterápia a jóga és az ájurvéda eszközeivel segít az egészség megőrzésében, fejlesztésében, helyreállításában. A kliens személyre szabottan kap étrendet, táplálékkiegészítőket, életmód-javaslatokat, mozgássorozatokot, tisztító-, összpontosító, légzésszabályozó gyakorlatokat stb. Ezek célja, hogy megszüntessék a kibillent állapotot, és az egyén visszakerüljön a születési alkatának megfelelő harmóniába, így a szervezet korrigálni tudja

a hiányosságokat, helyreáll az egészség. Magyarországon jelenleg a természetgyógyászat körébe tartozik, így kiegészítő terápiaként alkalmazható. Egyébként a csoportos jógaórának is van egészségfejlesztő hatása, különösen, ha a fenti háttérrel rendelkező oktató tartja. Ebben is felvillan a hasonlóság az irodalommal: az irodalom csökkentheti a tudatlanságot, így csökkenti a szenvedést. A betegségek végső gyökéroka a tudatlanság. A hétköznapiakat az átlagember a függő, keletkező és elmúló dolgok között éli, így egyéb eszközök is, mint az ideálisok, hasznunkra lehetnek. A szenvedés temérdek. Nem engedhetjük meg, hogy egyetlen eszközt is hanyagoljunk, amellyel csökkenthetnénk a szenvedést.

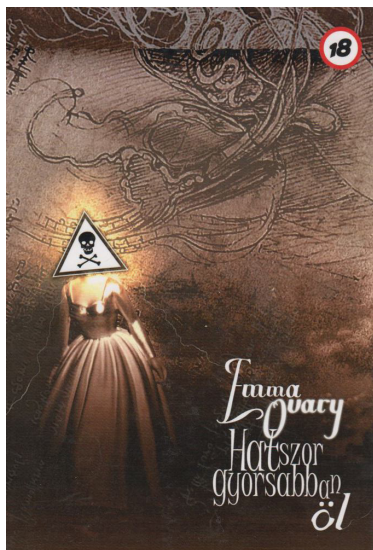
– A te életedben, úgy tűnik, összefonódik önmagad fejlesztése, a mások személyiségének képzése és a művészet, azaz az írás. Ezeket a tevékenységeidet integráltan kezeled a gyakorlati életben is? Gondolok itt akár a mentori munkádra, akár a jogaterapeutai tevékenységekre, akár az ökológiai szemléletformáló írásaidra, na meg persze az írói létezésedre.

– Annyiban kezelem integráltan, amennyiben az író a saját személyiségével is dolgozik. Jelenleg az irodalmi működésem az, amibe mindent integrálok, szemlélet- és készségszinten. A gyakorlatban természetesen szétválasztom ezeket a szakmákat. Nyilvánvaló, hogy nem kezdek el kliensként bánni a diákjaimmal és a szerzőkkel, a jogászokkal pedig nem íratok szöveget arról, hogyan múlt el a fájdalom. Ha tágabban nézzük, akkor a tevékenységeimet a nem ártás cselekedetébe integrálom. A nem ártás, vagyis erőszakmentesség hasznos alap magánemberként is, és az ökológiai szemléletű munkában is megnyilvánul. Néhány évig az Élet és Tudomány folyóiratnak végzett munkám kapcsán sok száz új tudományos eredmény összefoglalóját fordítottam le. Az Olvasat Zöld rovatánál végzett munkámban is ez az aktív erőszakmentesség nyilvánul meg. Könnyű egyébként a bárgyú és erőszakos retorikákba belecsúszni az olyan ismeretterjesztő területeken, melyek a környezettudatosságot is növelni akarják, ezt szeretném elkerülni ebben a rovatban is.

– Örülök, hogy szóba jött az erőszak mozzanata, mert amikor az Emma Ovary jegyezte regényt olvastam, a Hatszor gyorsabban ölt, folyton visszatért a gondolat: milyen sok erőszak van jelen ezekben a gyakran durva szexualitású történetekben – az erőszakot itt persze tágabb, lelki-fizikai értelemben használom. És mintha épp ettől válna a történetek naturalizmusa erőszakellenessé. Mennyire nehéz művészi igénnyel ábrázolni az agressziót, a leigázást, a pornográfiát?

– Amikor egy művész erőszakot ábrázol, akkor megjeleníti az erőszakot és magát az erőszakot ábrázoló nyelvet is. Ez a nyelvi reflexió ad támpontot az elemző látásmódhoz, aminek segítségével elérhető, hogy megfelelő arány alakuljon ki a művészi munkához szükséges bevonódás és távolságtartás között. Nálam ez az arány az együttérzés és rátekintés/belátás keverékéből alakul ki. Az együttérzés minden szereplőmmel segít az elemzésben, az elemzés segít a távolságtartásban. Szerintem a megfelelő arányt minden alkotó maga dönti el. Mivel én tapasztalatok, sokszor gyűjtés alapján is dolgozom, amikor a fantáziám segítségével fikatív történetet építék fel, számomra fontos a határok megtartása. Hangsúlyosan erőszakos környezetben élek, olyan helyen, ahol az emberek az erőszakos magánéletüket az utcára, a közösségbe is kiviszik, és még büszkék is rá. Általánosan szólva el van csúszva az ingerküszöb az erőszakkal kapcsolatban. Tehát fontos a háttartás – ahogy a közmondás is figyelmeztet, ha korpa közé keveredek, ne csodáljam, ha felzabálnak a disznók.

Az, hogy naturálisan felmutatom az erőszakot egy műalkotásban, az első lépés. (Másképp is lehet természetesen, mint naturalizmussal. A *bazsarózsás lampion* című regényben például pa-

rodisztikus nyelvet használok az erőszak ábrázolására.) Innentől az olvasó hozhat döntést, miképpen fogja a szelídséget beépíteni a saját életébe. Tehát nem ellene menni valaminek, hanem gondozni helyette olyasmit, ami kiszoríthatja azt. Mint ahogy nem elég az, ha fertőtleníünk, kell az is, hogy építő jellegű mikroorganizmusokat kolonizáljunk a felületre vagy a szervezetbe. Szerzőként jelenlegi tudásommal és korlátozott tapasztalatommal úgy látom, hogy a lelkiségirodalom mint poétika adhat lehetőséget. Itt viszont kiéleződik, amit fentebb fejtegettem a személyiség folyamatba lépéséről. Ha a szakmai tudásom mögött a személyiségem alkalmassága lemarad, akkor nem fogok tudni elmozdulni a felmutatástól. Hogy hová nem, az majd elválik. De ez sem baj, egyszerűen csak állapot.

Talán utópisztikusnak tűnik, hogy szelídségről, erőszakmentességről beszélek, és a hétköznapokban valóban az, de nem kell lemondani róluk. A realitások talaján állva először örvendetes volna azt látni, hogy az emberek nem verik meg a családtagjait, nem sanyargatják magukat és egymást fizikailag és mentálisan. De ott van a „volna”, és ott is fog maradni.

– *A szerző, Emma Ovary nevében megbújó szemantikai játék nyilván nem véletlen, hiszen ennek a könyvnek a borítóján ott a 18-as karika. Milyen viszonyban vagy Emma Ovaryval, mikor lép a helyedre, és mikor-hogyan csatlakozott ehhez a „szerzői gárdához” Óvári Emma?*

– *A Hatszor gyorsabban öl című regényhez létrehoztam egy fiktív szerzőfigurát, Óvári Emmát is. Szeretem, ha egy könyv túlmutat azon, hogy (mentális) tárgy és egy intézményrendszer része. Az öröknaptár és a fiktív szerző figurája is ilyen. Megkértem egy kedves színésznövendék barátnőmet, Tóth Alízt, hogy játsza el. Ő szerepelt a könyvbemutatón, dedikált Emma O-ként, és beszélgetett az olvasókkal mint Óvári Emma. A szerzői név, igen, szemantikai játék az Emma Bovary (Flaubert regényének hőse), az ovarium (latin, petefészek), és az Emma O. nevekkel (Anna O. a nyugati klasszikus pszichoanalízis ikonikus kliensfigurája, valódi nevén Bertha Pappenheim, Josef Breuer kliense).*

Sokan azt hiszik, hogy a prózám önéletrajzi. Az emberek szeretnek referenciálisan olvasni, én pedig megtisztelőnek tartom, hogy a szövegeimet erre is alkalmasnak gondolják.

– *Sokat gondolkodtam, mi az a „szilágyis” elegy a stílusodban, ami rabul ejti az embert. A Valami jó testnyílás című prózaköteted kapcsán Bánki Éva lelkes kritikájában többek közt a „fura minimalizmust” meg a nyelvi regiszterek állandó váltakoztatását emeli ki. Én azt mondanám, a fanyar humor, a merész provokáció és a líraiság keveréke adja az alapízt – meg persze sok más összetevő. Ezzel egyet tudsz érteni, vagy esetleg mellélőttem?*

– Időhiány miatt lemondtam az irodalomtörténeti, irodalomkritikusi működésről, így most a saját írásaimra sem tekintek ebből a pozícióból. Szerzőként fontos számomra, hogy a szövegeim olyan (jelentés)mezők legyenek, ahol egyszerre több esztétikai minőség burjánzik és szabadul el. A melankóliával egyébként egyetértek. A provokáció nem szándékos abban az értelemben, hogy mondjuk reggel, amikor megtervezem a napom, elhatározom, „Na, ma polgárt fogok pukkasztani”, és kaján mosollyal bekapcsolom a számítógépet. Talán abból alakul ki, hogy kerülöm az óvatoskodást. Inkább a finomabb munka érdekel. Pedig biztos népszerűbb lennék, ha provokálnék. Akkor inkább a melankólia. – Mint a viccben: „Dohányzik?” „Ááá, nem.” „Iszik?” „Igen.” „Akkor beutalom elvonóra.” „Akkor inkább dohányzom.” Érdekes, hogy humorosnak ütnek be az írásaim. Valószínű, hogy a nyelvi humornak köszönhető, mert amúgy olyan rosszul mesélek viccet, hogy a hallgatóság azon szokott nevetni, ahogy mesélem. Két viccet tudok a fentin kívül, egy pszichológusosat, és egy Zsanosat.

A játék kezdő lépése

– *Ugyanakkor jócskán behozod a műveidbe egészen más korok, kultúrák művészetét, igazi csemege az utalásrendszer azok számára, akik szeretnek utánamenni ezeknek a szálaknak. A komoly témák ellenére ez valamiféle játékos hajlamot feltételez – már*

csak az is, ahogy színésznövendék barátnőd belebújt a szerző bőrébe. Szívesen „játsszol” azzal, hogy kisebb univerzumokat építesz fel a köteteiddel?

– Igen, egy-egy olyan fiktív világot építék fel egy-egy kötettel, amely a valóságból való egy-egy jelenségösszefüggésre mutat rá, arra, amit éppen vizsgálok. Igen, ez számomra szellemi játék is, amit élvezek. Számomra fontos, hogy együtt teljesüljön ez a kettő. Foglalkoztatnak társadalmi jelenségek, a könyveimből nyilvánvaló, hogy melyek, hiszen az első kötetben az egyedülálló fiatal életét vizsgáltam, a másodikban a gyerekkorunk óta mindent átítató pornográfia hatását a személyiségre, a harmadikban azt, hogy a családon belüli erőszak evidenciaként hogyan működik. *Az öröknaptár* a mindennapok sorstragédiáit járja körül, az *Éjszakai megszólítás* pedig egy pusztuló magyar falu visszaszármazási viszonyait, ez utóbbiban egész problémahalmaz fér a mikroszkópom alá, ezért elhatároztam, hogy a „Béla és Ani”-történetekből még egy kötetet írok.

A harmadik, amit fontosnak tartok, hogy, bár többször előfordul, hogy gyűjtött anyagból dolgozom, a valóság számomra nem alapanyag, hanem inspiráció. Ha úgy tetszik, a játék kezdő lépése. Szerintem ezzel nyilvánvaló dolgot mondok, látszik a szövegeimből. Egyszer felolvastam egy novellát annak a kedves kőműves barátomnak, aki az egyik mintája volt a kötetbeli Bélának. Legalább tízszer közbeszólt, hogy „Ez nem így volt! Miért változtatta meg?” – és tört még egy csík csokit. Egy tábla melbás szarvasmarhás csoki leforgása alatt összefoglaltam neki a szépirodalom lényegét, hogy miért is nem tehetem meg, hogy a valóságot egy az egyben leírom.

A köteteim témái, ha absztraktnan összegzed, olyanok, melyeket antropológiai vagy szociológiai írásokban is fel lehetne dolgozni, de mivel én szépirodalommal foglalkozom, az eszköztáramban szerepel a fiktív világok teremtése. Ezzel szerintem erősebb hatást érek el, mintha, mondjuk, adatot elemeznék, hogy x faluban y periódusban ennyi és ennyi gyilkosság és öngyilkosság történt, ennyi és ennyi gyerek erőszakolta meg egymást stb. Ezzel nem azt akarom mondani, hogy az érintett tudományterületek

fölöslegesek volnának, egyszerűen csak szépíróként szerencsés vagyok, hogy világokat teremthetek. Egyébként is szerencsés ez a munka, ha azt vesszük, hogy a legtöbb ember munkája manapság abból áll, hogy ül, és szoftvereket működtet. Persze vannak regényíró szoftverek is, de nem használok ilyet.

Egy kivétel van az írásaim között, mely nem fikció, hanem dokumentumfeltárás, és ráadásul nem is irodalmi, csak kapcsolódik hozzá. Prágai Tamás kórházi jegyzeteinek feltárását végeztem el, a könyv 2022-ben megjelenik az Orpheusz Kiadónál.

Még egy fontos szempontom az íráskor, hogy, amikor csak lehet, a történetnek mutassam meg a tudati oldalát is. Megint csak nem pszichológusi babérokra törve, hanem szépíróként. Minden tettünk, vagy, amit elszenvedünk, lehetőség a tudat formálására, akár az, hogyan vesszük ki a szemetet. Ez még a dokumentumfeltárásban is teljesül, és az *Éjszakai megszólítás*-ban is jelen van bűvópatakként: nemcsak mint tartalmi elem, hanem mint poétikai szervezőelv is. Lehet, hogy nem is annyira bűvópatak, hiszen a kötet tengelyében áll a *Van halál* című novella, amivel a szöveg nemcsak megidézi a három nagy szenvedést, a betegséget, öregséget, halált, hanem önmagára is mutat. De ezt majd bogozzák ki az olvasók, meghagyom az örömet azoknak, akik szeretik felfejteni az utalásrendszereket, ahogy mondtad.

Vissza is kérdezhetek? Az életben túláradoan jelen van a szenvedés akkor is, ha csak a klasszikus alapszenvedéseket vesszük. Vajon miért keresik mégis az emberek azzal, hogy szenvedtetik magukat és másokat? Ráadásul egy olyan kultúrában, melyet látványosan az élvezetek keresése működtet?

– *Ez egy nagyon érdekes kérdés. A velencei kalmárban Nerissa felel egy mondatot az úrnőjének, aki arról panaszkodik, hogy belefáradt a nagyvilágba. Nem tudom pontosan idézni a szolgáló válaszát, valahogy így: éppúgy szenved, kinek túl sok adatott, mint ki a semmitől nélkülöz. Szóval, azt hiszem, valamiképp a szenvedésre vagyunk programozva, ahogy a problémák keresésére is, mert ettől ember az ember. De hát a Mária-ciklusod például*

ezt sokkal szebben mondja el, szíven üti az embert. Honnan merítettél ezekhez a versekhez?

– Azzal egyetértek, hogy szenvedésre vagyunk programozva, ez a rossz nevelés. A család, a társadalom beégeti azokat a biokémiai utakat, melyek következtében a személyiségállás kialakul. Persze változik a személyiség annak függvényében, milyen körülmények között vagyunk. Viszont nem gondolom, hogy ettől ember az ember, hanem inkább attól, hogy ennek a programozottságnak képes tudatára ébredni, és képes hagyni, hogy változzon, meghaladjon. Tehát, hogy meglátja, hogy van szenvedés, de nem azonosul vele. Feltárja a szenvedés okát, és hagyja megszűnni. A tudatosságot gondolja magában, nem a tudatlanságot. Ez természetesen nem könnyű.

A Mária-ciklusom körülbelül „erről szól”. A munkacíme *József és Mária – Egy nomád szerelem története*. A ciklus ötletét egy kedves barátom foglalkozásából merítettem. Kamionsofőrként dolgozott, Hollandiától Szibériáig bejárta a világot. Úgy találtam, a kamionsofőr olyan ember, aki nincs sehol, hanem folyton megy valahová. Kész példázat. Az ember, amint nem él a jelenben, hanem mindig a jövőre készül, esetleg a múlt következményeit takarítja el. Holott a jelenlét adhatná a mindennapok könnyedségét. Ha valaki nincs jelen, az a maga és környezete számára is megterhelő. Ez volt a kötetbeli József oldala, ezt hoztam össze Mária alakjával. Az ő karakteréhez olyan barátaim, ismerőseim életéből merítettem, akik papok, szerzetesek vagy „csak” elvonulásban élnek. A szerzetesi „pálya” sok előnnyel és kihívással jár. Ezek nyomán elképzeltem, egy szent életű nőre, amilyen Mária, milyen terhek nehezedenek a mai társadalomban. Manapság igen nehéz szentnek lenni, de még messziről megközelíteni is ezt a fajta tudatos, nyitott és szeretetteli állapotot. Egyébként reformátusnak vagyok keresztelve, így a Mária-kultusszal kapcsolatos megszokások nem kötik meg a kezemet, mintegy szabadon mozgok a Mária-kultuszok elemei között, és, teszem hozzá, élvezem, hogy ekkora kulturális és lelki kincsekkel dolgozhatok.

„...szentképek rajzolásán kaptak rajta”

– Általában minden művedre jellemző a szent és a profán vegyítése: a profán ábrázolásában ott rejlik a szentség, a szentben pedig meg mered mutatni a profánt. A személyes életednek, hétköznapijaidnak mióta része a spirituális gondolkodás – ha egyáltalán a jó szót használom?

– Még nem tudtam olvasni, amikor a nagypapám egyik testvére, Vali néni, aki kitartó görög katolikus gyakorló volt, látogatóba érkezett. Fölolvasott a Bibliából, Jézusról mesélt, meg arról, hogy Mária hogyan jelent meg neki. Csupa érdekes dolog egy gyereknek, aki olyan helyen él, ahol majdnem egy óra járásra van legközelebb lakóház. Szüleim nem voltak boldogok, amikor szentképek rajzolásán kaptak rajta. Később megenyhültek, és reformátusnak kereszteltek, mondván, ott legalább szép fehérre van kimeszelve a templom, nincs az a sok aranyozott szentkép. Szerintem az, hogy itthon keresztény kultúrában növünk föl, meghatározza azt is, más filozófiák tanításait hogyan értelmezzük.

A haladásom az úton kész regény, de most csak néhány emlékre szorítkozom. (A világ tele van regényekkel, csak meg kell látni őket.) Egyszerűen fiatalon megszereztem a három klasszikus emlékeztető tapasztalatot (betegség, öregség, halál), és levontam a következtetéseket, majd rájöttem, hogy ezek teljesen egybeesnek a Buddha tanításával. Megörültem, hogy nem kell nekem semmit föl találni, valaki már végigment az úton, megvan a recept. Hétköznapi síkon annyi történt, hogy tizenhét évesen egy könyvkatalógusban megláttam a *Jóga mindenkinek* című könyvet, megvettem, és gyakorolni kezdtem. Később fájdalomcsillapításra kerestem módszereket, így találtam egy vezetett meditáció sorozatot, melyről kiderült, hogy vipassana volt. Működött, és a többi ortopraxis is, amit a Buddha tanításából kipróbáltam. Tehát semmi misztikus, az egész organikusan, magától értetődően fejlődött, sőt, összekapcsolódva a mozgással és az egészségfejlesztéssel. Hálával gondolok azokra, akiktől segítséget kaptam ezen az úton, felsorolni kevés volna az interjú terjedelme.

Jelentős lépés volt az is, hogy az USA-ban egy hónapot laktam egy autópálya melletti munkásszálláson, egy település mellett, ami a helyiek szerint „Amerika legunalmasabb kisvárosa”. Pom-pásan éreztem magam ebben a spontán kialakult elszigeteltségben. Egyébként is jobb, ha az ember a maga lámpása.

Úgy foglalnám össze, Isten kegyelméből találkoztam a jógával és a Buddha tanításával. A véletlenekben nem hiszek.

Szent és profán ugyanannak az értelmezési tartománynak két véglete. A szentség jelen van a hétköznapiakban: az úgynevezett „spirituális gondolkodás”, de nevezzük inkább gyakorlásnak, vagy a tudatosság művelésének, jól működő életvitel. Nem arról van szó, hogy a gyakorlók fényt ennének vagy angyalokkal társalognának. Nem mondok semmi eget rengetően újat, már a Kr. e. 8–7. században keletkezett upanisádokban is pedzegetik ezt, elég csak a nagy mondásokra gondolni (A tudatosság Brahman; Én Brahman vagyok; Az te vagy; Ez az önvaló Brahman.) Visszakanyarodva a Mária-versekhez, el tudnám képzelni őket egy hörgős metálbanda előadásában. Na jó, ha nincs rá death metal együttes, jó lesz heavy metal is mint középút.

– *Nemcsak a Mária-versek, valójában minden műved kettős pillére a férfi–női viszony. Ezt egyetlen kötetben érzem megtörni: Az oroszán tapintásában, ahol valamennyi pársoros novella úgy kezdődik: „Volt egy ember.” Itt mindig csak elképzeltjük, férfi vagy nő volt-e ez az ember, vagyis az emberség lép előtérbe, nem a szexus, a nem. Más műveidben viszont nagyon is intenzíven van jelen a női princípium. Fontos ennek ábrázolása számodra?*

– Elsősorban emberek vagyunk, de a hétköznapiakban nőként vagy férfiként vagyunk kénytelenek megnyilvánulni. Ez evidensen hozzátartozik az élethez, mégis hajlamosak vagyunk problémát gyártani belőle. Nyilván egy írónak csábító, hogy egy ilyen, sok helyre beszivárgó külső-belső gubancot boncolgasson. Sokatmondó, hogy az olvasók zöme az írásaimnak ezt a rétegét veszi észre először, ez is arra utal, fontos identitástéma ez a mai ember számára, hiszen egy-egy olvasat első körben többet mond az olvasó identitástémájáról, mint a szövegről, és főképp, mint

a szerzőről. Megesik, hogy a szerzőről semmit. A szépirodalom radikálisan nonreferenciális, akárhogy is csűrjük-csavarjuk. A szépirodalom ellenálló, szabad madár, az író a nyelvnek nem kalitkája, hanem égboltja. Szerencsés esetben fordítva is hasonló a viszony: a nyelv az író számára szabad röppálya, nem kalitka.

– *Nekem úgy tűnik, minden szempontból regényes az életed – az autópálya melletti amerikai munkásszállás, a jelenlegi lakhelyed, amiről inkább nem mesélsz, csak annyi derült ki, hogy kemény ott az élet, és nyilván még sok egyéb, amit az olvasóid nem is sejtenek... És ha ehhez hozzáveszem a gyerekkort, ami az iménti néhány mondatod alapján is egy megörökítésre való világ, akkor adja magát a kérdés, hogy nem gondoltál-e még arra, hogy ebből regényt írj. Illetve még egy kérdés felmerült bennem: hogy mindezek alapján úgy képelem, te egy vagány, „beleállós” nő vagy, aki nem fél az élet sűrűjétől.*

– Néhányan mondták, írhatnék az életemről, de nem érzem szükségét, és nem is vagyok az az önéletrajzíró alkat. A kísértetregényben használtam néhány helyszínt, hangulatot a gyerekkoromból. Az életem regényét inkább olvasom, érdeklődéssel figyelem a műfajok váltakozását: hol dán pszichothriller, hol romantikus orosz regény.

Azt látom én is, hogy vannak/voltak bőven olyan történetek az életemben, melyekből általában egy embernek egy jut, és akkor azon elrágódik haláláig. Nyilván hagytam őket megoldódni, de ettől nem érzem magam vagánynak. Ami jön, azon áthaladok, igyekszem nem beleállni a szó statikus értelmében. Nem mindegy, hogy eljátszol egy szerepet az életed érdekében, vagy a szerep játszik veled, és akkor ugyanazt a kihűlt szart melegítéd újra egy életidőn át. Egyszerűen ezeket dobta nekem a karma kereke, és akkori korlátozott tudásom és tapasztalatom birtokában a tőlem telhető leghelyesebben cselekedtem, illetve ugyanez vonatkozik a jelenre. Egyébként legszívesebben nyugodtan üldögélek, mintsem az élet sűrűjében halásszak.

– *A műveidhez tudatosan keresed, rögzíted az élményeket, vagy spontán születik meg benned egy-egy új kötet ötlete?*

– Az élményeimet, amelyek rögtön nyelvi formát is öltenek, és ötleteimet jegyzetelem. Mivel többnyire nincs akkor idő, lehetőség megírni, amikor eszembe jutnak. Például eszembe jut egy jó kezdőmondat, ami mögé összeáll bennem egy novella, amit később földízek majd a kezdőmondat alapján. Vagy eszembe jut, poétikailag hogyan gazdagíthatnám még, amin éppen dolgozom. Tehát a spontán kreativitást elteszem, és előhívom, amikor lehetőségem van írni. Nem ideális, de ez a helyzet. Élvezem az olyan nyugodtabb időszakokat, amikor rögtön engedhetek egy-egy inspirációnak, és elkezdhetek dolgozni rajta.

Általában próza és vers párhuzamosan fut egymás mellett. Most például az *Éjszakai megszólítás* kötetem folytatását, afféle „Béla és Ani kettőt” tervezgetek. A mélybevétel alakzatát biztos, hogy megtartom, talán katalogizálok is, és nemrég hallottam egy történetet, amiből ez az első mondat állt össze: „A nyolcszázhármass zárkában démonúzést hajtottak végre a hétvégén. Sikertelenül.” Tehát terveim, ötleteim mindig vannak, aztán meglátom, mi lesz.

Ha saját élményekre gondolsz: Dehogy keresem, örülök, ha nyugtom van. Van így is elég, mi lenne, ha még keresném is?!

– *Verseskötetet nem tervezte még összeállítani?*

– A József és Mária-sorozatomban, úgy gondolom, kötetté fogja kinőni magát. 2019 óta dolgozom rajta, jó volna rászanni egy nyugodt, elmélyült időszakra, hogy kerekéé írjam. Köszönöm az inspirációt!

ŐSZI CSOKOR

Száz éve született PILINSZKY JÁNOS

(1921. november 27. – 1981. május 27.)

*„Rossz voltam, s te azt mondtad, jó vagyok.
Csúf, de te gyönyörűnek találtál.
Végig hallgattad mindig, amit mondtam.
Halandóból így lettem halhatatlan.”*

(Átváltozás)

„Épp abban, hogy mulandóságunkat érzékeljük is, fészkel meghívatottságunk reménysége. Hogy szenvedésünk mélyebb a kövek és a föld szenvedésénél, szintén ettől van. Arcunkban az öröklét fényétől szomorúbbak a ráncok minden más teremtményénél, ahogy tőle sugárzóbb örömünk is.

A föld haldoklása rólunk szól és nem rólunk egyszerre. A mi életmódunkhoz viszonyítva a tél csak viszonylagos halál, de a tavasz is csak átmeneti föltámadás. Mi valójában kívül állunk a »puszta időn«; együtt úszunk vele, de mégse egészen. Míg a mindenség a szakadatlan mulandóság jegyében él – mi halandók és halhatatlanok vagyunk.

E valódi és feloldhatatlan feszültségből született egész kultúránk és minden imádságunk. Abból, hogy itt vagyunk, s mégse vagyunk egészen itthon a földön.”

(Az Újév küszöbén)

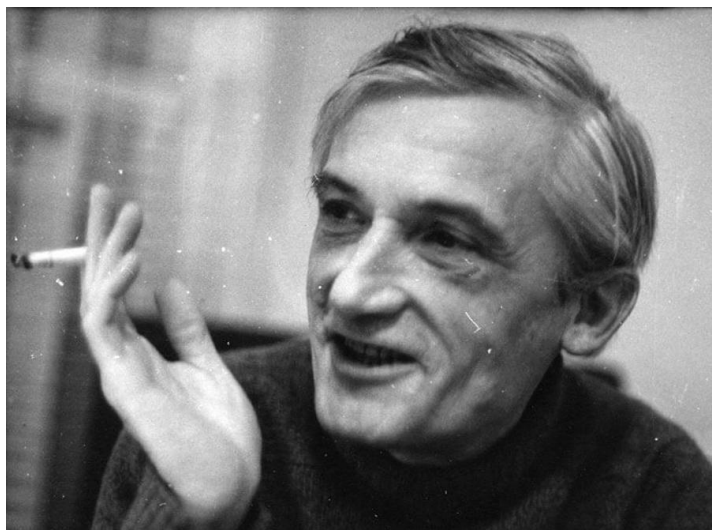
*„A hallgatózó kert alól
a fa az ürbe szimatol,
a csend törékeny és üres,
a rét határokat keres.”*

(Őszi vázlat)

„A születő művet megelőzi egy indokolatlan biztonságtudat, valamiféle olyasmi, hogy »megvan, megtaláltam, egészen világos előttem!« Nehéz lenne megmondani, hogy mi. Lehet, hogy már van egy sorom, vagy még az se, egyszerűen valamiféle biztonságos helyzetérzésem, egyetlen szilárd pontom, pozícióm, ahonnan azonban egész világomat mozgásba hozhatom, mint egy fordított előjelű földrengés.

Tehát bármilyen élmény adja is a végső elhatározó lökést egy vers megszületéséhez, maga az indulás sikere és magának a versnek a sikere kiszámíthatatlan és meglepő. A szerelmes, megalázott vagy megleégedett költő nemcsak azt mondja el, ami pillanatnyilag a szívében fekszik; a jelzők, a zene, a hasonlatok és szókapcsolások ürügyén egy egész, már automatikusnak mondható világ valósítja meg magát. A rest súlyok, nyomasztó szenvedélyek és zsúfoltan tolongó emlékek egy épkezláb szerkezetben, élő és megnyugtatóan formás műben rendeződnek.”

(A mű születése)

Böszörményi Zoltán

El nem küldött levél Pilinszky Jánosnak

*Képtelenség kijózanodni a világból.
Ki megölelt, tán nem is szeretett.
Sivár falak között kallódtál szertelen,
benned dalolt mennyország és pokol.*

*Mi összetartott,
ellenséged is lehetett,
erők sodrásában menekültél,
rohantál az éj kazlai között.*

*A parázna szerelem mire kellett,
ha együtt élni veled nem tudott?
Roppant seregek, zászlót lengetők
vitték, hirdették: itt vagyok,
és azt is:
ha újra ellenállok, talán veletek maradok.*

*A közöny degeszre tömött
hátizsákját soha nem cipelted válladon.*

*A góg,
csak a góg gyújtotta lánggra az időt,
mert ki hervadni készült,
maga előtt görgetett
élőket és holtakat,
a lázadók szívébe
oltotta a lázadást.*

*A panasz vörös hegyű
lándzsákat repített a kék égre,
de itt, a földön is,
kék volt a magány,
felette a tűnődés
és a félelem fekete madarai,
iramlottak át meg át.*

*Száműzött,
ki a csönd sorsát
mellébe zárja,
kékülő szájjal
fájdalmat kiált?*

*Vezekel, ki rád talált,
titkok szövetét
kegyelemmel szövi át,
felpróbálja a kéjruhát.*

*A hajnal rendszerében,
értelmet erősít a fű.*

*A csillagok visszavonulására
csak az figyel,
kiben a lét már megpihent.*

*Ránk testáltad a jövőt,
a szomorú kételyt,
a szép és tiszta kiábrándulást.*

*Néma tutaj úszik
a nyugtalanság vizén,
kérges árnyékot
növeszt a fény,
az öntudat párnáin tündököl
szép fejed.*

ESSZÉ

Sebők Melinda

„a nyomorúság lim-lom tájai”

Pilinszky János költészetéről

„Legotthonosabb tárgyaink, hétköznapi civilizációnk szinte valamennyi eszköze – az utolsó elhányt bádogkanálig – soha nem látott metamorfózison ment itt keresztül. Egyrészt pusztá funkciójára süllyedt, oda, ahová annak előtte csak a kínzószerszámok, másrészt ugyanezek a tárgyak, beleértve az eredendően kínzásra szánt eszközöket, lettek végül is a század legsajátosabb ereklyéi. Valamennyit egyazon jelentés elvéthetetlen jegyei borítják. Ütések és kopások, miknek kibetűzésére alig tettünk valamit. Pedig ezek a század betűi; ezek a kor betűformái.”¹ Pilinszky János *Ars poetica helyett* című írásában a második világháború tragikus következményeiről, a század helyrehozhatatlan botrányáról, azokról a tárgyokról és jelenségekről ír, amelyek meghatározták költői világát. Az ember tehetetlen a háború okozta tragikus eseményekkel szemben, épp ezért a háború kiváltotta erkölcsi megrendülés a kor lenyomatai: az elhányt bádogkanál, a vágóhíd melege, a rabruha, a lámpafény, az üres homokbánya, a kutyaólak csöndje, a kinn feledt nyugágy, a guruló kavics, a tenyérynai törmelék, a lépcső közé szorult világ, a nyomorúság lim-lom tájai, vagyis az apró, szinte észrevétlenül egyszerű dolgok válnak emblematikussá költészetében.

Pilinszky pályakezdése a Nyugat hagyományait folytatni kívánó, ám poétikai értelemben újat hozó költészet. A személytelenítés, az egy-egy tárgyra, a világ peremére szorult dol-

¹ PILINSZKY János: *Ars poetica helyett*. In: (szerk. HAFENER Zoltán) *Senkiföldjén*. In memoriam Pilinszky János. Nap Kiadó, Bp., 2000, 7.

gokra koncentráció, nyelvének egyszerűsége olyan lét- és világertelmezést mutat, amely korábban szinte ismeretlen hang volt a magyar lírában. Pilinszky költészetének első korszakában még a Babits-féle poétika hatása, a klasszikus mérték is megfigyelhető, ám ez a hagyománytisztelő szabályosság, jambusainak lüktetése fokozatosan eltűnik, s az előbeszédhez hasonló versformák, a szikár, rövid, ám metaforikus írás lesz jellemző lírai darabjaira. Motívumaiban, a motívumok hasonló jelentésében, kozmikus vízióinak metaforáiban, redukáltság-élményében lírája inkább a József Attila-i költészettel rokonítható. A késő modernség költői nyelve közelebb áll hozzá, mint a klasszikusan modern Ady vagy Babits – mindazonáltal Pilinszky későbbi, ontológiai kérdéseket boncolgató, bonyolult metaforarendszert rejtő, tömör líraisága a József Attila-féle költészetmodell is meghaladja.

Pilinszky 1946-ban megjelent első, *Trapéz és korlát* című kötetének lírai darabjai a második világháború idején, 1941 és 1944 között keletkeztek. A *Trapéz és korlát* 19 költeménye közül 15 már a háborúban megjelent különböző folyóiratok lapjain: az Új Idők, az Élet, a Diárium, az Ezüstkor, a Vigilia, a Magyar Csillag is közölte alkotásait. A versek szinte mindegyikében érződik a háborús kor fenyegetettsége, de a háború megrendítő tapasztalatának konkrét élménnyé sűrítése csak a *Harbach 1944*, *Késő kegyelem* és *Mert áztatok és fázatok* című költeményekben érzékelhető. Pilinszky első kötetében már ott rejtőzik a háború szörnyűsége – csak néhány verssel ugyan, de jelezve költészetének folytatását. Ő maga nem volt hadifogoly, „csak szemtanú volt, de a látványt olyan mélyen élte át, az emlékek olyan erősen beivódtak, hogy háborús önarcképét soha nem tudta elfelejteni, Németországban szerzett megdöbbentő élményei költészetét életre szólóan meghatározták, a háborús motívumok végérvényesen beépültek lírájába.”² A *Trapéz és korlát* kötetben három verstípust lehet megkülönböztetni: az életérzést kifejező (*Őszi vázlat*, *Éjféle fürdés*), a kétpólusú (*Trapéz és korlát*, *Késő kegye-*

² TÜSKÉS Tibor: *Pilinszky János alkotásai és vallomásai tükrében*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1986, 85.

lem, *Miféle föld alatti harc*) és az istenkereső (*Stigma, Téli ég alatt*) lírai darabokat. A korai Pilinszky-verseknek alapélménye az egzisztenciális magány. Az *Őszi vázlatban* a magányállapot nem közvetlenül jut kifejezésre, hanem rejtetten az emberi fájdalom sejtelmeként van jelen:

*A hallgatózó kert alól
a fa az ürbe szimatol,
a csend törékeny és üres,
a rét határokat keres.*

*Riadtan elszorul szived,
az út lapulva elsiet,
a rózsató is ideges
mosollyal önmagába les:*

*távoli, kétes tájakon
készülődik a fájdalom.*

Az *Őszi vázlat* Pilinszky fiatalkori zsengeiből való. A szárnypróbálgató lírikus gyakran átírta verseit. A változatok betekintést nyújtanak az alkotás folyamatába, a szövegformálás rejtelseibe, a költői ihlet működésébe. Az *Őszi vázlaton* is jelentős változtatásokat hajtott végre a költő, míg létrejön a ma ismert szöveg. Az 1942-es *Élet* és az 1946-os *Trapéz és korlát* című kötetben két különböző versszöveg olvasható. A költemény első változata két helyen tér el jelentősen a ma ismert verstől: „*A hallgatózó kert alól / a fa az ürbe puhatól*”, az ige később „szimatol”-ra változik. A „*Riasztja hús, tavas szemed*” sor pedig „*Riadtan elszorul szived*”-re cserélődik. Az első változat lágyabb, oldottabb és kevésbé fenyegető, mint a későbbi versszöveg. Pilinszkyt a háború élménye készítette változtatásra. A mindössze tíz sorból álló lírai darab második változatába belesűrítette az átélt katasztrófa emlékeit és felismeréseit. A miniatűr alkotás mozzanatai, a hangulatfestő igéi (szimatol, elsiet, les) az idegen és félelemmel teli világ képzeteit idézik. A viszonylagos

mozdulatlanságban, a csendes kietlen tájban sejteni a nemsokára bekövetkező tragédiát, a „*távoli, kétes tájak*” fenyegetését.

Pilinszky János 1959-ben megjelent *Harmadnapon* című kötete az 1945 utáni magyar líra egyik legkiemelkedőbb költészeti teljesítménye. A *Trapéz és korlát*, valamint a *Harmadnapon* kötet tragikus hangoltságú versei – egymástól eltérő módon – a szubjektum megrendültségét, az emberi kommunikáció lehetetlenségét érzékeltetik. A *Harmadnapon* kötet bizonyítéka annak, hogy a háború szörnyűségei után is lehet verset írni, a pusztulás szélére került világban is lehet azonosulni a szenvedőkkel. Pilinszky személyes felelősséget és büntudatot érzett a háborús vérontásért. A háborús élmények történelmi tapasztalata átítatja poétikáját. Verseiben ott kísért a háború emléke: a harbachi szörnyűségek és a ravensbrücki borzalmak látványa. A *Senkiföldjén*-ciklus inkább klasszikusabb-allegorikusabb nyelvezetű; az *Egy KZ-láger falára*-ciklus elvontabb, személytelenebb, tárgyiasabb. A kötet néhány alapmotívuma már a *Trapéz és korlátból* ismert (csönd, csillag, magány, ég), de újabakkal is bővül, mint: szél, tenger, nap, ragyogás, fa, ketrec, kő, levegő, dél. Épp a nyelvi sűrítettség, a szokatlan szóhasználat, az újszerű metaforák (plakátmagány, kockacsend, alkonyi grafit) adják Pilinszky költészetének legértékesebb darabjait. Különös tekintettel a tájmetaforák variánsaira a *Harmadnapon* kötetben elkülöníthetők a nyári forróság képei, a kínzó napszúrás káprázatát felvillantó versek (*Aranykori töredék, Szerelem sivataga, Impromptu, Dél*); a világháború poklait felidéző úgynevezett „stációversek” (*Egy KZ-láger falára, Ravensbrücki passió, Harmadnapon*); a négy-sorosok (*Ama kései, Agonia Christiana, A harmadik, Hideg szél, Négy-soros*); a hosszabb lélegzetű, különös fényhatású, látomásos versek (*Kihűlt világ, Egy arckép alá, Félmúlt, Apokrif*), valamint a tengerparti látványt felelevenítő költemények (*Tengerpartra, Senkiföldjén, Egy szenvedés margójára*).

Pilinszky *Harmadnapon* kötetének kedvelt formája a négy-soros versmodell. A rövid költemények miniatűr képei tömörségükben is tökéletesen kifejezik a halálra váró és ítélt ember

tragikumát. Az *Ama kései* Németh Lászlónak ajánlott négy soros a „halálos magas” szintagmával transzcendens távlatokat nyit: „*Ama kései, tékozló remény, / az utolsó, már nem a földet lakja, / mint viharokra emelt nyárderű, / felköltözik a halálos magasba*”. A vers tere és ideje végtelenné válik: egyetlen jelzős szintagma fejezi ki a földi hiábavalóságot és az égi reményt. Az időtlenség-élmény, az égi magaslatok transzcendens ereje a halál utáni megváltást sejteti. A szövegeközi csendre is építő *Négy sorosban* a legfontosabb poétikai összetevő a metaforikus elemek összekapcsolása, mely többféle értelmezési lehetőséget ad. A vers négy sora négy külön mondat: „*Alvó szegek a jéghideg homokban. / Plakátmagányban ázó éjjelek. / Égve hagyta a folyosón a villanyt. / Ma ontják véreimet*”. A jéghideg homok a senki földjének sivatagos vagy a tengerpart kietlen táját sejteti. A mozdulatlan, statikus tájból befelé, valamilyen épület folyosójára szűkül a kép. Ahogyan a verstér egyre inkább beszűkül, úgy növekszik a sorokban rejlő feszültség: a verszáró sor a közvetlen veszélyre, az itt és most bekövetkező halálra hívja fel a figyelmet. A költemény az ember nélküli kinti állóképből vált át emberi jelenlétet is feltételező belső térbe. A lírai én teljes kiszolgáltatottságban éli át a szenvedést. A vers azonban nemcsak az egzisztenciális fenyegetettség és a haláltudat jelképes kifejezője, hanem az örökké tartó krisztusi áldozat is: a szeg és a vér a bibliai szenvedéstörténetre utal. A metaforikus elemek összekapcsolása – transzcendens és emberi találkozása – tökéletes érzékeltetője az emberi lét abszurditásának. A dermesztően hideg, külső táj és az égő villany vakító fénye ellentétes költői képekben keltenek feszültséget. Ez a belső konfliktus csak a halálban tud föloldódni, de ez a halál sem önként vállalt, hanem áldozatként megélt szenvedés.

A halálérzet válik uralkodó élménnyé az *Egy KZ-láger falára*, *Ravensbrücki passió* és *Harmadnapon* című költeményekben is. Az emberi szenvedés egy-egy stációját érzékeltetik a lírai darabok. A táj és a tárgyak disszonáns összhatását érzékelteti a „KZ-láger”, ami az embertelen pusztítás színhelye; tragikus élmény látomásszerű megjelenítése a *Ravensbrücki passió*; a *Harmadna-*

pon pedig biblikus-jelképes utalással szimbolizálja az egyetemes szenvedést és áldozatvállalást. A hajnalodó tájban a hamuszínű eget és a ravensbrücki fák szürkességét hirtelen fény világítja meg: „*És fölzúgnak a hamuszín egek, / hajnalfele a ravensbrücki fák. / És megérik a fényt a gyökerek. / És szél támad. És fölzeng a világ.*” A versben megfigyelhető a természeti képeket bemutató jelenetezésnek és az üdvtörténetnek, Jézus megtestesülésének, a megváltó keresztalálának párhuzama az ereszkedő, majd újra felemelkedő mozgásban (egék–fák–gyökerek–világ). A fény olyan ontológiai-teológiai vonatkozásban jelenik meg, mely előre sugallja a megváltás transzcendens élményét.

A képek láttató ereje, a jelképes-szimbolikus-biblikus elemek asszociációja és felfokozottsága teszi az *Apokrif* című költeményt a Pilinszky-pálya remekművévé. A vers a Bibliára való rejtett utalásokkal fejezi ki az emberiség szenvedéstörténetét. Pilinszky metaforáinak komplexitását mutatja, hogy a fa- és erdőmotívummal a lírai én önmagát, számkivetettségét fához hasonlítja: „*hányódom én, mint ezer levelével, / és szólok én, mint ijedőn a fa.*” A hazatérés útja az erdőn keresztül vesszőnyi fák között a világpusztulást idézi. Mindezt ellentétbe állítja a Paradicsomkert hatalmas fáival, mely már csak a múlt emléke lehet: „*Félálomban újuló fájdalom: / hallani óriási fáit.*” A hazatérő tékozló fiú úgy vágyik Isten bűnbocsánatára, mint ahogyan a feloldozásért könyörgő lírai én *Panasz* című versében: „*Légy reszketésem öröme, / mint lombjai a fának.*” Így válik a fa a földet és az eget összekötő lélekszimbólummá, mikor a halált elkerülni nem tudó, a fa lombjaiként reszkető szubjektum bebocsátásért könyörög Istenhez. Az *Apokrif* második részében a tékozló fiú történetének rejtett utalásaival az otthontalanság érzése, az árvaság tudata felerősödik. A tékozló fiú számkivetettségében hazaindul: dermedt éjben, „*húnyt pillák alatt*” kicsi erdők, óriás fák ellentétes képi álmolálásában. A sorsszerű magány és árvaság az utolsó rész árnyékmetaforájával válik egyértelművé: „*Éles kövek közt árnyékom csörömpöl. / Fáradt vagyok. Kimeredek a földből.*” A passzív, kővé dermedt, lírai én mozdulatlanul szemlélődik a megkövesült vi-

lágban. A „levegőtlen prés” szorításában válik tragikus létének áldozatává: „Látja Isten, hogy állok a napon. / Látja árnyam kövön és kerítésen. / Lélekzet nélkül látja állani / árnyékomat a levegőtlen présben.” A lírai én hiába vágyakozik Istenhez megváltásért, a valós kommunikáció megghiúsul. A háborúban megszakadt a kommunikáció Isten és ember között, ezért Pilinszky folyamatosan kutatja, hogyan valósulhatna meg újra a párbeszéd. Lírájában megszaporoznak a krisztusi szenvedéstörténet, az áldozattá válás és a feltámadás evangéliumi motívumai. S bár Pilinszky a „költő vagyok és katolikus” kijelentésével az irodalom teológiai értelmezéstradíciójának megszakítotttságát próbálja érzékeltetni, s vallomásában különválasztja a művészetet a vallási meggyőződéstől, költészete katolikusnak tekinthető abban az értelemben, amit Rónay György a teológiai-irodalomesztétikai eszmék szintézisét összegző *Modern katolikus irodalmunk kérdéseihez* című írásában megfogalmaz: „Hogy egy költő katolikus-e vagy nem, arra nézve csak egyetlen meghatározó elvet tudok elfogadni: azt, hogy az illető művészetben kifejezett élményvilága katolikus-e vagy nem.”³ Pilinszky művészi alkotásaiban következetesen képviselte a katolikus létszemlélet egyetemességét.

Az 1972-ben megjelenő *Szálkák* című kötetben a költő ismert motívumai közé újak kerülnek: szálka, vesztőhely, tél, hideg, csönd, bárány, kegyelem. A *Szálkák* azonban még három ponton hoz újítást: megszaporoznak a biblikus motívumok; a versek megformáltsága inkább az élőbeszédhez közelít; a lírai darabokban megfigyelhető Simone Weil filozófiájának a hatása. Simone Weil egyike azon néhány európai gondolkodónak (Dosztojevszkij, Albert Camus, Robert Wilson és Pierre Emmanuel mellett), aki Pilinszky életművére szemlélet- és motívumformáló erővel hatott. A *Szálkák*tól még inkább felerősödik Pilinszky transzcendens iránti vonzalma, ami szintén Simone Weil művészetével hozható összefüggésbe. Pilinszky Simone Weilt a hatvanas évek

³ RÓNAY György: *Modern katolikus irodalmunk kérdéséhez*. In uő.: *Interjúk, nyilatkozatok, vallomások*. (Szerk. Bende József.) Vigilia Kiadó, Budapest, 2004, 325.

közepétől olvasta (*La pesanteur et la grâce*), s megragadta a művész platonista jellegű vallásos misztikája, amely számot vet az emberi lét tragikumával. A weili misztika egyik lényegi vonása az emberi szenvedés metafizikai távlatainak, a „szerencsétlenség”-nek a hangsúlyozása. Ha a szerencsétlenségben mégis kitartunk a szeretetben, elnyerhetjük Isten kegyelmét. Pilinszky a misztikusok szomjúságával keresi Istent, a kegyelem forrását. A filozófusnő gondolatait szó szerint veszi át *Juttának* című versében: „*Latrokként – Simone Weil gyönyörű szavával / – tér és idő keresztjére / vagyunk mi verve emberek.*”

A számos asszociációs lehetőséget rejtő, metaforákban gazdag *Szálkák* kötet a termékenység korszakát hozta Pilinszky pályáján. Versei Krisztus keresztjének tragikusan töredezett szálkái, melyek „*a töredék foglatában / az Atyaisten ígérését*” rejtik (*Metronóm*). Pilinszky utolsó költői korszakát a szabad formakezelés, a rövid, szikár, lecsupaszított formák, a szükséztávúság és a sűrített versbeszéd jellemzi. A néhány mozzanatra, tárgyra, helyzetre koncentráló költészet a pszichikai reakciók elhallgatott, ám sejtetett jelenlétével is képes érzékeltetni az emberi magány tragikus fájalmát. A halál sejtelme, a pusztulás víziója is állandóan kísért a versek soraiban, egzisztenciális (*Majd elnézem, Mielőtt, Marhabélyeg, Visszavon, Villanyolló*) és egyetemes értelemben egyaránt (*Levél, Példabeszéd, Omega, Ahogy csak, Ez lesz*). A pusztulás víziója több költői képben is megfigyelhető: az alkonyodó napban (*A mélypont ünnepélye*), beroskadó és megszűnő földben és égben (*Példabeszéd*), a zuhanásban, amelyet csönd követ (*Vesztőhely télen*), a rongycsomókban (*Kiért, miért*), „*a világ / örökös térdrozkadásában*” (*Milyen felemás*), az oszlásnak indult világban (*Ez lesz*). A kihűlt, kiüresedett világ és a magányos lét viszonyát értelmező *Ez lesz* három sorra redukálódik: „*Oszlás-foszlás, vánkosok csendje, / békéje annak, ami kihűlt, hideg lett, / mindennél egyszerűbb csend, ez lesz.*” A rövid költemény alapvető drámaiságát a nem szűnő létszorongás adja a hitben, a misztikus tapasztalatban, amely az isteni csendben nyerhet feloldódást. Pilinszky az emberi lét abszurditását,

teljes magányát és szenvedését a csönd poétikájával teremti meg. *Fokról fokra* dolgozza ki az Istenhez vezető utat: ember és Isten viszonyát születés és pusztulás föloldhatatlan párbeszédének tartja.

Egy szép napon című versében újra megismétli költői hitvallását: „*a művészet legfőbb tárgya a tragikum*”⁴ A lírikus számára csak az a táj érdekes, ahol a világ peremére szorult tárgyak kerülhetnek a figyelem középpontjába:

*Mindíg az elhányt bádogkanalat,
a nyomorúság lim-lom tájait kerestem,
remélve, hogy egy szép napon
előnt a sírás, visszafogad szeliden
a régi udvar, otthonunk
borostyán csöndje, susogása.*

*Mindíg,
mindíg is hazavágytam.*

A költő figyelme a lehullott dolgokra, az eldobált tárgyakra, az árnyakra összpontosul. A lét drámai pillanatai, a passió-lét látomása, a széttöredezett világ tragikuma ragadja meg. *Intelem* című ars poetica-jellegű versének megrendítő sorai is ezt igazolják:

*Ne a lélekzetvételt. A zihálást.
Ne a nászasztalt. A lehulló
maradékot, hideget, árnyakat.
Ne a mozdulatot. A kapkodást.
A kampó csöndjét, azt jegyezd.*

Pilinszky 1971-ben egy vele készített interjúban így vallott minderről: „Az t a néhány tárgyat, mondjuk világ peremére szorult jelenséget, talán meghonosítottam. És talán ma már én is

⁴ PILINSZKY János: *Beszélgetések*. Századvég Kiadó, Budapest, 1994, 65.

költőnek számítok. De érdekes, hogy most, hogy ez bekövetkezett, most meg visszavágyódom oda, ahol ezek az elhányt dolgok voltak, s ezek a világ peremére szorult lények. [...] És ahogy ezek az eldobált tárgyak és a világ peremére került lények érdekeltek, ugyanúgy az ember is. [...] A művészet legfőbb tárgya tragikum, a jóvátehetetlen, [...] a művészet transzcendentális jellegű.”⁵ Ez a transzcendens hit és a látott drámai szituációk ihletik kései költészetének lírai darabjait. Rövid verseinek tragikus feszültségét az apokaliptikus látomások, a nyelvi paradoxonok, a sűrített metaforák gazdag képzettársítása adja. Pilinszky víziószerű, szimbolikus-szuggesztív tájai a halálra ítélt ember szorongásának kifejezői: a szétszórt tárgyakon, a kietlen tájakon egyértelműen rajta a század tragikus lenyomata, a szenvedés hitelesítő vízjele. A költő verse leegyszerűsödik: „didergőn és pőrén, minden dísz nélkül, a lét veszélyeztetett virágszirmaként áll a mozdulatlan jelenlétben.”⁶

⁵ PILINSZKY, *Beszélgetések*, i. m., 65., 78.

⁶ BÁNYAI János: *Mozdulatlan jelenlét*. In: *Senkiföldjén.*, i. m., 135.

ESSZÉ

Horváth Kornélia

Pilinszky költészetfelfogásáról

„A versíráshoz különleges szellemi konstelláció kell;
ezt a különleges konstellációt nevezzük ihletnek.”
(Weöres Sándor: *A vers születése*)¹

Legelsősorban hangsúlyozni szeretném azt a szakirodalomban is konstatált kiemelkedő hatást, amit József Attila költészete gyakorolt Pilinszkyre.² Ez a hatás nemcsak Pilinszky lírájában, hanem költészetfelfogásában is megmutatkozik. A költészettörténeti kapcsolat számos motívumban (pl. *csillag, szem, semmi* stb.) reprezentálódik, de visszaköszön Pilinszkynél olyan jelentős témákban is, mint a *bűn*, a *bűnhődés*, a *büntetés* és a *szenvedés*. Különösen erőteljesnek tűnik ez a hatás Pilinszkynek az első, *Halak a hálóban* című kötetére vonatkozóan.

Ugyanakkor Pilinszky már itt, ebben az első kötetében bizonyos értelemben el is szakad József Attilától, amit például éppen a címadó versben, a *Halak a hálóban* soraiban is érzékelhet a befogadó. A *bűn* és a *büntetés* tematikája jóval erősebben evokálja Dosztojevszkijt (s ne feledjük, a dosztojevszkiji első nagyregény, a *Bűn és bűnhődés* címe az eredetiben, oroszul „Bűn és büntetés”), mint József Attilát, noha a magyar költőnek Pilinszky költői gondolkodásmódjára és szövegalkotási gyakorlatára tett hatását

¹ Weöres Sándor: *A vers születése*. In: Uő: *Egybegyűjtött írások 1*. Magvető, Budapest, 1986, 236.

² Ezzel kapcsolatban számos szakírást említhetnék, most csak egy nagyon friss szövegre hivatkozom: Kulcsár-Szabó Zoltán: *Önmegszólítás és dekreáció. Pilinszky János*: Magamhoz. Irodalmi Magazin, 2021/3., IX. évfolyam, 13–19., különösen: 13.

semmiképpen sem lehet alábecsülni. Mégis, már ebben a korai Pilinszky-versben is sajátos, egyéni interpretáció bontakozik ki az említett problémakorról, ami inkább Dosztojevszkij,³ mintsem József Attila felé mutat:

*Bűnhődünk, de bűnhődésünk
mégse büntetés,
nem válthat ki poklainkból
semmi szenvedés.*

A továbbiakban Pilinszky költészetfelfogásáról beszélve egy, a szerző korai, 1947-es, *A mű születése* című, egyetemistáknak tartott előadására szeretnék támaszkodni.⁴ A költő ezt az előadását felkérésre tartotta meg, mely kérés arra vonatkozott, hogy a szerző adjon látképet arról, miként is kell verset írni, pontosabban ő maga hogyan is ír verset. Ebben a viszonylag rövid Pilinszky-szövegben számos olyan izgalmas meglátásra bukkanhatunk, amelyek nemcsak a költői mű születésének mechanizmusát vagy a költői habitust illetik, hanem erőteljes irodalomtudományi relevanciával is bírnak, és több elméletíró vagy költő meglátásaival is párhuzamba állíthatóak.

³ Dosztojevszkijnek a Pilinszkyre tett hatásáról először talán Tverdota György írt. Vö: Tverdota György: *Pilinszky és Dosztojevszkij*. In: „Merre? Hogyan” *Tanulmányok Pilinszky Jánosról*. PIM, Budapest, 1997, 96–104. Ugyanakkor éppen ebben az évben, 2021-ben, Dosztojevszkij születésének 200. évfordulójának tiszteletére jelent meg egy magyar és orosz nyelvű tanulmánykötet, amelyben a Dosztojevszkij–Pilinszky-kapcsolattal öt tanulmány is foglalkozik: Horváth Kornélia: *Dosztojevszkij és Pilinszky: Létfelfogás – művészet – nyelv*, 265–271., Kontra Attila: *Dosztojevszkij hatása Pilinszky János kárhozatról szóló elmékedéseiben*, 272–278., Szemeskó Gábor: „...válasza az alázat”. Pilinszky és Dosztojevszkij, 279–287., Burján Ágnes: *A lét negyedik dimenziója – Rilke, Pilinszky és Dosztojevszkij*, 288–296., Szávai Dorottya: „Dosztojevszkijnél látom, amit nem látok.” *Dosztojevszkij – Pilinszky – Takács Zsuzsa*, 297–315. In: *Dosztojevszkij 200*. Szerk. Földes Györgyi, S. Horváth Géza, Szávai Dorottya. Gondolat, Budapest, 2021.

⁴ Pilinszky János: *A mű születése*. In: *Publicisztikai írások*. Osiris, Budapest, 1999, 37–41.

Nézzük rögtön az első jelentős állítást, amely a versírás folyamatát a nyelvvel való birkózásként értelmezi: „*A vers anyaga a nyelv. Mit jelent ez? Hogy a nyelv ellenében kell megvalósulnia, a nyelv konvencionális jelentése ellenében kell kimondania valamilyen az egyszerűen. Bergson azt tanítja, hogy az alászálló anyag ellenében ható életlendület szervezője az organikus világnak. A vers lényegében ellentétes anyagával, a nyelvvel, s mégis egyedül általa, vagy pontosabban ellenére tud csak megszületni. Ezért a költői ihletnek tökéletesen ismernie kell az ellenálló fél minden fortélyát, hogy végül is kétvállra fektethesse. A jó vers mindenkor diadal, győzelem, a teremtő, eleven élet győzelme az élettelen ellenálláson. Ebből szorosan következik, hogy ennek a diadalnak nem szabad könnyű diadalnak lennie, egy kihalt város ellen kár fölvonultatni egy hadsereget.*”⁵

Ez az okfejtés párhuzamba állítható Wilhem von Humboldt, a XIX. század nagyhatású történeti nyelvészének megállapításával, miszerint a nyelv nemcsak „ergon”, vagyis „késztermék”, hanem „energeia”, azaz aktivitás is. Jobban mondva Humboldt szerint a nyelv eredeti, eredendő természete éppen ebben az *energeia*-mivoltában rejlik, még ha mi a hétköznapi kommunikáció során egyfajta kész rendszerként kezeljük is azt.⁶ A magam részéről úgy vélem, a költészet (és általában minden nyelvi művészet) a nyelvnek éppen ez utóbbi és eredendő *energeia* természetét használja ki és érvényesíti. Vagyis nem a nyelv kész fordulataival, közhelyeivel operál, ellenkezőleg: felbontja azokat, s ebből a „felbontásból” új nyelvi alakzatokat és ezekből származó új jelentéseket teremt. Pilinszky költészete a maga szükségességével, „dadogásával”, rövid, befejezetlen, aszintaktikus mondataival paradox módon éppen a nyelvnek ezt az aktivizáló, „újraértelmező” kvalitását aknázza ki rendkívül eredeti és egyedi módon. Talán elegendő itt a *Szálkák* kötet *Vesztőhely télen* ciklusából a *Bűn és bűnhődés* Sheryl Suttonnak ajánlott rövid szövegét idéznem:

⁵ Pilinszky János: *Publicisztikai írások*, i. m., 37.

⁶ Wilhelm von Humboldt: *Az emberi nyelvek szerkezetének különbözőségéről és ennek az emberi nem szellemi fejlődésére gyakorolt hatásáról*. In: *Uő: Válogatott írásai*. Európa, Budapest, 1985, 69–116.

*A befalazott képzelet
még egyre ismételteti –
A pillanat villanyszék trónusán
még ott az arc,
sziklába mártott nyakszirt,
gyönyörű kéz – pórusos jelenléted.*

Még tart a nyár.

Ereszd le jogarod, királynő.

Pilinszky költészetfelfogásában kiemelendő a költői képesség és a formaművészet ellentmondása, valamint ezzel kapcsolatban az „ihlet” szó József Attila-i átvétele:⁷ *„A költői képesség éppenséggel nem velünk született különleges nyelvi készség. Ez jó, ha megvan, de ugyanakkor, merem állítani, rengeteg veszélye is van. Ti. egykönnyen félrenevelheti az ihletet. Játékosan könnyűnek tüntetheti föl azt, ami végelemzésben halálosan komoly: a nyelv, vagy ami a tulajdonképpeni nyelv mögött lappang, aminek a nyelv adott esetben csak fedőszerve, a sematikusan elmerevült világ és az ihlet összecsapását. A merő formai és nyelvi bravúr ilyen esetekben, hogy úgy mondjam: jogtalan. Szótár-ihlet. Békebeli katonai parádé és nem győzelmi felvonulás. A költő könnyen elpuhul benne. A magam részéről épp ezért inkább kedvelem azokat a költőket, akik valamiképpen nem született formaművészek, hanem formaművészekké váltak: azaz megtalálták, mert bátrak voltak megkeresni a saját problematikájukat és csakis az igazi, végzetszerűen számukra megadott ellenállások ellenében játszották ki a költői és formai bravúrjaikat.”*⁸ (Kiemelés tőlem, H. K.)

Másfelől Pilinszky nagyon is tudatában van a költők előtt álló formai kihívásoknak, s ezeket a költészet alappilléreiként értel-

⁷ József Attila: *Ihlet és nemzet*. In: József Attila: *Tanulmányok és cikkek*. 1923–1930. Szövegek. Közléteszi: Horváth Iván bevezetésével Barta András, Golden Dániel, Hegedűs Orsolya, Kis Zsuzsanna, Serény Zsuzsanna. Osiris, Budapest, 1995, 53–55.

⁸ Pilinszky János, i. m., 37–38.

mezi. Magyarán a versritmus, a sorhosszúság, a rímek kérdését érthetjük ez alatt. Amikor ezekről a „feladatokról” ír, mintha Petrarca szavai csengeneének vissza a *Lascensione al Monte Ventoso* című híres írásából,⁹ amelyet meglátásom szerint József Attila is átvett az ismert „szalagút”-hasonlatában, s amelyek éppen a formai problémák leküzdését és költői átsajátítását hangsúlyozzák, miként Pilinszky *A mű születésében*: „A formai problémák egy költő számára azok a csodálatos kapaszkodók, amik nélküli soha nem pillanthatná meg a világ panorámáját. A kialakított költői formavilág is egy ilyen kapaszkodó – még sok más ellenállás mellett –, tessék megmászni. De elsöpörni: kontármunka.”¹⁰

A „költői állapotot” és a költői létet Pilinszky a figyelemmel azonosítja: „Talán a legszembetűnőbb, legállandóbb jele a költői alkatnak az örök figyelem, a lankadatlan, ugrásra kész éberség. Költőnek lenni föltétlenül kimerítő és emésztő állapot. A legtöbb költő lát-szatra tétlenül él. Mivel a szakadatlan munkálkodás közben nem jut ideje a munkás polgárt mímelnie. Bármire is emlékszem vissza az életemben, minden emlékemet túlexponálja az éber, már-már személytelen figyelem. Aki magának él, nem így figyel.”¹¹

Pilinszky szerint a költő számára két kihívó ellenállás van: a nyelv és az élet, amelyet szerzőnk a „túlexponált emlékekkel” nevez meg: „Tehát a költő számára két kihívó ellenállásról beszéltünk idáig: első volt a nyelv, második az élet, túlexponált emlékeknek formátlan, állandóan születő és szaporodó tömege, ami valóságosan megfekszi, rárakódik, elnehezíti őt. Éppen ezzel áll kapcsolatban a megformálás igénye: az »ihletet« formák közé kell »szorítani« [ez a nyelvvel való „birkózást” is jelenti – H. K.]: Ezzel szemben dolgozik – és ez már szorosabban a mű születéséhez tartozik – a kiválasztás, az elrendezés, a megformálás igénye. Természetesen ahol a valóság, az élmények szorítása a legélesebb, a legfeszélyezőbb – épp azokon a pontokon sűrűsödik, fokozódik

⁹ <https://letteritaliana.weebly.com/lascensione-del-monte-ventoso.html>. (Lektöltés ideje: 2021. 10. 16.)

¹⁰ Pilinszky, i. m., 38.

¹¹ Pilinszky, i. m., 38.

(*hogy úgy mondjam, lokalizálódik*) a tulajdonképpeni költői tevékenység. Ezek az érintkezési pontok jelzik, mint holmi határozászlók, a költő problémakörét, a költő világát. Tehát a valóság szorításával szemben fölvonuló és mintegy fölszabadulást, a föl-szabadító kifejezést, megformálást kierőszakoló ihlet lappangó formában tulajdonképpen állandó előcsatározásban áll saját nyersanyagával.¹²

Rendkívül izgalmas, amit Pilinszky a mű születésének folyamatáról ír *A mű születésében*. Ezt a folyamatot, ami a vers keletkezésekor a szerzőben lezajlik, négy mozzanatban rögzíti, amelyeket most pontokba szedek:

1. „indokolatlan biztonságtudat”
2. „szituáció-érzés”
3. ennek „képi megfogalmazódása”
4. mozgások

Az „indokolatlan biztonságtudat” a szerzőé, aki érzi és hiszi, hogy most verset fog alkotni. A „szituáció-érzés” annak a vershelyzetnek a megtalálása, amelyből a készülő vers majd „elindul”. A „képi megfogalmazódásokat” alighanem mindannyian értjük: milyen szóképekben, metaforákban tárja elénk a szerző azt a bizonyos „szituáció-érzést”. S végül a „mozgások”. Pilinszky számára mindig nagyon fontos volt a mozgás, és ebben a szövegében is hangsúlyozza a mozgás és a test (a fizikum) kapcsán: „*Nem papiroson írok, hanem fejben, s amit írok, a fizikumommal ellenőrzöm. Ő súg, ő segít át a nehézségeken, ha megtorpanok.*”¹³ (Kiemelés az eredetiben.) Ugyanakkor ez a „mozgás” a versszövegeiben is tetten érhető: bármennyire objektív lírát művel, bármennyire statikusnak hatnak egyes szövegei (gondoljunk például az *Apokrif* kezdő versszakára), a versei a látszólagos mozdulatlanság mellett „mozgással terhesek”. Mindig haladnak valahonnan valahová.

Ezt *A mű születése* című írás egy másik kitétele is alátámaszthatja: „*A vers, vagy mondjuk úgy, az ihlet izgalma az indítás pil-*

¹² Pilinszky, i.m., 39.

¹³ Pilinszky, i.m., 40.

lanataiban a startvonalra kuporodó futó izgalmához hasonló nálam, s az első megtalált kép indítása oly erős, mint a felcsattanó startpisztoly hangja: a pálya, a vers pályája szinte magától húz előre, csak arra kell vigyáznom, hogy el ne vétsem a lépést, a vers fölszabadító örömét s a szigorú versenyszabályokat egy közös élményben élem át, szinte – mint már mondtam – az egész fizikumommal.¹⁴ A „startra kuporodás”, a futás és az ezzel járó felszabadító öröm: mind a versírás dinamizmusát, s ami számunkra, olvasóknak többet jelent, magának a versszövegnek a mozgékonyosságát, ha tetszik, „futását”, de mindenképpen a dinamizmusát jelölik.

A „mozgás” fontosságát a költő számára még egy, ugyanebből az írásából származó idézettel támaszthatom alá: „Az első sor nálam rendszerint első sor marad, s ebben a már említett alapvető szituációt rendszerint valami éles kép rögzíti. Mozgás még alig-alig van benne, de hogy úgy mondjam, mozgással terhes.”¹⁵ Ugyanakkor a mozgás szemantikáját és funkcióját a megjegyzés egzisztenciális, imaginatív és autopoétikus értelemben is kitérít. Az egyik a verskezdő „első sorra” vonatkozik, ami azért is nagyszerű, mert mind Nemes Nagy Ágnes, mind Weöres Sándor (Pilinszky kortársai, s szintén az Újhold folyóirathoz tartozó költők) rendkívüli figyelmet szenteltek a vers keletkezésében az első sornak, illetve Weöres szavával „az első csírának”. Pilinszky az első sor „problémáját” a mozgással kapcsolja össze, s ebben elválik az említett másik két költőtől. Nemes Nagy Ágnes így ír az „első sor” kérdéséről: „Hogy mi jut eszébe a költőnek legelőször egy leendő, egy megírandó versből, az nagyon jellemző, de nehezen kitapintható szellemi mozdulat. Mindnyájan tudjuk, a vers szinte mindenből kiindulhat, egy képből, egy szókapcsolatból, rimből, ritmusból, vagyis a „téma” és a nyelvi elemek bárhol, bármiben előállhat, gyors cserebomlásából. Mégis úgy gondolom, hogy az »első sor«-nak kitüntetett helye van a versindító lehetőségek között. Különösen, ha rövid versről, egyszerű szerkezetről, ómódi

¹⁴ Pilinszky, i. m., 41.

¹⁵ Pilinszky, i. m., 40.

szóval dalformáról van szó. Azt hiszem, belenyugodhatunk, hogy a dal – rendszerint – a kezdetén kezdődik.”¹⁶ Weöres Sándor *A vers születése* című doktori disszertációjában (amelynek megnevezése nagyon is „egybehangzik” az általam elemzett Pilinszky-előadás címével) így beszél a vers megindításának folyamatáról: „Néha valami esemény, látvány vagy más körülmény, melyet annak idején tán alig méltattunk figyelemre, az emlékeink közül kiemelkedik és sürgeti a verssé válást; vagy egy részletnek-való motívum kezd izgatni bennünket, és keressük hozzá a keretéül alkalmas tartalmat [...] Lehet a költemény csírája egy versforma is, amihez csak később képződik a tartalom.”¹⁷

Pilinszky-nél az írás nemcsak a mozgással, hanem a testtel (a fizikummal) is összekapcsolódik,¹⁸ teljesen érthető módon. S ez is megmutatja költészetfelfogása rendkívüli modernségét. Nála a test, a mozgás és az agyi működés összekapcsolása tűnik a költészet „tétjének”, valamint ezen túlmenően az, hogy a költő a saját fizikumát, a saját testét is mintegy „beleteszi” a versbe, áldozatul „dobja” (emlékezzünk csak Bulgakov *A Mester és Margaritájára*) azért, hogy a vers, mint a költői elme („agy”) és a nyelv kreatuma létrejöhessen. Talán itt ragadható meg Pilinszky lételméleti, a létezés mikéntjére és a – Heideggerrel szólva – a létben való „benneállása”, valamint a költészetfelfogása és a versírási gyakorlata közötti kapcsolat.

¹⁶ <https://konyvtar.dia.hu/html/muvek/NEMESNAGY/nemesnagy00137a/nemesnagy00158/nemesnagy00158.html> (Letöltés ideje: 2021. 10. 16.)

¹⁷ Weöres Sándor: *A vers születése. (Meditáció és vallomás)*. In: Uő: *Egybegyűjtött írások I.* Magvető, Budapest, 1986, 247.

¹⁸ E tekintetben érdekes lehet a szintén 1947-es *A test költészete* című Pilinszky-szöveg is. Pilinszky János: *Publicisztikai írások*. Budapest, Osiris, 1999, 41–43.

Pusztai Ilona

„A világdrama megy tovább”

„...sem okosabb, sem ostobább” – folytatódik a fenti idézet Spiró György 1988-as *Ahogy tesszük* című dalművéből, aki ezen történelem-felfogás jegyében tett kísérletet közelmúltunk, ha nem is világ-, de magyar drámájának megalkotására.

Spiró György egyike a mai magyar drámairodalom legnépszerűbb szerzőinek. Első színpadi sikerét *Az ikszek* című regényéből készült darabjával, *Az imposztorral* aratta. Majd következtek a társadalmi drámák: *Csirkefej*, *Kvartett*, *Honderú*, *Koccanás*, amelyek máig kedvelt repertoárdarabok. A *Shakespeare szerepösszevonásai* című tanulmánya szintéziseként született a királydrámák mintájára az Árpád-ház Könyves Kálmán és Vak Béla koráról. Legújabb műve, a *Sajnálatos események: Két tragédia közjátékkal Kádárról* a szocialista párt elitjében játszódó, a shakespeare-i királydráma műfaját új közegbe helyező darab. Nem Spiró az első, aki Kádárban shakespeare-i formátumú tragikus hőst lát. 2006-ban Kornis Mihály *Kádár János utolsó beszéde* címmel írt monodramát a főtítkár 1989-es utolsó, zárt ülésen elhangzó felszólalásának szövegét felhasználva. A már beteg, zavart tudatú, lelkiismeret-furdalás gyötörte ember gyónása volt ez a beszéd. Benne a megvallott bűnök sora: az oroszokkal való tárgyalás, Nagy Imre elítélésének és kivégzésének igaz története, amelyről mindaddig mélyen hallgatott ő is, a környezete is. Spiró viszont nagy ívű történelmi tablót komponált Kádár sorsából: két drámában és egy középük ékelt közjátékban mutatja be a kort és hőstét.

A megírás sorrendjében a kötet második darabja, az '56-ról szóló *Sajnálatos események* készült el előbb. A cím a forradalomnak a nyilvános közbeszédben meghonosodott megnevezésére utal. A „sajnálatos események” kifejezés egyszerre jelenthette az '56-os történésekkel való azonosulást, illetve annak elítélését, attól függően, hogy a beszélgetőpartner politikai világgépéhez melyik értelmezés illett. Bár a dráma központi konfliktusa Kádár János és Nagy Imre között zajlik, a cselekmény túlmutat '56-on, és végigível Kádár életén, sőt a halála utáni éveken is. '56 eszméinek továbbélése vezetett a reformközgazdászok kidolgozta új gazdasági mechanizmus rövid életű sikeréhez. Ahogy gyors bukásához szorosan hozzájárult az orosz vezetés '68-as prágai tavasz miatti aggodalma. A moszkovita és a reformista erők párharcának lett áldozata Péter György (Pikler György) közgazdász, a KSH elnöke, illetve Erdélyi Károly, Kádár orosz tolmácsa és sokáig legfőbb bizalmasa. Majd Spirónál is megidéződik egy jelenet erejéig az a bizonyos utolsó beszéd, de erősen rövidítve, és az önfelmentést szinte csak a Rákosi-korszak, a koncepciók perek kapcsán hangsúlyozva. Végül a darab zárlata átfordul fekete humorral átítatott szatírába. Komédiába illő jelenet, amint a főtitkár kései hívei – egyedülként a darab folyamán, akik tisztán, érdek nélkül hisznek az eszmében – ellopják a temetőből egykori vezetőjük holttestét, hogy majd klónozva újraszülethessen, és a párt élére állva győzelemre vezesse a kommunista mozgalmat. 2007. május 1-jén tényleg eltűnt Kádár János teteme és a felesége hamvait tartalmazó urna. De a valóság könyörtelenebb volt a spirói fikciónál. Az elkövetők a Kárpátia zenekar *Neveket akarok hallani* című dalának egy sorát írták fel a mauzóleumra: „*Gyilkos és áruló szent földben nem nyugodhat.*” Csermanek János és Tamáska Mária feltámadásának esélye ezáltal tehát örökre elveszett.

A kötet első darabja, a *Főtitkárok*, bár előzménye a *Sajnálatos eseményeknek*, mégis később íródott. Ez lényegesen rövidebb időt foglal magában. A dráma 1946 nyaratól Rákosiék amerikai látogatásával indul. Az utazás diplomáciai sikere tette lehetővé a forint bevezetését, ezzel az ország gazdasági stabilitásának megterem-

tését, magával hozva a kommunista hatalomátvételt. Ugyanakkor ezzel a látogatással a hidegháború előszeleként Rákosiék magukra is vonták az Egyesült Államokhoz egyre ellenségesebben viszonyuló Sztálin haragját, amely így a szovjet mintájú koncepciók perек másolási kényszeréhez vezetett. Így sodródik bele 1949-ben Kádár János belügyminiszterként a Rajk-perbe, mint „hóhér”, majd 1951-ben őt is elnyeli Rákosi börtöne. A darab Kádár 1954-es kiszabadulásával zárul, mikor is első útja Rákosihoz vezet. Kádár már a szegedi Csillagban nagy csodálója Rákosinak, a több nyelvet beszélő, művelt világfinak, a moszkvai pártvezetés bizalmát élvező régi kommunistának. A Rákosi iránt érzett szolgálai alázattól és kisebbségi érzéstől még az elszennvedett kínzások és megaláztatások után sem tudott szabadulni. Ezen a kihallgatáson is, ahogy a Rajk-per során, majd a börtönben, inkább egy folyamatosan rettegő, a túlélésért minden parancsot teljesíteni kész szürke kisembert látunk, semmint egy nagy politikust, shakespeare-i hőst.

A két darab közé átvezetésnek szánt rövidke *Brioni közjáték* a szovjet főtitkár, Hruscsov és a jugoszláv elnök, Tito különalkuja, amely során döntöttek Magyarország, valamint Nagy Imre és Kádár sorsáról, új megvilágításba helyezve a forradalom leverése utáni magyar politikai közállapotokat.

Bár a kötet alcíme szerint *két tragédia közjátékkal Kádárról*, és maga Kádár mindkét darabban hangsúlyosan jelen van, mégis önfelmentő, szervilis figurája eltörpül a *Főtitkárokban* a velejéig cinikus, a környezetét gátlástalanul manipuláló Rákosi vagy a fanatikusan hívő, megtörhetetlen Rajk, a *Sajnálatos eseményekben* pedig az egykori bűnein felülemelkedni képes, az eszméért mártírhalált vállaló Nagy Imre mellett. Maga Spiró mondja egy interjúban hőséről, hogy Kádár kommunistaként egy olyan módosult tudatállapotban élt, egy olyan vallásban, ahol Isten helyén a Párt állt, amelynek mindig igaza van. Sok minden bűnnek minősült, amit a Párt követelt tőle, de felmentést is adhatott szinte bármire. Így Kornis darabjával szemben Spirónál Kádárból nem lesz királydrámába illő tragikus hős, aki egy szent cél érdekében vált gyilkossá, amikor Nagy Imre kivégzésével élete főbűnét követi

el. Tudjuk, a királydrámák közül azok maradtak máig színpadképesek, amelyekben Shakespeare-nek sikerült megteremtenie egy markáns drámai hőst és belehelyezni őt egy sűrű szövésű konfliktushálóba. Spirónál viszont – főként a *Sajnálatos eseményekben* – a túlzottan epizáló dramaturgia miatt elsikkadnak a konfliktusok. Kádár tetteinek mozgatórugói is leginkább a környezete (felesége, tolmácsa) elbeszéléseiből bontakoznak ki. Spiró is érzékeli, hogy a műveinek előadása jelen formájukban nehézségekbe ütközik, csak dokumentarista könyvdrámákként izgalmas olvasmányok. Pedig van két igazán erős, drámai, kibontásra érdemes pillanata mindkét darabnak: az egyik a már idézett 1954-es Rákosi–Kádár találkozás, a másik Tamáska Mária indulatos kirohanása férje ellen, akit 1956. november 7-én a forradalom elárulásával vádol. Nem véletlen, hogy Kornis a férj mellett a feleség alakjának is szentelt egy monodramát *Kádárné balladája* címmel.

Nehezíti a megértést, hogy főleg a *Sajnálatos eseményekben* sok olyan szereplő, illetve esemény kap helyet, amelyek mára már alig ismertek a szélesebb nagyközönség, főleg a fiatalabb korosztály számára. Ezért nagy segítséget nyújtanak a kötet végéhez csatolt rövid életrajzi jegyzetek.

Bár Spiró György nyilatkozata szerint Kádár figuráját regényhősként nem tudja elképzelni, mégis ilyen nagy ívű történelmi tablón elhelyezve a politikus jellemvonásai regényformában árnyaltabban tudtak volna kibontakozni. Spiró munkásságát ismerve ezért nem lenne számomra meglepő a téma újbóli epikus feldolgozása. Addig is minden hiányosságuk ellenére ezek a jegyzőkönyvek, emlékiratokra, naplókra épülő tényfeltáró dokumentumdrámák izgalmas és sok új információt nyújtó olvasmányok lehetnek a közelmúltunk történelme iránt érdeklődő olvasók számára.

Artzt Tímea

Dawson helyett haverok

Lezárható-e valaha a kamaszkor? Meddig keringenek bennünk az első szerelmek és kudarcok emlékei? Nyerges Gábor Ádám második regényének és hatodik önálló kötetének színtere egy budapesti középiskola. Kíváncsiak is leszünk, mi történik a négy év során az „Osztály”

tanulóival, akiket az első tanítási naptól az utolsóig kísérünk, sőt még annál is tovább. Nyerges első *Sziránó* (2013) című kisregényében ifjúkori önarcképét festette meg, a második *Mire ez a nap végét ér* lehetne a kamaszkor lezárása, mégsem tűnik annak. A törekvésében iskolaregénnyé szélesített szövegtestbe folyton beékelődik egy másik (döltbetűvel szedett fejlődésregény), s ezek a szövegrészletek szétrobbantják az időkeretet, s magát a regényműfajt is, arról nem beszélve, hogy próbára teszik az olvasót.

A húsz fejezetre tagolt szöveg szokatlan felütéssel indul, a világ vagy talán az utolsó tanítási nap végét merevíti ki. A narrátor végignéz a városon, elképzeli, hogy ki mit csinál hajnali három óra tizennégy perckor, és azt tapasztalja, hogy a különféle cselekvések mellett egyetlen érzés közös: *„Magányosak voltak a szerelmesek, és magányosak voltak a magányosak is (...) ahogy magányosak voltak az ölelések, csókok, pofonok, seggtörölések és újsággal légyre mért (mellé menő) ütések is.”* Hamar kiderül, hogy az embereket inkább a külső körülmények, mintsem belső vonzalmaik rendelik egymás mellé. Mivel a közösségekben az ember nem vesz részt teljes személyiségével, a szereplők ábrázolása is csak részleges lehet. Az „Osztály” szereplőinek bemutatása so-

rán a szerző hitelesen ragadja meg az egymást felületesen ismerő embereket, akik szerelemben, barátságban, családban és a nagyobb közösségekben meg nem értettséjük tudatában vannak részlegesen jelen.

Az utalások alapján a 21. század elején járunk, de a korszellem a '80-as éveket idézi. Az iskolarendszer az elmúlt negyven évben nem sokat változott hazánkban, ezért nem lepődünk meg az allegorikus („Világlegjobb Gimnázium”, „Osztály”, „Osztályfőnök”) megnevezéseken. Ami a regényt mégis inkább a múltat feldolgozó szövegek körébe utalja, az a közösségi média ábrázolásának a hiánya, ezért leginkább a középkorúakat szólítja meg. Az elitgimnázium tanulói a különórák mellett buliba, próbára, koncertre, kocsmába járnak, ha pedig nincsenek együtt, SMS-eznek. A családot itt már felváltja az iskola mint elsődleges szocializációs közeg, de a mai kamaszok virtuális térben való létezését nem jeleníti meg.

Nyerges több saját nézőponttal rendelkező diákot és olykor egy-két tanárt helyez a fejezetek fókuszába, így viszont senki sem válik főszereplővé, inkább csak mellékszereplők vannak. Fiúk, lányok, akik egymás mellé soródnak, s négy éven át osztályt alkotnak. A szereplők vagy az igazi (Laura, Szilvi) vagy a gúnynevükön jelennek meg (Kuka, Görccsegér, Fostóni, Faszkaresz). Sziránó, a különc művészlélek, eleve az általa választott becenevén vezeti be magát az osztályba. Okos húzás, ami nem jelent védőernyőt, csak különcséjét hangsúlyozza. Elitképző ide vagy oda, senki sem reflektál az irodalmi konstrukcióra, „*az orros faszi*”-ra, miként a szerző korábbi regényében hivatkozik rá (Sziránó, 2013).

A legtöbbet szerepeltetett diák Sziránó. Hogy kicsoda ő? Egy szentimentalista fiú, a szerelmi háromszögek kiszorított tagja, akiről nem annyira Rostand hőse, mint inkább Goethe *Wertherje* jut eszünkbe. Szeret szenvedni és írni. Irodalmi előzményeket keresve felmerül Kosztolányi *Esti Kornélja*, Krúdy *Szindbádja* és Karinthy (*Tanár úr kérem, Így írtok ti*) kötetének a világa. Nemcsak az érzékeny alteregók ábrázolása, az önreflektivitás, a nosztalgikus hang és a mondatok olykor Krúdy stílusát imitáló

áramlása miatt, de a helyzetek pontos beállítása és a stílusparódia igénye miatt is. Továbbá azért, mert a regényként aposztrofált mű valójában novellafüzér.

Az egyes fejezetek narratívája rendkívül kidolgozott. A belső és a külső nézőpontok váltakozásának köszönhetően több szemszögből látunk rá mindenre. Bár a nézőpontváltás termékeny eljárás, a szerző túlbonyolítja a kötetét azzal, hogy egy fejezetben belül három-öt szereplő és több novellányi téma is helyt kap. *A világ még nem érett meg ezekre az igazságokra* című fejezet egy diáklány belső monológjával indul, melynek témája Sziránó megbántása (1. téma), majd Sziránó reflexiója következik (2. téma). Még ugyanebben a fejezetben tanúi leszünk egy történelem-felelésének külső és belső nézőpontból ábrázolva (3. téma); majd részt veszünk egy tanári értekezleten (4. téma), végül két kolléga találkozásán, melyet a férfi rövid ideig randevúnak vél (5. téma). A regény ily módon igencsak próbára teszi az olvasót, akinek figyelnie kell arra, hogy az adott szövegegységben ki beszél éppen, hol lépünk át egyik sztoriból a másikba (ezt csillagok jelzik), ki veszi át a szót (néhány sor után kiderül), mi indokolja a történetek azonos fejezetbe fűzését.

Nyerges Gábor Ádám elbeszélésmódja feltehetőleg Krasznahorkai (*Báró Wenckheim hazatér*, 2016) hatására trükkösebb a vártnál. Miközben végig egyes szám harmadik személyű a narratíva, a szerző minimalizálja a narrátor külső megszólalásait, helyette párbeszédfoszlányokat és a szereplő gondolatait hangoztatja ki: „*Laura nem ezért tanult, mint mondta, nem a hülye táborozásért megy a Világlegjobb Gimnáziumba, de azért csak menjen el, nem kötheti mindig maga mellé a családja, nem akarják megfosztani az élményektől (első bógés), nem akarnak elnyomó, hárpia szülők lenni, akik magukhoz láncolják egyszem lányukat*” (*A vastagabbik boríték*). Ez az eljárás olyan hatást kelt, mintha a szereplő kívülről szemlélné önmagát, és saját magáról beszélne. Ez az énelbeszélésekhez hasonló élményt eredményez, csak ne lennének azok a mondatfolyondárok!

Nyerges ugyanis fogja Krasznahorkai László gyönyörűen hömpölygő, stilisztikailag harmonikus mondatait, és keresztezi

Kertész Imre pontosító technikájával: „Kevés rettenetesebbnek és félelmetesebbnek tűnő gondolattal kacérkodott, mint hogy az emberben, legyen bármily hanyag és figyelmetlen-feledékeny is, végsősoron valamilyen formában ott marad minden a múltjából, lényegében teljesen rekonstruálható és hozzáférhető állapotban. És kezdhet bármennyire is új életet, szerezhet bárhány új barátot, nevetet és örülhet bármennyit (egy ideje szinte egész sokat), történjen bármi is, ebből is marad majd egy ketrecnyi salak, bárhány évet pakol már így is rogyadozó belsejébe, bármily tisztán is próbálja tartani, évről évre, napról napra és percről percre mégis ezért lesznek egyre nehezebbek a lépések, fáradtabbak a mozdulatok és tompábbak az egyre nehézkesebben elinduló reggelek.”

A regény olvasása során gyakran elfáradunk (leginkább a *Mikor a rónán pacsirta dalol* című résznél), ilyenkor mindig felüdülést jelentenek az újabb fejezetek. Lány fuvallat a kötetben Laura szólama. A lány összetett személyisége és józan hangja Grecsó Krisztián *Veráját* juttathatja eszünkbe, hiszen ott is férfi szerző szólaltat meg hitelesen női hangot. A Sziránó és Laura kapcsolatát tárgyaló részek, *A vastagabbik boríték*, vagy a padról félig eltávolított szerelmi vallomás – *Csak így lehetsz ve[lem]* igazán meghitt és szellemes szövegek. Laura egyik eszmefuttatása arra hívja fel a figyelmet, hogy az amerikai tinifilmek olyan vágyakat oltanak a lányokba, amelyeket nem tudnak megélni, mert *Magyarországon nincsenek Dawsonok*, azaz a kamaszfiúk körében nincsenek határozott, vagány, népszerű, okos, érzékeny, sportos szépfiúk. Nemcsak a hús-vér ideálok, de a mély barátságok is hiányoznak, helyettük csak haverok vannak, de ez utóbbi már Sziránó fájdalma, aki a barátságra is véresen komoly szövetségként tekint, s gyakran csalódik.

A „piéta pózában” szenvelgő Sziránó mellett a gondolatait nehezen artikuláló Kuka a legeredetibb figura. Kuka tétovasága kezdetben nagyon idegőrlő (*Éva evangéliuma*), de a regény végére övé lesz a legjobb belső hang, és hozzá rendelődik a kötet legkiemelkedőbb szövege, a *Valami bárgyú kedvesség*. Kuka személyisége és szerelmi élete a külső szemlélő számára groteszk

vonásokkal bír. A fiú ugyanis nem tudja elutasítani az idegesítő és igénytelen külsejű Teklát, inkább meglátja benne az élet által kínált „bárgyú kedvességet”, ahogy korábban szülei ajándékában: „*ekkoriban, tízévesen nem tudta, milyen zavarbaejtőek és sértőek a nyomorult szülők számára, akik a szart is kihajtják magukból, hogy a rájuk nehezedő, roppant adósághalom dacára is szerezzenek valami kis ajándékot a gyerekeknek, aki meg aztán itt röhög rajta már legalább öt perce, nyilván nem is örül neki*” (Valami bárgyú kedvesség). Kuka minden felé irányuló gesztust méltányolni akar, noha a helyzet abszurditását látva – műanyag golyókat önt ki a szőnyegre, aztán felporszívózza – röhögnie kell.

Kuka a kötet végére a gondolatait jól artikuláló Sziránó mellé kerül, sőt póz nélküli egyszerűségében fölé emelkedik: „*Sziránó úgy ült ott, mint aki mindig, minden körülmények közt el volt és van és el lesz árulva, magára lesz (van és volt) hagyatva. Kuka úgy ült mellette, mint ahogy szokott*” (Úgy tűnik, inkább lágytojás, mint fasírt). A haldokló édesanyjával élő Kuka valahol egy krisztusi embereszmény, miként Sziránó is szerethető a maga helyén, a novellaként működő fejezetekben, de Sziránó életművének vagy a szerző ki nem adott regényének betoldott szövegdarabjai eltávolítanak tőle. Az egyes szám harmadik személyű, valójában én-elbeszélő folyton visszakanyarodik hőséhez, az olvasó viszont már menekülne.

És van hová menekülni, hiszen a teljesítménykényszeres stréber lány (Görccsegér) jellemrajza kiemelkedő fejezetrész. Felfedi, hogy a stressz és a megfelelési kényszer hogyan változtatja büntudattal terhes földi pokollá az iskolaéveket (*Az allegorikus súlymérték fizikája*). Túllóg a négy év időkeretén az immár egyetemista Schneider Jakab nyomozása, melyet egy visszatérő kérdés („*Hol van Panka?*”) indít el. Ebben a tényfeltáró riportként felfejtett szerelmi történetben Faszkaresz testesíti meg Rómeót, Júliát pedig Panka, aki „*holvanpankaként*” híresül el. Pontosabban inkább hallgatnak róla, hiszen öngyilkossága tabutéma (*Nincs karácsony*).

Nyerges Gábor Ádám második prózakötete erényei ellenére túlírt és túlszerkesztett. Nincs határozott íve, novellafüzérként

viszont remekül működne. A szerző hatásosan társítja az eltérő stílusértékű szavakat, tudatosan rostálja a nyelvet, de nem tud lemondani a pontosító jellegű szóhalmozásról. A kimunkált elbeszéléstechnika mellett a véget nem érő mondatok és a túlsúfolt fejezetek próbára teszik a kortárs irodalom feszebb szövegekhez szokott kedvelőit. Hogy ez a toporgás a kamaszkori artikuláció tudatos imitációja-e, vagy egy másfajta nyelvhasználat, esztétika, ízléskultúra kifejeződése, mely ellenáll a trendnek, azt mindenki eldönti, mire a kötet végére ér.

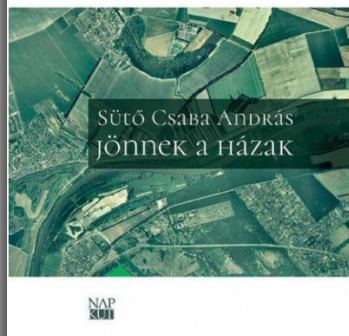
Nyerges Gábor Ádám: *Mire ez a nap véget ér.* Prae.hu, Budapest, 2020.

Lajtos Nóra

„...és a lekvárkeverő fán megcsillan a telő hold”

Igen izgalmas olvasmánybeli utazás élményével gazdagodhat az, aki kezébe veszi Sütő Csaba András legújabb verseskötetét. *A Jönnek a házak* hetvennyolc szövegének túlnyomó többségével már találkozhatott az elmúlt években az olvasó az *Eső*, a *Hitel*, az *Irodalmi Jelen*, a *Kortárs*, a *Műút*, a *Pannonhalmi Szemle* és a *SZIFON*line hasábjain, felületein.

A könyvben az a fajta léttapasztalat érhető tetten, amelyben a külső (tárgyi) és belső (lelki) környezet egyszerre szervezi az életet, és ezek a környezeti struktúrák olyan egzisztenciális-ontológiai hálót képeznek, amelyben az ember maga válik sorsmetaforává. Az egyén orientálódása természetesen és mesterséges terekben az ezekben való ki- és belépések sorozataként írható le, és mint ilyen, a térpoétika alakzatával is szemléltethető. Gaston Bachelard a témában alapműnek számító, *A tér poétikája* (1957) című munkájában a házat például olyan függőleges lényként szemléli, amelynek két pólusa a pince és a padlás. A kötet címadó versében maga az otthon fogalma realizálódik ekképpen: „*otthon. óvott a négy fal, pincétől a padlásig, első deszkától az utolsó szögig / mindmiénk.*”

Michel Foucault *Más terekről* (1967) című munkájában bevezeti a heterotópia fogalmát, amely a térleírás egyik alakzata. Hamvas Béla különbséget tesz a tér és a hely között. Az öt géniuszban ezt olvashatjuk: „*A helyet nem szabad összetéveszteni*

a térrel. A tér és a hely között az a különbség, hogy a térnek száma, a helynek arca van... A tér mindig geometriai ábra... A térnek képlete, a helynek génusza van. A terek fogalmak, a helyek nevek.” Hogy a helynek génusza van, az leginkább a megállók a lúdtelepkanyar helyén című, margótól margóig húzódó prózaverssorokba szedett gondolatokban érhető tetten. „már nem értük meg, de nevében őrizzük a lúdtelepkanyart. szagok, gágozás, kellő szárnyas híján az üresen hagyott telkek között mutogatunk, vagy felemeljük fejünket újságból, könyvből, hol vagyunk, ja, lúdtelepkanyar, tudom [...]” (Kiemelés tőlem: L. N.) A Rögzítések 2. darabjában szereplő pince terhe utalhat „a ház sötét lényé”-nek bachelard-i értelmezésére, mely szerint „a pince az eltemetett örülethez, a befalazott drámák világához tartozik.”

A Jönnek a házak egyes szövegei humánpatológiai jelenségként is értelmezhetők, mégpedig azért, hogy a környezetbe vetett ember miként képes feloldódni a világban. „aki a fényben jár / aki a sötéttel blattol / éjjel az ablaknál áll / sárga fekete sakkot játszik / meg kék fehér éjszakait / vöröslő fehért két decit / feketét és fehért törtfehért / átítatja a víz a föld az ég // vízzel rázza a földet az ég.” (Fényben) A Tartozás fejében pedig ezt olvassuk: „lehet elbattyogni. Megyünk. Hagyj itt egy szál gyufát, kicsiny gyufafejet. Hogy hazatalálj? / azért, mert elfogyott. innen csukott szemmel is.” Az utolsó mondat ellipszise valójában a szóismétlést oldja fel mindazonáltal, hogy fontos poétikai alakzat is: „innen csukott szemmel is (hazatalálok).”

Sütő Csaba András legújabb kötetében a ciklusban való gondolkodásra is találunk példákat. A Rögzítések 13 versetűdből áll, melyben a materiális világból szépen ívelően jutunk el a „virágban pompázó borsó / széthajló szalmaszár zöld töklevelek” képéig, sőt a baromfiudvarig: „a tyúkok szeme / a taréjon meglebbenő szél”. Verstanilag ehhez a ciklushoz közelíthető leginkább a Legende öt darabból álló szövegblokkja, amelyben „öregapám megismerkedik öreganyámmal”, akik „a szénába bújnak / a bombák repeszei előtt”, s akiknek egy szerencsétlen gátszakadás után „nem marad semmi csak az újjáépítés / árvaságra árvíz kegyelemre kenyér...”

A megállók a lúdtelepkanyar helyén hattételes szövegfolyondár. A lírai énben felsejlenek az emlékek a margótól margóig tartó sorokban. Leírásban gazdagok ezek a gondolatok: „*a felserdült fűben ott bújik három tóval titokzatosan a régi határ, az eddig és netovább, világunk határai, messzebb már nem merészkedtünk, csak egyszer-kétszer a pataházi tóig.*” [2. ja, lúdtelep]; „*szedjük a keszeget, a kárászt, átlátni a vízen, úszó is van, de minek, a tiszta vízben jól látni, ha a csalira vág, felveszi, néhol még a horgot is láthatni, amint a szájba fordul, az apróhalak szájában sorra tűnik el csonti, giliszta, szöcske.*” [6. kishalazunk]

A *nemesszék utca három* című, tíz darabból álló sorozat a kötet legkidolgozottabb szövegegyüttese. Megkomponáltságában is kitűnik a többi közül. Az alany (nagybátyám, öregapám, öreganyám) hátravetett szerepe is közös pont. A köznyelvtől eltérő, tájnyelvi szóhasználat jellemzi továbbá ezeket a szövegeket, a szavak fonetikus leírása plasztikusan adja vissza a leíró részek alaphangulatát: „*előttem hurujja a szöllőt, mögöttem zöccsíget gyomlál öreganyám, öregapám. A föld a minden, így alakult.*” (gyomlálás); „*mitű físz, a rézfaszú bagolytű, kérdi nagybátyámat öregapám*” (padlás). Olyan tájszavakra is találunk példákat, amelyeknek jelentését a szöveggörnyezet határozza meg. Például: sedre: 'hebehurgyán viselkedő személy'; slampet: 'slampos'; telő: 'növekvő' (hold); iporka: 'hungarocell'; roszog: 'serceg, csikorog'.

A kötet képanyagának egyik eleme a környezet néhol líraiba forduló arca: „*árnyékokat tologat a nap*” (tartozás fejében); „*az ég alhasa korog*” (konyhaképek); „*letérdeltek sorban a tömésházak, csak a nádtetők maradtak, akárha szembehúzott kalap...*” (nem múltó évek); „*újabbán nyitott utcák / ásítanak bele a fénybe / az elhúzott ablakok / remegnek zörögnek a tokban / tördelik a figyelő tekinteteket.*” (busz)

Sütő Csaba András gyakran keveri szövegeit verses formával. Már a legelső, bemutatkozó darabok ilyen hibridszövegek: a triptichon, az asztalnál, az étvágy versbetéteiben közös, hogy háromszakaszosak és keretes szerkezetűek. „*valaki bezúzta / az égbolt ajtaját // a feje vérzik / vagy a lábán eredt el a vér / sebet*

sebre tapogat // valaki bezúzta / az égbolt ajtaját.” (triptichon); „kezünk fürge / gerincünk egyenes” (asztalnál); „valaki felverte / éjjel a pékeket” (étvágy).

A negatív festés poétikai alakzatával is gyakran él a szerző, amikor gyermekkori helyszíneit pásztázza körbe: *„már senki nem rak négy téglából kaput” (szimultán utcafront); „már senki nem arénázgat, nem tombol gyereksereg késő délutántól sötétedésig, senki nem szól ki a gázolásból...” (utca az utcát).* Az emlékek egyszerre hívják elő a letűnt „aranykor” képeit és a hiányt.

Jelen írásom megjelenése előtt került nyilvánosságra a kötet online bemutatójának szerkesztett szövege a Spanyolnátha 2021/3. számában, amelyben Turczi István, Mészáros Urbán, Szabó Gábor, Vass Tibor, Nagy Zsuka, G. Szabó Sarolta, Szalai Zsolt, Bán-Horváth Veronika, Mechiat Zina és Mócsai Gergely kérdéseire a kötet szerzője válaszol. Csak három lényeges mozzanatról essék még szó a könyv kapcsán. Az egyik az egyedi kötetborító, amelyet Vincze Judit tervezett, és amelyen a szerző életében meghatározó házak (Asbóth Sándor u. 12.; Nemesszék utca 3.) légi felvételei láthatók (a Nagybácsa–Kicsbajcs–Nagybajcs–Szögye–Vének sokszög a Lechner Tudásközpont adattárából, 72 km²). A másik a címválasztás különlegessége, melyre maga a szerző ad többféle olvasatot is: egyrészt a ház nem metaforaként jelenik meg, hanem mint referencia érvényesül. Másrészt a kisbácsai, nagybácsai egykori ártér beépítésére is vonatkozik, amikor bizony volt, hogy „jöttek” a házak.

„Nemcsak a ház, hanem a folyópart, a hullámtér, az ártér, ennek az egész közegnek a flórája és faunája egyként foglalkoztat, illetőleg az, hogy egy ilyen felszíni forma — ami leegyszerűsítve: folyók által határolt sík terület —, az miként mozgatja meg az ember fantáziáját, miként válik mindez egy olyanfajta teremtő, szövegszervező erővé, ami aztán versekben csomópontosul, koncentrálődik” – fejt ki válaszát a szerző Vass Tibor azon kérdésre, mi ihleti.

Végül a költőtárs, Nagy Zsuka a következő fogalmi kategóriákkal illeti Sütő Csaba András szövegeit: *leíróversek, lokálversek,*

vidékversek, leltárversek, az emlékező jelen strófái, kameraversek. A továbbiakban fontosnak tartja kiemelni: „A szimultán valóságban, vagy miben is, ott van a múlt és a jelen, összeölelkeznek, megbékélnek a hiányokkal, a szanált házakkal, az eltűnt megál-lókkal, az átrendezett terekkel.”

A *Jönnék a házak* nemcsak a szerző pályáján tekinthető kiemelkedőnek, de a kortárs magyar lírában is jelentős kötet, amelyről érdemes diskurzust folytatni. Sütő Csaba András lírájának intonációja túlmutat az érzelgős hanghordozáson. Leginkább szikár stílusú szövegapparátusával úgy vonja (vonzza) be az olvasót, hogy az máris otthon találja magát a sorokban. A nyelvi térben megképződő szövegek úgy hatnak, mint amikor „*a lekvárkeverő fán megcsillan a tél hold*” (*késő nyár*): gőzölgőn-illatozón, gondolatainkban is elmerülve a sűrű kötet-masszában.

Sütő Csaba András: *Jönnék a házak*. Napkút Kiadó, Budapest, 2020.

Frei Gabriella

Életútikönyv

Szanyi Ildikó eddig kiadott két novelláskötetét az utazás motívuma köti össze. De míg az idén megjelent *Három tucat szuvenir* változatos európai tájakra visz, a 2020-as *Nem ezt ígérték* című első könyv látszólag Borsod-Abaúj-Zemplén megyében marad. Valójában hőseit és olvasóit is egészen más irányba indítja el: befelé.

Hiába ül az első novella (*Úton*) elbeszélője éppen egy autópályán haladó buszon, a ráérős szemlélődés, az apró részleteken való elidőzés, a napfelkelte leírása olyan meditatív hatással van a befogadóra, amitől a később bemutatott emberi sorsokban is könnyebben elmerül.

„A mindent beborító, fekete massa egy idő után elkezd halványodni, előbb piszkosszürke, majd egyre világosabb lesz. Az ablak külső oldalán lecsapódó párafoltok jelennek meg, az út két szélén minden vizes és párás. Az út melletti földterületek felett fehér párafelhők gomolyognak. Sehol egy élőlény, semmi mozgás. Mintha egy másik bolygón járnánk. Aztán egyszer csak, olyan hirtelen, hogy az utazó fel sem tudja fogni, melyik irányból, megjelenik az első napsugár.”

A mindössze háromoldalas írásban (lényegében prologusban) már felbukkan a nyugalmat és biztonságot jelképező benzinkút, mint „meleg kávét és péksüteményeket kínáló, a felfrissülés lehetőségét nyújtó” oázis, amely aztán később is visszatér a kötetben, többek között az utolsó novellában (*Halottak napja*).

Szanyi karakterei sokszor ezt a biztonságot, a valaha elképzelt, megígért békét keresik, de ahogyan a kötet címe is sugallja, a legtöbbször nem kaphatják meg. Például azért, mert két agyvérzés lehetetlenné teszi, hogy a szocializmus illúzióival átítatott,

kemény munkáséletet megérdemelt, gondtalan nyugdíjasévek kövessék. A címadó novella főszereplője már nem képes felfogni, mi zajlik körülötte, időhurokban rekedt, ahol az otthonbeli szobáját is újra és újra fel kell fedeznie.

A múlt azonban még egészen tiszta, a hangzatos jelszavak, „*a közösség eszméje*” és a „*munka gyümölcse*” kapaszkodót jelentenek, még akkor is, ha az idős hölgynek rémlik, hogy megtörtént „*az a bizonyos fordulat*”, a világ pedig kiszámíthatatlanná és idegenné vált. Kétszer mondott nemet a valóságra: először egészen fiatal lányként, a Néphadsereg napján átélt eufória hatása alatt, másodszor már nyugdíjasként, amikor meg sem próbálta megérteni a rendszerváltást. A harmadik döntést már nem ő hozta meg, a demencia végleg megakadályozta az ébredését.

Először *Az angyaldíszes kulcstartó* iszákos családayója is maga választotta a menekülőutat, ahonnan már képtelen visszafordulni. Hasonló helyzetben van, mint *A lány a vonaton* főszereplője: olyan kétségbeesetten akar felejtetni, hogy végül éppen a legfontosabb dolgok nem jutnak az eszébe. Itt azonban nincs izgalmas, hollywoodi vászonra kívánczozó nyomozás vagy feloldozás, csupán az alkoholizmus érzékletesen ábrázolt realitása. Egy fájdalmasan hétköznapi élettörténet, látványos traumák és egyéb extrák nélkül, a szokásos buktatókkal: mérgező anyós, túl korán jött anyaság, és persze az örökletes hajlam. Utóbbi jelentőségét egy szinte mellékesen elejtett, mégis megvilágító erejű közlés emeli ki: a névtelen főszereplő többek között azért iszik, hogy ne gondoljon az alkoholista anyjára. De teljesen levált már a férjéről és a lányáról is, mintha egy másik dimenzióban élne.

Hasonlóan záródott buborékba *A tökéletes család* három szereplője is, mindenki a sajátjába, egyre távolabb sodródva a többiekétől. Az anya (Éva), az apa (Gyula) és a tizenkét éves kislány (Noémi) thrillerbe illő valósága egy református szertartás, a konfirmálás keretei között elevenedik meg. Kívül szépség, megihittség és angyalok, belül csúfság, zaklatottság és démonok. A három ember belső monológjait sajátos refrén választja el egymástól: a lelkipásztor imára szólít, ők pedig összekulcsolt kézzel,

lehajtott fejjel teszik, amit kell. Vagyis inkább mímelik, hiszen egyikük sincs ténylegesen jelen.

Ha a három egységnek csak az első mondatait olvasnánk el, még egy átlagos család tipikus tagjait látnánk magunk előtt. De a szöveg folytatódik, és nem kímél. A kötet legsokkolóbb és legizgalmasabban felépített novellája mindig eggyel emeli a tétet, miközben először az anya, majd az apa, végül a gyerek fejébe enged betekintést. Egyre rondább dolgokat látunk, a végére érve, a három darabot összeillesztve pedig már nemcsak a felemelő szertartás és a család lelki mélyrepülése közötti brutális kontraszt ráz meg, de kegyetlenül cinikus színezetet kap a szöveg elején elhangzott megállapítás is: *„nincs ennél szebb egyházi ünnep, ami közelebb hozná egymáshoz a családtagokat.”*

A kötet konkrét utazásokról is beszél, ahol finoman kiütköznek a szerző idegenvezetői tapasztalatai is. Amikor hősei Miskolcon keresztül autóznak, gyalognak vagy tömegközlekednek, apró érdekességeket, várostörténeti információkat is megoszt. És egy melankolikus életérzést, a lakóihoz hasonlóan számos kihasználatlan lehetőséget és rossz döntést nyögő városét, ahol a rendszerváltás után sok épület a funkcióját, még több ember pedig a munkáját veszítette el.

Az autó dinamikus mozgása és a komótos elmélkedés közötti ellentéttel az első, a csalódás hangsúlyozásával (*„Én nem ezt akartam.”*) pedig a második, címadó írásra rímelő *Nagycsütörtök* egy értelmiségi szempontjából mutatja be ezt a hangulatot. Ahogyan a doktori fokozattal rendelkező tanárnő átszeli a várost, a küldetéstudat és a pozitív visszaigazolás (egy tanítvány sikere) adta lendület váltakozik benne a feladás csábításával. Az elbeszélői technika szinte egyesíti őt az emelkedőkön küzdő autójával, szorongását és sötét gondolatait pedig a kocsiban bömbölő finn metál és a környezet tükrözi vissza:

„Az utca közepén a szorosan egymás mellé épített tízemeletesek szinte ráborulnak az útra. Felém magasodnak, ablakaik, mint a gyanakodva figyelő szemek, nem engednek kitérni a látóterükből. Úgy érzem, mintha egy idegenektől elzárt területre hajtottam volna.”

Mint mindegyik egyes szám első személyű novellában (a hétből három), itt is érezhető a személyesség, ami azonban a gyerekkori emléket felidéző *Nagyapában* a legerősebb. Ebben egy kislány halad át a belvároson gyalog, majd villamossal és busszal, hogy megkeresse a miskolctapolcai telken a nagyapát, aki rá nem jellemző módon lekéste az ebédet. A papa emlékei már az unokában élnek, olyannyira a részévé váltak, hogy fiatal kora ellenére már Miskolc minden zuga felidézi valamelyiket.

Leszámítva a gyermek természetes félelmét, hogy talán nem találja élve a szeretett személyt, a *Nagyapa* már olyan idillt és harmóniát sugároz, amelyet addig a kötet egyik darabjában sem fedezhettünk fel. A nagyapa elérte azt, amire a *Nem ezt ígérték* idős asszonya annyira vágyott. Munkájának gyümölcse szó szerint (saját kis szőlő és gyümölcsös) és elvont értelemben (nyugodt időskor) is beérett.

Bár Szanyi Ildikó már ezzel a szöveggel (különösen a kedves csattanóval) is reményt kelt, a *Halottak napjával* még kellemesebb meglepetést szerez. Az utolsó novella – címe ellenére – mind közül a legpozitívabb, nyoma sincs benne a szorongásnak. Itt még a stroke-on átesett, beszédképtelen férfi is valószínűtlenül derűs, miközben rokonaival a sírok mellett a családi legendákat, igaz és kiszínezett történeteket hallgatja. Bár a bodrogi zsákfalu temetőjében néhányan furcsállják a vidám társaságot, ők erre ügyet sem vetnek. Mintha a mexikói halottak napja szellemiségét vették volna át, elhunyt őseikre is a bensőséges szertartás résztvevőjeként tekintenek, velük együtt érzik jól magukat.

A kötet végére motoszkálni kezd bennünk a gondolat, hogy a szerző nem ezt ígérte. Pontosabban mi számítottunk egészen más lezárásra a szomorkás kezdést, majd az egyre tragikusabb folytatást olvasva. Azt hittük, az autópályán nincs megállás, amíg össze nem ütközünk egy kamionnal. De aztán egyszerűen csak megérkeztünk a benzinkúthoz.

Juhász Kristóf

Jelzőlámpák fekete fénye

Csornyj Dávid verseskötete, bárhol is ütöm föl, a fiatalságomat juttatja eszembe. Nem az ártatlan, önfeledt, nyaralós szezonhangulatot, nem is a kezdeti lázongások szerelmi bájitalát, nem az erőtől duzzadó, lán-goló ifjúság életörömtől átítatott nevetését. Nem, ez a fiatalságnak

egy másik oldala, de gondolom sokak számára éppolyan ismerős, mint az imént föl soroltak. Ez a fiatalság feketére festett falú, elsötétített szobákban időzik, hol füstölők és mécsesek égnek, Paradise Lost vagy Sisters of Mercy szól, esetleg egy kis Nine Inch Nails... Hullámmzóbb kedélyállapotban némi nordikus black metál... Nincs ebben semmi különösebb posztmodern romlottság: a halálvágyó kamaszromantika egyidős a kultúrtörténettel, gondoljunk csak Goethe *Az ifjú Werther*ére. A derék, halhatatlan bölcselő története anno valóságos öngyilkossági hullámot indított el a művelt fiatal emberek körében, akik ifjú Werthernek öltözve, sárga mellényben és kék kabátban vetettek véget életüknek.

Korunk ifjú Werthere persze sokkal vagányabban néz ki éjfe-kete szerelésében, és mire teleírja titkos naplóját azzal, hányféle-képpen fog minél teátrálisabban öngyilkosságot elkövetni, hogy halálperformanszával megbüntesse ezt a csúf, hazug világot, addigra jól el is megy a kedve az egésztől. Ilyen értelemben a halálfantáziák jó része öngyógyítás. De hát ez nem valami lé-lektani magazin, hogy a felnőtté válás önbeavatási traumáiról kocapszichologizáljunk, hanem komoly irodalmi lap – pusztán

érzékelteni akartam, milyen mélységesen respektálok minden fiatal költőt, aki teljes átéléssel írja a maga *Szomorú vasárnapját*.

Csornyj Dávid *A jelzőlámpák diktatúrája* című debütökete vékonysága ellenére alaposan húzni fogja minden fölkészületlen olvasó zsebét, hisz a kivétel nélkül a létezés sötét oldalán bolyongó, komor, kétségbeesett, tragikus szabadversek mentális hatása körülbelül félúton sötétlik Cioran és Sade márki könyörtelen világa között.

„Hiánytalan börtön a szereteted / makulátlan mikrokozmosz / megfeszült rácsok ölelnek át / az elme koszos kézzel formálja a falakat / égvyűrűket növeszt bennem az idő / minden lassan gyorsabbá válik / kispolgári giccs / hogy a múlt a börtönőr / sterilizált örökkévalóság” – a Csokol az életfogytiglan még finoman fogalmaz. De hát micsoda vakmerőség kell ahhoz, kérem, hogy így kezdődjön egy verseskötet:

„Kicsit hasonlít rám az Isten. / Megalvadt lelkünk az univerzumban, / és szeretjük a békákat. / Előnyben van, ismeri a jövőjét, / hátrányban, mert ismerem a múltját.” (Egy hasonmás nagyképűsége)

A legutolsó, *Mi* című rövidebb szösszenet fináléja pedig: „Önmagam sorozatgyilkosa / válik szemtanúvá, / egyedivé.”

A *Rossz cigit szívtam el* című, klausztrófóbiás mondatkábulatban Gregory Corsótól Allen Ginsbergen és Jack Kerouacon át Charles Bukowskiig meg a rettenetes William S. Burroughs-ig (emlékszünk még a *Meztelen ebéd* horrorisztikus hallucinációira?) a teljes amerikai beatköltő-kompanyia otthon érezné magát:

„Megszorul a légcső, elindulok, / az alja sötétben úszó mélységes rengeteg, / kishalak cuppogatják bokámról az elhalt részeket, / megduzzad az ér, elpattan, / vér és szenny egybekel. / Meztelenné tesz a marihuána, / nyálkás-sós illat, hipóval, / nem kell aggódnom azért, hogy szégyenkezzek a boncasztalon.” Zacher Gábor toxikológus is megnyálná a szája szélét, és bármelyik rocksztáreletű zeneipari dolgozó irigykedve csettintene Trent Reznortól Kiss Tiborig, amiért nem tudtak ilyeneket írni, miután kiengedték őket a rehabról.

Csornyjy frivolán komor, nihilista esztétikája popkulturális felhasználásért kiált. Groteszk mangát látok lelki szemeim előtt. Lapjain szadomazo-szerkóba öltözött hősök és bizarr szörnyek viaskodnak egymással, és minden, szobuborékba zárt csatakiáltásuk a költő egy-egy velős sora: „Átkozom, ami él és társas.” „Mellőzöm a valóságot.” „Felvirradt a nap, az utolsó, befejeződik a földi színdarab.” „Beteges bennem a kéj.” „Az idő kilök minket magából.” „Amnéziát akarok.” „Zokon esik a taknyos csók.” „A te múltad az én világom.” „Ebből baleset lesz.” „(...) a férfiak is sírhatnak, csak az nem, akinek fejfája van.”

De az a szorgalmas olvasó, aki olyan, jó minőségű szóképek után kutat irodalmi művekben, amik segítségével egészében és részleteiben is el lehet küldeni az egész világot a jó bűdös fenébe, szintén aranybányára bukkan:

„Ketten maradtunk, a félig megivott / libafesztiválos pálinka már csak megszokásból / csúszott le kólával áztatott nyelőcsöviünkön. / Én haragudtam erre az emberre, / csuklóját az alkohol bilincse nem engedte szabadjára, / pedig szájában megnyílt a modernitás és / a szarkazmus kapuja, elméje / lomtárában mégsem győz a racionalitás.” (A férfiak is sírnak)

Ha majd vége lesz ennek az örületnek, és lehet koncertezni, Csornyjy Dávid könyvbemutatójára minimum egy gothic-doom metál zenekart szeretnék, ifjú pokoljáró kollégámnak pedig ezúton kívánok hosszú és boldog életet, no meg rengeteg lelkes, ifjú rajongót, akik mind az ő kötetével a zsebükben mennek a Fekete Zaj fesztiválra.

DEBÜT

SAÁD ANNA

SAÁD ANNA (2005) Budapesten él, az újpesti Könyves Kálmán Gimnázium kilencedikes tanulója. Az írás mellett hegedül és sportol is. Tervei szerint később szeretne az irodalommal hivatásszerűen foglalkozni, jelenleg az Abody Rita vezette Penna Írósuliban tanulja a mesterséget.

Kisprózái álomszerű, ködfátyolos világot jelenítenek meg, amelyben az 'én' és a 'másik' határai hol összemosódnak, hol fájdalmasan eltávolodnak, de akár egygé válásról, akár szétszakítatásról olvasunk, az írások szerzője mindig a legfinomabb lírai eszközökkel dolgozik. Nyelve pontos, kimért, a feszültség úgy remeg a levegőben, akár egy hegedűhúr rezgése.

Retesz

– Az idő áll! Mit szeretnél? – kérdezem kedvesen.

– Egy tál müzlit. Elbújni a világ elől, és megenni, csak magam.

Végigfut a gerincemen a nevetés. A hasára gondol örökké. A hangja mégis akárha valami komoly dolgon gondolkodna. Nevetése váratlanul és jólesően ér.

– Te mit tennél? – kacagja teli szájjal.

Elgondolkodom.

– Elmennék egy erdőbe, és elbújnék veled – mondom magam elé.

– Az idő elindult. Tegyük meg!

Felpattan, kezével leporolja a nadrágját. Várakozón néz rám. Nem érti, mi bajom, miért tétovázom. Felém nyújtja a kezét, bekapaszkodom, mint az egyetlen dologba, amibe még fogódzhatom. Rohanni kezd, magával rángat.

– Elfelejtetted, hogy be van zárva a kapu? – kérdezem nevetve.

Máskor megtorpanna, megint leülne, és nyugton maradna. De most csak megy tovább, elengedi a kezemet. Riadtan kapok utána. Ne menj el!

Nekifeszül a rácsnak. Az enged, ő kecsesen leemeli a fogva tartó reteszt. Alaposan megnézi a kis zárat, amely valójában engem őrzött, nap mint nap. Elengedi, valósággal földhöz vágja. A zár nagyot csattan. Egyszerre törünk át a kapun.

– Hova? – kérdezi kiáltva.

– Nem tudom! – kiáltom vissza az örömtől megrészegevedve.

Csak a szél hangját hallom, valahol örvénylik körülöttem egy város. Nem tudom, merre.

– Én még mindig egy kis müzlit ennék szívesen – mondja halkán.

Körülöttünk erdő illatát érzem. Beljebb és beljebb futunk.

– Örülsz? – kérdi halkán.

Ránézek. Éhes szegény. Valójában egész beesett az arca. Éhez. Sosem kérdeztem, milyen régen nem evett. Nem tudom ételhez juttatni. Bár odanyújthattam volna neki! De még most is csak velem történt a csoda, a várva várt esemény.

Rám mosolyog. Ő így is boldog. Értem boldog. Keserű lesz a szám.

– Menjünk vissza! – mondom rekedten.

– Jó – súgja, és nem engedi el a kezem.

Idegen emlék

A mellkasomra teszem a kezem, és kiengedem a lelkem. Elszáll, a test nyugalomban marad. Mintha egy filmtekercset néznék. Csak én láthatom a képeket. Vidámpark, hangos, örömteli sikoltások. Ez egy osztálykirándulás, az én osztálytársaimmal. De a következő emlék nem az enyém. Először nem ismerem fel. Hideg szoba, kék falak, kék padló. Az ágy lábába masszív lánc kapaszkodik. Egy börtön. A cellában csak egy asztal, rajta ottfelajtott, üres tál. Fialat nő lép be

a cella ajtaján. Hátulról két katona kíséri az ágyhoz. A csuklójára erőnek erejével akasztják a láncot. A bilincsnek nevezett vaskarika élesen csattan a csontján. Kétségbeesetten kapalózik, esdekelve könyörög a katonáknak, akik azonban kihátrálnak az ajtón. A nő egyedül marad, a cella rácsához suhan. Csörögnek mögötte a láncok. Most felismerem. Az osztályfőnököm. Riadtan tiltakozom, de a pergő képek maguk alá gyürnek, akár az úthenger. A lelkem egy idegen emlékei közé tévedt. Az osztályfőnököm az ajtót rázza, vékony, halvány, csontos kezével. A földre roskad tehetetlen dühében. Aztán vergődni kezd, kétségbeesetten, zokogva. Hirtelen ismét kitárul az ajtó, és belöknek rajta egy szőke kislányt. Az ajtó visszacsattan. Az osztályfőnök felnéz. A lányka hajfürtjei koszosan, csapzottan tapadnak izzadt nyakára, vállára. A lábáról már rég lehúzták a lila selyempapucst, most mezítláb ácsorog. Ruhája szürke, mint elefántbőr csüng sovány kis testén. Még egyszer feltépik a börtöncella ajtaját. A foglyok szeme megcsillan, ahogy odakapják a fejüket. A katona behajít egy konzervet, majd távozik. A nő fürgén ugrik az otthagyt tálhoz, és mohón beleönti a kapott ételt. A kislány vállla leereszkedik, meggörnyed, nem mozdul az étel irányába. Ő azt hitte, az apja jött érte. Hogy jön a segítség. Koszos kezét az arca elé emeli, eltakarja vele a szemét. Az osztályfőnököm odacsúszik mellé. Szó nélkül a szájába önti a levest. A padlóra is cseppen, ahogy a lány meglepődve kortyolgatja a hideg folyadékot. Az osztályfőnök megnyugtatóan simogatja a hátát. Összenéznek, megnyugszanak egy percre. Föléjük száll a lelkem.

Valahogy biztosan kiszabadult, hisz az én iskolámban tanít. Megborzongok az emlék hatására, pedig nem is engem borzongatott minden nap.

Gőz

A fürdőkádban szétterülő, forró vízből gőz szállt felfelé. A fiú a fejét hátrahajtvá figyelte a kékre festett falat. Szeméből csepegett

a könny, orráról az izzadság, kezéről vízcseppek csorogtak. A pincy ablakon át belátszott kintről az éj. Fáradt, haragos keserűség hajtotta a fiút, azért vett ilyen késői fürdőt. Lábát előrerúgta, nekicsapódott a kád falának. A fájdalmas kiáltás a torkában ragadt. A fájdalmát még a szívének is csak elsuttogta. Megölt egy embert, aki kedves volt neki. Egy titkos bűnözőtársaságba keveredett. Azóta nekik dolgozik. Sok emberélet kísérti, sok vér tapad a kezéhez.

De ő is csak egy ember. Szeméből sebesen bugyogott a könny, szenvedett. A szenvedés visszatalál az okozójához. Szeretni mindenkit kell, ő kivétel; ha nem ismerjük, nem tudjuk szeretni, ha igen, akkor sem.

Most megmozdult, felguggolt, végül kilépett a kádból. A gőz fiús alakja köré áramlott, sűrűn ölelte körül a testét, megsimította a vállát.

Ijedten kapott a törülközőért.

– Nem haragszom – szólalt meg egy égi hang. – Megmutatom neked a boldogságot.

Megfogta a fiú kezét, míg ő csak azt érezte, körülfonja a gőz. Majd eltűnt a pára, és maradt a megkönnyebbülés. A fiú eldőlt, de megtartotta egy erős, atyai kéz. Felülről nézve ő is csak egy ember, aki megérdemli a segítséget. Lehunyta a szemét, áttetsző, nem is emberi anyag ereszkedett rá.

Isten segített neki.

Szavakat festek

Szavakat festek különböző színekre. Átlátszó burokba zárva dolgozom, ezen át figyelnek az emberek.

Az ecsetemet megmártom a festékekben, először egy fehér szó jelenik meg. Felvillan, eltűnik. Aztán egy sárga. Az zölddé fakul, majd fényesen felragyog, lilán. A szemem káprázni kezd, kinyújtom a kezem, hogy véget vessek a jelenségnek. A narancs-

sárga szó tovább marad, a rózsaszín csak egy pillanatra villan fel. Apró festékcseppek csepegnek egymásra. Kék, zöld, sárga, bordó. Vérvörös szökik a szemembe, elárasztják a szavak a szobát. Visszhangzik, ahogy kikiáltok a burokból. Senki nem hallja, amit mondok. Kezemet kétségbeesve tapasztom a burok falára, amely elzárja a kékesfehér fényben játszó külvilágot. Nyelvemmel idegesen nedvesítem meg az ajkam, pedig nincs más feladatam, csak megfesteni az összes szót. Felvillan néhány, amit kiejteni sem tudok. Idegenek a számnak. Mégis festek, mert ez a feladatam. Ecsetem hegye az s betűhöz ér, lecsúszik, zöld csíkot hagyva, de a z-t már nem tudom befejezni, mert elsodor egy óriáshullám.

Alma

A táskámban kutattam, amikor megpillantottam egy osztálytársamat. Kicsire összehúzta magát egy kerti padon, épp egy viaszosan fénylő almát törölgetett a lila pulcsijába. Szőke hajába fakóbarna melírcsíkok vegyültek. Tekintetében felhők lebegtek, mindig ilyen kék és borongós a szeme, mint a vihar előtti ég. Az almát gondosan megtisztítva emelte a szájához. Ajka mosolyra húzódott, gyönyörű volt, ahogy a gödröcskék megjelentek tejfehér arca két oldalán. Csak az alma tudta boldoggá tenni. Árva volt, mint a virág, talán már a számát sem tudta az éveknek, mióta él szomorúan, saját ketrecébe zárva. Nem nekem való lány. Álltam föl, vállamra illesztve a táskám szíját. Az alma fokozatosan tűnt el apró szájában. Nyelvével jóízűen forgatta a lédús darabkákat, falatokat. Ahogy ette, úgy lett felszabadultabb, majd újra fellegbe burkolózott, amint fogyni kezdett a gyümölcs. Elindultam a kapu felé, közben azért visszanéztem. A szél felkapta fakó tincseit. Mentem volna tovább, de valami fogva tartott. Nem hagyhatom itt. Ha én nem szeretem, ki fogja? Olyan szép és ártatlan, csak a sötét eresztené... Az alma eltűnt a kezéből, felnézett. Kiléptem az utcára. Elindultam hazafelé.

Vidám harag

Egy kéz nyúlt a vállamhoz. Üres szemekkel meredtem rá. Hátra-lökött. Az apám állt ott, a szobám közepén. Kezét előreszegez-te, és rám mutatott. Megvádolt. A vádat hallva elöntött a harag. Előreugrottam, ő hátrébb lépett. Nem tudtam, mikor vág vissza. Egy bottal sújtottam le rá. A szívem mélyén vad örömet éreztem, felszínre tört belőlem az indulat. Apám elhúzódott, újra lecsap-tam, dühösen, mint egy éhes állat, botom a felemelt kezét érte. A szívem azt súgta haragosan, bosszuljam meg, ahogy bánt velem. Felidéztem a mosolyát, amely mindig fel tudott vidítani. Megáll-tam. Elvesztem a lélegzetem ritmusában. Megpróbáltam össze-gyúrni a haragot az örömmel. Forgósél vett körül, már nem is apámat láttam, csak egy füstgomolyagot. Riadtan forgolódtam. Nem tudtam, hol kezdődik a harag, és hol a vidámság. Nevetve csaptam botommal a földre. Majd oldalra suhintottam, a magas-ba lendítettem, végül levágtam a padlóra. Mosolyogtam, és ha-ragudtam az egész világra. Erős voltam, mert elvakított a harag. Apám két marokra fogta és visszalökte a fegyveremet. Térdre es-tem. Vidám voltam, hogy szemtanúja lehetek, ahogy apám meg-üt. Veszélyes voltam, amint felálltam, és nem szóltam semmit.

- 3 **Böszörményi Zoltán:** Alma egy lengő ágon (vers)
- 4 **Losonczy Attila:** A dicsőség foszlányai (próza)
- 8 **Fecske Csaba:** Mintha fájna; Őszi kopogások;
Nauszikáa álma; Éjszakai vers; Nem tudom; Vers;
Pünkösdi rózsa (versek)
- 12 **Farkas Arnold Levente:** A színházban (próza)
- 15 **Tomaji Attila:** Felizzik s újra lángol tested csipkebokra;
Hangok; Fiú (versek)
- 18 **Kincses Elemér:** Covid-19 – tragikomédia hat képben
(dráma)
- 66 **Ajlik Csenge** versnaplója: Pontjaim és lila foltjaid;
Létezésem ártatlan; Teámat csak korszódból; Játszadózó Nap;
Árnyékkal előre; Szárított zsálya; Vasárnap az Isten se
- 70 A hónap alkotója: **Szilágyi-Nagy Ildikó** – Reggeli üvöltés
(Holdújév, 2021); Felhőszakadás; Égitest-fogyatkozás; Lagzi
- 75 **Zsédely-Szabó Tímea:** A megszólítás alapos
minimálja
- 80 **Smid Róbert:** Szerző(dése)k, nevek és valami
jó megkínzás
- 88 Az író a nyelvnek nem kalitkája, hanem égboltja –
Laik Eszter beszélgetése **Szilágyi-Nagy Ildikóval**
- 104 Őszi csokor – Száz éve született **Pilinszky János**
- 106 **Böszörményi Zoltán:** El nem küldött levél
Pilinszky Jánosnak (vers)
- 108 **Sebők Melinda:** „a nyomorúság lim-lom tájai” –
Pilinszky János költészetéről (esszé)
- 118 **Horváth Kornélia:** Pilinszky költészetfelfogásáról
(esszé)
- 126 **Pusztai Ilona:** „A világdrama megy tovább”
(Spiró György: Sajnálatos események)
- 130 **Artzt Tímea:** Dawson helyett haverok (Nyerges Gábor Ádám:
Mire ez a nap véget ér)
- 136 **Lajtós Nóra:** „...és a lekvárkeverő fán megcsillan a telő hold”
(Sütő Csaba András: jönnek a Házak)
- 141 **Frei Gabriella:** Életútikönyv (Szanyi Ildikó: Nem ezt ígérték)
- 145 **Juhász Kristóf:** Jelzőlámpák fekete fénye (Csornyi Dávid:
A jelzőlámpák diktatúrája)
- 148 Debüt: **Saad Anna:** Retesz; Idegen emlék; Gőz; Szavakat
festek; Alma; Vidám harag

- **Böszörményi Zoltán**
Alma egy lengő ágon
- **Fecske Csaba**
Mintha fájna
- **Tomajl Attila**
Hangok

- **Losonczy Attila**
A dicsőség foszlányai
- **Farkas Arnold Levente**
A színházban
- **Kincses Elemér**
Covid-19

A hónap alkotója: **Szilágyi-Nagy Ildikó**

*Reggeli üvöltés (Holdújév, 2021); Felhőszakadás;
Égítést-fogyatkozás; Lagzi*

Zsedely-Szabó Tímea:

A megszólítás alapos minimálja

Smid Róbert: Szerző(dése)k, nevek
és valami jó megkínzás

Az író a nyelvnek nem kalitkája, hanem égboltja –

Laik Eszter beszélgetése **Szilágyi-Nagy Ildikó**val

Őszi csokor – Száz éve született **Pilinszky János**

Böszörményi Zoltán: El nem küldött levél Pilinszky Jánosnak

Sehők Melinda: „a nyomorúság lim-lom tájai” – Pilinszky János költészetéről

Horváth Kornélia: Pilinszky költészetfelfogásáról

500 FORINT • 6 LEJ • 1.50 EURÓ

nka
Nemzeti Kulturális Alap